

ALMAN SOSYOLOJİ EKOLÜNDE AİLE VE EVLİLİK

Sevgi KARADAĞ AKSOY

Ağustos 2019

DENİZLİ

ALMAN SOSYOLOJİ EKOLÜNDE AİLE VE EVLİLİK

T.C.

Pamukkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Programı

Sevgi KARADAĞ AKSOY

Danışman: Doç. Dr. Gül AKTAŞ

Ağustos 2019

DENİZLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı öğrencisi Sevgi Karadağ Aksoy tarafından Doç. Dr. Gül Aktaş yönetiminde hazırlanan “ALMAN SOSYOLOJİ EKOLÜNDE AİLE VE EVLİLİK” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 19/08/2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Gönül İÇLİ

Jüri-Danışman

Doç. Dr. Gül AKTAŞ

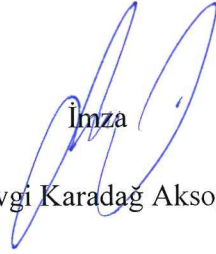
Jüri

Doç. Dr. Hasan ŞEN

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 11/09/2019..tarih ve .36./01.. sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet BARDAKCI
Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza

Sevgi Karadağ Aksoy

ÖN SÖZ

Toplumsal yapının en temel birimi olan aile, toplumdaki ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alandaki köklü değişimlerden en fazla etkilenen sosyal bir kurumdur. Çağımızda köklü bir değişim süreci içindeki aile kurumunun farklı coğrafyalarda hangi boyutlarıyla ele alındığı önemli bir araştırma alanıdır. Ailevi davranışları açıklamaya yönelik bir çerçeve olarak betimlenen kuramsal perspektifler ile Alman sosyoloji geleneğinde aile ve evlilik kurumunun yapı çözümlemesi Türk aile ve evlilik profili ile kıyaslama yoluna gidilerek irdelenmeye çalışılmıştır. Orijinal metin çevirilerinden faydalanılarak oluşturulan bu çalışmanın Türkiye’de bugüne değin yapılan aile yapısı çalışmalarına katkı sağlayacağını düşünüyorum.

Bu çalışmanın yürütülmesinde desteğini esirgemeyen, ilminden faydalandığım, insani ve ahlaki değerleri ile de örnek edindiğim sevgili danışmanım Doç. Dr. Gül AKTAŞ’a ve verdikleri öneriler ile çalışmama büyük katkı saylayan çok değerli hocalarım Prof. Dr. Gönül İÇLİ’ye ve Doç. Dr. Hasan ŞEN’e, bu günlere gelmemde en büyük pay sahibi olan ve her koşulda yanımda olduğunu hissettiren fedakâr annem Leyla KARADAĞ’a, vicdan ve merhametin en güzel örneği olan iyi kalpli babam Osman KARADAĞ’a, hoşgörüsü ve kahkahasıyla benim için “baba yarısı”ndan çok daha fazla anlamı olan amcam Ali KARADAĞ’a, yoğun çalışmalarım sırasında sabır göstererek bana olan inancını bir an bile kaybetmeyen anlayışlı yol arkadaşım, biricik eşim Oktay AKSOY’a, bu zorlu süreçte dünyaya gelen ve kelimelerle ifade edilmesi zor duyguları bana yaşatan, tek bir gülüşü motivasyon sebebim olan minicik kızım İpek’e ve çalışmam sırasında küçük veya büyük yardımını esirgemeyen herkese teşekkür ederim.

“Herkes başlayabilir; fakat, ancak güçlü irade sahipleri bitirebilir.”

E. Stanley Jones

Sevgi KARADAĞ AKSOY

Ağustos - 2019

ÖZET

ALMAN SOSYOLOJİ EKOLÜNDE AİLE VE EVLİLİK

Aksoy Karadağ Sevgi

Yüksek Lisans Tezi

Genel Sosyoloji ve Metodoloji ABD

Sosyoloji Programı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Gül Aktaş

Ağustos 2019, 98 Sayfa

Toplumun en küçük birimi olarak aile, ulusların ve kültürlerin gelişimi için temel araç olmaya devam etmektedir. Kültürlerin gelişimi ve değişimi de aile birliğini etkilemiştir. Bir toplumda aile yapısının tarihsel gelişimi incelendiğinde, aile kurumunu oluşturmadan önce çiftlerin evliliğe bakış açısı ile evlilik sonrası çiftlerin eş ve ebeveyn olma durumlarından doğan görev ve sorumluluklarının artmasıyla birlikte evliliğe bakış açılarındaki farklılıklar gözlemlenmektedir. Tarihi dönemler boyunca ailenin yapısal değişiminde en çok göze çarpan değişken, geniş aile formundan çekirdek aile formuna geçiştir. Bununla birlikte aile üyeleri arasındaki asimetrik ilişki yerini eşitlikçi bir yapıya bırakmıştır ve toplumsal yapı içinde kadına atfedilen görev ve sorumluluklar da farklılık göstermeye başlamıştır. Ortaya çıkan bu farklılıklar evlilik kurumunu çeşitli yönlerden kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz olarak etkilemektedir. Bu çalışma aile ve evlilik yaklaşımını Alman sosyoloji ekolünün bakış açısıyla incelemek üzere tasarlanmıştır. Aynı zamanda aile ve evlilik konusundaki temel yaklaşımlar ile Alman sosyoloji geleneğinde aile ve evlilik kurumunun yapı çözümlemesi yapılarak bu ekolün hangi kültürlerden etkilendiği ve hangi kültürleri etkilediği üzerinde durulacaktır. Çalışmada aynı zamanda Türkiye’de aile ve evlilik kuramı gelişimine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Evlilik, Kuramlar ve Yaklaşımlar

ABSTRACT

FAMILY AND MARRIAGE ON THE ECOLOGY OF GERMAN SOCIOLOGY

Aksoy Karadağ Sevgi

Master Thesis

General Sociology and Methodology Department

Sociology Programme

Adviser of Thesis: Doç. Dr. Gül Aktaş

August 2019, 98 Pages

As the smallest social unit of society, the family has been instrumental to the development of cultures and nations. Cultures' development and changes also affects family union. When the historical development of the family structure in a society is examined, some differences are observed between the perspective of the couples to the marriage before creating a family institution and after marriage with increasing duties and responsibilities because of being wife and parent. During the historical periods, the most conspicuous variable in the structural variable of the family is the transition from the large family form to the nuclear family form. However, the asymmetrical relationship between family members has been replaced by an egalitarian structure and the duties and responsibilities attributed to women within the social structure also started to show differences. These emerging differences affects the marriage institution in various ways as sometimes positive and sometimes negative. This study was designed to examine family and marital approach from the perspective of the German sociological school. At the same time, the basic approaches related to family and marriage will be examined in order to analyze the structure of family and marriage institution in German sociology and this school will be emphasized from which cultures will be affected and affects which cultures. In this study, it will also be given to the development of the theory of marriage and the family in Turkey.

Keywords : Family, Marriage, Theories and Approaches

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar DİZİNİ.....	vi
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM ÇALIŞMANIN KAPSAMI

1.1. Konu / Sorun.....	3
1.2. Amaç / Hedef.....	4
1.3. Alan, Veri Kaynakları , Yer-Süre ve Destek.....	6
1.4. Yöntem ve Teknikler.....	6
1.4.1. Araştırmanın Yöntemi.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE TANIMI, YAPISI, TÜRLERİ VE İŞLEVLERİ

2.1. Aile ve Evliliğe İlişkin Temel Kavramlar.....	8
2.1.1. Aile Kurumu.....	8
2.1.2. Aile Tipleri.....	11
2.1.3. Evlilik Kurumu.....	27
2.1.4. Evlilik Biçimleri.....	31

2.2. Alman Sosyoloji Ekolüne Göre Aile ve Evlilik.....	36
2.2.1. Alman Sosyoloji Ekolünde Aile.....	39
2.2.2. Alman Sosyoloji Ekolünde Evlilik.....	40
2.2.3. Klasik Alman Aile Yapısının Günümüzdeki Modeli.....	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AİLEYE İLİŞKİN KURAMSAL PERSPEKTİFLER

3.1. Aile Sosyolojisi Hakkında Alman Sosyoloji Ekolünde Kuramsal Perspektifler.....	50
3.1.1. Yapısal (Fonksiyonel) İşlevsel Kuram.....	50
3.1.2. Sosyal Çatışma Kuramı.....	54
3.1.3. Sembolik Etkileşim Kuramı.....	56
3.1.4. Aile Sistemleri Kuramı.....	60
3.1.5. Aile Ekolojisi Kuramı.....	62

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALMAN SOSYOLOJİ EKOLÜNÜN AİLE SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMALARINA KATKILARI

4.1. Alman Sosyoloji Ekolünün Aile Yapısı Çalışmalarına Katkısı.....	67
4.2. Alman Sosyoloji Ekolünde Aile ve Evlilik Olgusunun Farklı Kültürler Üzerine Etkileri.....	71
4.3. Alman Sosyoloji Ekolünde Aile ve Evlilik Olgusuna Farklı Kültürlerin Etkileri.....	76
4.4. Almanya’da Aile ve Evlilik Yapısı Üzerine Göç Olgusunun Etkileri.....	80
SONUÇ.....	84
KAYNAKLAR.....	88
ÖZGEÇMİŞ.....	97

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı (2007).....	12
Tablo 2.2. Almanya’da Aile Tiplerine Göre Aileler (2017).....	14
Tablo 2.3. İstatistiklerle Aile (2017).....	20
Tablo 2.4. Tek Ebeveynli Ailelerin Gelişimi (1997-2017).....	21
Tablo 2.5. Bekâr Ebeveynler * Cinsiyete ve Medeni Duruma Göre (2017).....	22
Tablo 2.6. Aile Bireylerinin Türkiye’de Kalma Durumu (2007).....	24
Tablo 2.7. Türkiye’de Kalan Yakınların Kalış Sebebi (2007).....	25
Tablo 2.8. Almanya’daki Eşcinsel Topluluklar (2015).....	26
Tablo 2.9. Ailede Nüfus (2013).....	29
Tablo 2.10. Almanlar ve Yabancılar Arasındaki Evlilikler (2017).....	29
Tablo 2.11. 1991’den 2017’ye Kadar Almanya’daki Evliliklerin Sayısı (2017)...	45
Tablo 2.12. 1960’tan 2017’ye Kadar Almanya’da Boşanma Oranı (2018).....	46
Tablo 2.13. 1991’den 2017’ye Kadar Almanya’da Erkek ve Kadınların Ortalama Evlilik Yaşı (2017)	48

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

AA	Anadolu Ajansı
AAK	Aile Araştırma Kurumu
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÇEV	Anne Çocuk Eğitim Vakfı
ASAGEM	Aile ve Sosyal Araştırmaları Genel Müdürlüğü
BBC	British Broadcasting Corporation
BRD	Bundesrepublik Deutschland
DESTATIS	Statistisches Bundesamt Deutsche
DDR	Deutsche Demokratische Republik
DW	Deutsche Welle (Alman Radyo-Televizyon Yayıncısı)
EU	European Union
EUROSTAT	European Statistical Office
GDR	German Democratic Republic
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
PISA	The OECD Programme for International Student Assessment
TAYA	Türkiye Aile Yapısı Araştırması
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
VOA	Voice of America (Amerika'nın Sesi Radyo Ağı)

GİRİŞ

Çağımızda köklü bir değişim sürecinde olan aile, toplumun köşe taşı olarak kabul edilmektedir ancak ailenin evrensel bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Kendine özgü bir takım özellikleri bulunan ve birçok yönüyle diğer sosyal yapılardan farklı olan aile, toplumsal yapıdan oldukça etkilenen ve beraberinde bu yapıyı etkileyen sosyal bir kurumdur. Gökçe (1990: 205-223)'nin aile ve aile tipleri üzerine yaptığı çalışmada belirttiği gibi ailenin evrenselliği, duygusal bir temele dayanması, şekillendirme özelliğine sahip olması, kapsamının sınırlılığı, sosyal yapıda çekirdek özellik taşıması, her bir üyesinin sorumluluk taşıması, sosyal kurallarla çevrili olması, sürekli ve aynı zamanda geçici bir tabiata sahip olması gibi bazı karakteristik özellikleri vardır. Tarihsel süreç içerisinde değişime uğramakla birlikte aile, varlığını ve önemini korumaya devam eden sosyal bir yapıdır.

Aile konusundaki tanımlar oldukça farklı açılardan değerlendirilmekle birlikte, geleneksel tanımlar tarih içinde evrilerek başka formatlara bürünmek durumunda kalmıştır. Çünkü geleneksel tanımıyla “kan bağına dayalı ve aynı çatı altında yaşamlarını devam ettiren” ve “üyeleri arasındaki ilişkilerin ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik bağlarla devam ettiği” bir birim özelliği taşıyan yönüyle aile; ilk yerleşiklik, tarımsal hayat ve diğer üretim tarzlarının egemen olduğu sanayileşmeyle birlikte toplumsal özelliklerde/yapılarda meydana gelen dönüşümlerle farklı bir organizasyon biçimini almıştır (Aktaş, 2015: 429).

Geleneksel düzenden modern düzene geçiş sürecinde aile; sanayileşme, kentleşme, göç, kültür değişimleri ve teknolojik gelişmelerin etkisi altında kalmıştır. Bu değişim ve gelişmeler ise bazı sosyal, ekonomik ve kültürel sorunları beraberinde getirmiştir. Buna bağlı olarak aile ve aile yaşamının incelenmesi, söylem düzeyinde farklı bakış açılarını gerekli kılmıştır. İşte bu noktadan yaklaştığımızda bir toplumdaki ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alandaki temel ve köklü değişimlerden en fazla etkilenen aile kurumunun farklı coğrafyalarda hangi boyutlarıyla ele alındığı önemli bir araştırma alanıdır. Bu bağlamda Romantik tarih geleneğinden gelen Almanya’da kutsanan aile yapısı günümüzde değişikliğe uğramıştır. Bunda da tüm toplumları özellikle son 50 yıldır derinden etkileyen ve önemli dinamiklerden biri olan göç gibi dış, bireyselleşme gibi iç etkenler rol oynamıştır. Bu çalışmada Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin aile yapısındaki köklü değişiklikler ve göçün Alman aileleri üzerinde

oluşturduğu sorunlar ele alınmıştır. Tarihsel gelişim sürecinde yaşanan bu köklü değişiklere bağı olarak aile içi bağların ve ilişkilerin giderek zayıflaması, bireyselleşmenin ön planda tutularak boşanmanın meşrulaştırılması, gelenek ve göreneklerin toplumsal değişimle birlikte biçim değiştirmesi ya da yok olmaya yüz tutması, manevi değerlerin önemini kaybetmesi gibi sorunsallar aile yapısını etkileyen dinamikler olarak değerlendirilebilir.

Ailevi davranışları açıklamaya yönelik bir çerçeve olarak betimlenen kuramsal perspektifler, sosyal bilimcilerce nerede, ne zaman ve hangi ölçüde kullanılması gerektiği bilinen analitik araçlardır. Aile ve evlilik hakkındaki kuramsal perspektiflerin ortak yanları olduğu gibi farklılıkları da vardır. Dolayısıyla bir kuram, davranışın tüm yönünü açıklamada yeterli olmayabilir. Bu düzlemde aile ile ilgili diğer çalışmalara da ışık tutan Alman sosyoloji geleneğinde Alman aile ve evlilik kurumunun yapı çözümlemesinin, Türk aile ve evlilik profili ile kıyaslama yoluna gidilerek hangi kuramsal bakış açısıyla olduğu ve geliştiği, aynı zamanda Alman aile yapısının geçmişten günümüze yaşadığı değişimlerin hangi unsurlardan etkilendiği bu çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır.

Araştırma ile ilgili yapılan alan yazın çalışması sonucunda ulaşılan bulgular ve veriler göstermektedir ki aile yapısının değişim ve dönüşümü göç, teknolojik gelişmeler, ekonomik faktörler ve dolayısıyla kadının çalışma hayatına girmesi ile göç sonrası oluşturulan entegrasyon çabaları gibi unsurlardan oluşmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN KAPSAMI

1.1. Konu / Sorun

Aile bir toplumun temelini oluşturan en önemli kurumlardan bir tanesidir. Öte yandan aile, kadın ve erkeğin birlikte yaşamın gereklerini toplumun gerekliliği ile uyumsallaştırarak normların belirlediği işbölümü temelinde “yeniden üretim biçimi”dir ve insanın insanla kurduğu ilk ve en organik ilişki biçiminden birini temsil eder. Bu sebeple insanın anlam dünyasını oluşturan, yaşama bakışını belirleyen, toplum içindeki yapıp etmelerini davranış biçimleriyle içselleştirdiği bir birim olması açısından önemli bir role sahiptir.

Sosyoloji literatüründe, üzerinde en fazla durulan kurum olarak aile, sosyalleşmenin yoğun bir biçimde yaşandığı, normatif kurallar ve değer yargıları ekseninde varlığı koruyan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Şimdiye kadar yapılan çalışmalar, ailenin sürekli bir değişim ve dönüşüm sürecinde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, her toplumun kendine özgü olan normatif kurallarının ve değer yargılarının olması, aile yapısındaki farklılıkların en önemli sebebi olarak gösterilmektedir. Bu bağlamda, aile geleneksel düzenden modern düzene geçiş sürecinde sanayileşme, kentleşme, göç, kültür değişimleri ve teknolojik gelişmelerin etkisi altında kalmıştır. Bu değişim ve gelişmeler ise bazı sosyal sorunları beraberinde getirmiştir. Buna bağlı olarak aile ve aile yaşamının incelenmesi söylem düzeyinde farklı bakış açıları gereklidir. İşte bu noktadan yaklaştığımızda bir toplumdaki ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alandaki temel ve köklü değişimlerden en fazla etkilenen aile kurumunun farklı coğrafyalarda hangi boyutlarıyla ele alındığı önemli bir sorunsal alandır.

Toplumsal değişimle birlikte sosyal yapıdaki sosyo-ekonomik farklılıklar aile yapısının zamanla değişmesini de beraberinde getirmiştir. Fakat ailenin toplumsal hayatın devamı için elzem ve evrensel karakteri yanında, aile üyelerinin duygusal bir temelde şekillenen ilişkileri, üyelerine çeşitli sorumlulukları yüklemesi, bireylerini şekillendirici özelliği ve kendine has kurallarla çevrili olması da hemen her aile tipinde görülen ortak özelliklerden bazılarıdır (BASGM, 2006: 27). Dolayısıyla aile hakkında literatürde birçok anlam bulunmasına karşın, tanımların birçoğunda ortak vurgu ailenin “toplumun temeli” olduğu yönündeki ifadedir.

Sosyolojik anlamda aileyi yeniden ele alma ve ailevi davranışları açıklama gayretine yönelik yapılan çalışmalar, aile ile ilgili yeni kuram ve yaklaşımları ortaya çıkarmıştır. Bu düzlemde çalışmamızda Alman sosyoloji geleneğinde aile ve evlilik kurumu yapı çözümlemesinin hangi kuramsal bakış açısıyla olduğu ve geliştiği üzerinde durulacaktır. Öte yandan tarihsel süreçte meydana gelen savaşlar ve ekonomik krizler sebebiyle yaşanan göçler ile Alman aile yapısında ne gibi değişikliklerin meydana geldiği ve klasik Alman ailesi ile modernleşme sonucu ortaya çıkan yeni aile modeli arasında ne tür benzerlikler ve/veya farklılıkların olduğu bu çalışmanın kapsamı içinde ele alınacaktır. Bu bağlamda Klasik Alman aile ve evlilik yapısının günümüzde yaşamış olduğu değişim ve dönüşümler istatistiksel veriler yardımıyla analiz edilecektir. Özellikle Türk ailesi olmak üzere tüm toplumları önemli ölçüde etkileyen göç olgusunun Türk ve Alman aileleri üzerindeki etkileri bu çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır.

1.2. Amaç / Hedef

Tüm toplumlarda aile, özelliği ve fonksiyonu açısından birtakım farklılıklar göstermektedir. Buna bağlı olarak ailenin demografik yapısı, aile içindeki sorunların monografik çözümlenmesi noktasında farklı araştırma ve veri tabanına ihtiyaç vardır. Aileye yönelik çalışmalar Türkiye’de farklı kuram ve bakış açılarıyla incelenmesi konusunda geniş bir bilgi perspektifine sahip olurken sosyolojinin ortaya çıkmasında önemli bir alan olan Alman sosyoloji ekolünün aile ve evlilik olgusuna hangi noktadan yaklaştığı bilgisi daha sınırlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bilgiden yola çıktığımızda, toplumsal, ekonomik ve kültürel alandaki değişimlerden etkilenen aile ve evlilik olgusunun Alman sosyoloji geleneğinde hangi kuram ve kuramcılardan etkilenerek ortaya çıktığı ve tarihsel gelişiminin hangi değişim rüzgârlarından etkilendiği ile Türk ve Alman ailelerinin evlilik profilleri arasında ne tür farklılıkların bulunduğu çalışmamızın temel amacını oluşturmaktadır.

Bu çalışma aile konusunu Alman sosyolojisinde ele alınan metinler üzerinden anlama gayreti ve kuramcılarının bu konulara ilişkin bakış açılarını kronolojik olarak ele alıp inceleme üzerine temellendirilmiştir. Çalışma dört ana bölüm ve on bir başlıktan oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın konusu, amacı, alanı, veri kaynakları, yöntem ve tekniği ile ilgili açıklamalara yer verilmektedir. İkinci bölümün ilk başlığında, bilimsel disiplin alanı olan aile sosyolojisi ile ilgili temel ve genel kavramların izahına

gidilmektedir. Burada aile ve evlilik olgusu ile ilgili kavramların toplumdaki topluma, kültürden kültüre değişen farklı tanımlarına yer verilmektedir. Gelenek-göreneklere kapsayan kültür değişkeni, Alman ve Türk sosyologların çalışmaları ekseninde incelenmekte, ailenin ortaya çıkışından günümüze kadar geçirdiği değişimler sonucu oluşan yeni aile tiplerine ve evlilik biçimlerine yer verilmektedir. İkinci başlıkta ise Alman sosyoloji ekolünde aile ve evlilik kavramlarının izahına gidilmektedir ki bu başlık altında Almanya’da aile ve evlilik yapısının tarihsel süreci ile günümüz Alman toplumunda aile ve evlilik olgusuna yönelik değişimler niceliksel veriler ile aktarılmaktadır. Üçüncü bölüm, Alman sosyolojisindeki kuramsal perspektiflerin aile ve evlilik olgusu konusundaki açıklamalarını ele alan Yapısal Fonksiyonel Kuram, Sosyal Çatışma Kuramı, Sembolik Etkileşim Kuramı, Aile Sistemleri Kuramı ve Aile Ekolojisi Kuramı olmak üzere beş başlıktan oluşmaktadır. Ailenin çeşitli yönlerini ortaya koymak amacıyla kavram, sayıtlı ve tanımlamalar sunan her bir yaklaşım ile tarihsel süreç içerisinde Türk ve Alman aile yapılarının kültürel farklılıkları ya da benzerlikleri örneklerle kıyaslanarak aktarılmaktadır. Dördüncü bölümün birinci başlığında, Alman Sosyoloji ekolünün aile sosyolojisi çalışmalarına sağladığı katkılar saptanmaktadır. Bu bölümde Alman sosyoloji geleneğinin oluşum aşamasına kısaca yer verilmekte ve endüstrileşme ile birlikte ortaya çıkan yeni aile ve evlilik yapısındaki değişikliklere dikkat çekilmektedir. Dördüncü bölümün ikinci başlığında, Almanya’da aile ve evlilik olgusunun hangi kültürleri etkilediği üzerinde durulmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminden sonra yaşanan göçler ile Alman ve Türk ailelerinin yaşam tarzında ve evliliklerin oluşum biçimlerinde meydana gelen değişiklikler, Alman ve Türk sosyologlarca araştırma verileri sonucu oluşturulan resmi kayıtlar ile aktarılmaktadır. Üçüncü başlıkta ise, Alman aile ve evlilik olgusunun hangi kültürlerden etkilendiği konusunu ele almaktadır. Bu başlık altında Hitler Almanya’sının İkinci Dünya Savaşı sonunda değişen politikasına ve bu bağlamda Almanya Hükümeti tarafından çıkarılan kadınlara yönelik bazı kanunlara yer verilmektedir. Son başlıkta ise, savaş sonunda aile yapısında ortaya çıkan bozulmalar ile ekonomik refahı sağlamak amacıyla yaşanan göçler ve entegrasyon çabaları üzerinde durulmakta ve göç olgusunun Almanya’da aile ve evlilik kurumunu nasıl etkilediği sorusuna cevap aranmaktadır.

Modernleşme ile birlikte klasik Alman aile ve evlilik yapısında meydana gelen değişimlerin Almanya’da yeni aile türlerinin ortaya çıkmasına sebep olduğu görülmektedir. Bu çok kültürlü yapının yeni oluşumlarda büyük bir etkisinin olduğunu

iddia etmek mümkündür. Bununla birlikte bu çalışmada göç olgusunun Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin aile yapısını ve evlilik birliğini hangi açılardan etkilediği üzerinde de durulacaktır. Bu haliyle çalışma Türk sosyolojisi ekseninde yapılan aile çalışmalarına tamamlayıcı bir katkı da sunacaktır. Sosyal, tarihsel ve kültürel bağlamda sosyoloji perspektifinde aile ile ilgili yapılan çalışmaların buldukları ortak alanlar da bu çalışmada irdelenmeye çalışılacaktır.

1.3. Alan, Veri Kaynakları , Yer-Süre ve Destek

Araştırma, literatür taramasına dayalı betimsel bir araştırma niteliğindedir. Buradan yola çıkarak çalışma ile ilgili bir ön literatür taraması yapılarak mevcut kaynaklara ulaşılmıştır. Aile ve evlilik olgusu ile ilgili yerli ve yabancı, özellikle Almanca kaynaklardan literatür taraması yapılarak yararlanılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın tahmini olarak yaklaşık bir eğitim yılını kapsayacağı düşünülmüştür. Çalışma süresince herhangi bir yerden finansal bir desteğe ihtiyaç duyulmamıştır.

1.4. Yöntem ve Teknikler

1.4.1. Araştırmanın Yöntemi

Doküman incelemesi yöntemi kullanılarak oluşturulan tasvir edici bir çalışmadır. Amaç, Romantik tarih geleneğinden gelen Almanya’da aile ve evlilik yapısının günümüzdeki modeline yönelik detaylı bir inceleme yapmaktır. Diğer bir amaç ise Alman sosyoloji ekolünde aile ve evlilik olgusu ile ilgili geniş bir literatür taraması yaparak aile olgusunun hangi değişim rüzgarlarından etkilendiğine yönelik cevaplar aramak ve elde edilen bulgularla durum analizi yapmaktır. Bununla birlikte betimsel bir araştırma modeli olan bu çalışmada, Türk aile ve evlilik kurumu ile Alman aile ve evlilik kurumunu kıyaslama yoluna gidilmektedir.

Araştırma için konuyla ilgili kaynaklara ve verilere ulaşarak alan yazın taraması yapılmıştır. Bu çalışmaya ikinci elden toplanan literatür ve arşiv taraması da dahil edilmiştir. Aile ve evlilik konusuyla ilgili daha önce yayınlanmış kitaplar, makaleler ve tezler, resmi gazeteler ve dergiler gibi süreli yayınlar, istatistiksel dokümanlar gibi resmi yayınlar, ansiklopedi gibi başvuru eserleri literatür ve arşiv taramasında kullanılacak başlıca kaynaklardır. Aynı zamanda aile ve evlilik olgusunun geçmiş ve günümüz bağlamında var olan değişimlerini açıklayabilmek

amacıyla tarihsel bağlamda geçmişe dönük yazılmış kaynaklardan günümüze kadar olan kaynaklara ulaşılmıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde aile ve evlilik olgusuna ilişkin genel tanımlar Türkçe ve Almanca literatürden yararlanılarak elde edilmiştir. İkinci bölümde ise aynı kavramlar kuramsal perspektifler ışığında irdelenerek Alman aile ve evlilik kurumu ile Türk aile ve evlilik kurumu arasındaki sosyo-kültürel farklılıklar örneklerle aktarılmıştır. Son olarak, üçüncü bölümde ise özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesi Alman ve Türk aile yapıları ile savaş sonrası ekonomik koşulların neden olduğu göç politikalarından etkilenen iki ülkenin aile ve evlilik yapıları arasındaki farklılıklar belirtilmiş ve her iki toplumun da kendi toplum yapısı içinde yaşadığı değişimler araştırılarak analiz edilmiştir. Bu çalışmada aile yapısındaki değişimlere etki eden başlıca unsurların göç, teknolojik gelişmeler, ekonomik faktörler ve dolayısıyla kadının çalışma hayatına girmesi ile göç sonrası oluşturulan entegrasyon çabalarının olduğu yönünde değerlendirmeler yapılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE TANIMI, YAPISI, TÜRLERİ VE İŞLEVLERİ

2.1. Aile ve Evliliğe İlişkin Temel Kavramlar

Değişen toplumda aile ve evlilik kavramları anlam bakımından farklılık göstermekle birlikte, bu tanımlamalar toplumdan topluma da değişebilir. Örneğin bir Alman için aile olgusunun anlam ve öneminin bir Türk ya da bir Fransız toplumu ile aynı olması beklenemez. Bu farklı tanımların her biri ise evlilik müessesesi ile birlikte oluşmuş bir yapı olan aileyi meydana getiren sosyo-kültürel yapı ve dinamiklere bağlı olarak gelişir. Bu kavramlar her ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın, içinde yaşanan sosyo-kültürel yapı yeterince analiz edilmedikçe aile olgusunu anlamak ve tanımlamak güçleşecektir. Dolayısıyla aile ve evlilik kavramlarının tüm toplumlarda o toplumun ekonomik, siyasal ve kültürel zeminde meydana gelen etkileriyle şekillendiği ve değişen toplumsal yapıyla birlikte farklı izahlarının olduğu açıktır.

Toplumsal bir ihtiyaç sonucu oluşan ve kültürel özellikler ışığında biçimlenen evlilik ve aile kurumları, gündelik hayat pratikleri arasında önemli bir yere sahiptir. Bu yönüyle evlilik ve aile kurumları da gündelik hayat gibi sosyo-kültürel yapının bir parçasını oluşturmaktır. Evlilik ile kurulan aile içerisindeki pratikler hem sosyo-kültürel yapıdan etkilenir hem de sosyo-kültürel yapıyı etkiler. Bu karşılıklılık, dönemsel koşullarda değişimler gerçekleştiğinde de devam etmektedir. Gündelik hayattaki değişimler ışığında, evlilik ve aile kurumlarında biçimsel olarak farklılıkların gözlemlenmesi, bu değişimin aynı anda gerçekleştiğini göstermektedir. Çünkü evlilik ve aile olguları gündelik hayatı önemli ölçüde biçimlendirmekte ve dönüştürmektedir (Burç, 2018: 139).

2.1.1. Aile Kurumu

Sosyolojinin August Comte ile ön plana çıktığı yıllarda, Türk sosyolojisi ile ilgili metinlere Ahmet Cevdet Paşa (1823-1895)'nin ve Ahmet Rıza Bey (1858-1930)'in yazmış olduğu eserlerde rastlamak mümkündür. Dönemin aile olgusu anlayışı geçmişten günümüze kadar olan süreçte değişim ve dönüşüme bağlı olarak biçimsel bazı değişimler göstermiş olsa da bireylerin ahlakı, karakter yapıları, dayanışma anlayışları açısından günümüzdeki aile olgusu anlayışından çok da farklı değildir. Alman aile sosyolojisinin temelleri ise, 19. Yüzyıla kadar tek bir disiplin olarak ortaya

çıkamamıştır; ancak bugün neredeyse sosyoloji klasikleri arasında olduğunu söylemek mümkündür. Emile Durkheim, Karl Marx, Friedrich Engels, Geoge Simmel gibi Alman sosyologlar, *sosyal değişim*, *sosyal entegrasyon ve sapkın davranış* konularına, sınıf yapılarının ortaya çıkışı ve sürekliliğine ilişkin analizlerle aile sosyolojisine katkı sağlamışlardır.

Birçok sosyolog tarafından toplumun “köşe taşı” olarak nitelenen aile, sosyalleşme sürecini ilk kez ortaya çıkaran ve kültürel mirasın nesilden nesile aktarılmasını sağlayan, cinsel ilişkilere dayalı, toplumdan topluma değişiklik gösteren, kendi kabuğunda psikolojik, sosyolojik ve hukuki sorumlulukları olan bir kurumdur. Kurt (2006: 517)’a göre ise, “aile kurumunun farklı yer ve zamanlarda farklı görünüm taşımasının nedeni, onun içinde bulunduğu kültürlerin farklılığıdır. Toplumsal yapıda etkili ve egemen olan ilkelerin değişmesiyle birlikte ekonomik, siyasi, dini ve ahlaki alanlarda görülebilecek değişimler aile kurumunun da yeniden şekillenmesine yol açmaktadır”. Bununla birlikte, evlilik ve aile gündelik hayat bağlamında irdelendiğinde, gelenek ve kültür olguları ile yakın ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Her bir olgu taşıdığı özelliği bir diğer olgu üzerinde gerçekleştirmekte, böylece gözle görülür derecede bir karşılıklık söz konusu olmaktadır. Bu kısır döngü içerisinde aile, kültür ve gelenek olgularıyla ilgili, çalışmada varılan birçok yargıya rağmen, bu olguların geleceğine yönelik kesin bir yorum yapmak mümkün görünmemektedir (Burç, 2018: 140).

Sosyal bilimcilerce çeşitli şekillerde ifade edilen ailenin birçok tanımı vardır. Gökçe (1976: 46-47)’ye göre yapılan her tanım, aileyi farklı bir kategori içerisine sokmaktadır. Bu tanımlardan her biri aileyi sosyal hayatın ana şekillerinden biri olarak kabul etmekle beraber, onu sosyal bir grup, sosyal bir birlik, sosyal bir örgüt, bir topluluk, sosyal bir kurum ve hatta sosyal bir yapı şekli olarak ayrı kalıplar içinde değerlendirmektedir.

Geleneksel tanımıyla aile, “aynı çatı altında yaşayan anne, baba ve çocuklardan oluşan”, “biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı; o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi (özdeksel) ve manevi (tinsel) zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal ve benzeri yönleri bulunan toplumsal bir kurumdur” (Akt. Aktaş, 2015: 428). Fransız yazar Maurois

(1944: 45), kitabının “*Ana, Baba ve Çocuklar*” adlı bölümünde kastettiği aile olgusunu ele alırken Valéry’nin cümlesini esas olarak aldığını belirtmiştir: “Her aile, fertlerinden her birini bunaltan ve onu kendisine biraz yaşama imkânı kaldıkça yuvadan kaçıratan, içten ve özel bir sıkıntı gizler. Fakat bununla beraber, onun akşam çorbası etrafındaki toplanışta, her ferdin aldatıcı bir tavır takınmadan olduğu gibi görüldüğü aile meclislerinde duyulan eski ve kudretli bir fazileti de vardır”. Bu tanımda, bireyin sığınağı varsayılan aile, her ne kadar olumsuzlukları barındırsa da kendi içinde bu olumsuzlukları giderip olumluya dönüştürebilen bir yapı olarak ele alınmıştır (Akt. Burç, 2018: 138).

Gökçe (1990: 207) aileyi “üyeleri arasındaki ilişkiler yönünden grup tanımı içerisine yerleştirilebildiği gibi, sosyal hayatın ana şekillerinden biri olması bakımından topluluk ve örgüt, birliğin yürütülmesinde başvurulan sistemleştirilmiş kurallar yönünden kurum ve toplumsal hayatın içindeki temel unsurların biri olması yönünden de toplumsal yapının bir parçası” şeklinde yorumlamıştır.

Sosyolog Cohen (2005: 6), Amerika’daki farklı türden aileleri kapsayacak kadar geniş ve daha modern bir aile tanımı olarak şunu önermektedir: “Doğum, evlilik, evlatlık edinme veya tercih yoluyla bir ilişkinin oluşturduğu küme, ailedir” (Akt. Canatan, 2016: 61). Alman sosyoloji profesörü Nave-Herz (2004: 703-720) ise, *Evlilik ve Aile (Ehe und Familie)* adlı kitabında aile ile ilgili şöyle der: Aile terimi 300 yıldan daha uzun bir süredir Alman dilinde kullanıyor olmasına rağmen, aile hakkında ne günlük yaşamda ne de bilimde ortak bir anlayış vardır. Örneğin, demografik araştırmalar, 16 yaş ve üstü insanların büyük çoğunluğunun sadece çocuklu evli çiftleri "aile" olarak adlandırdığını göstermektedir; ancak % 36’sı çocuksuz çiftlerin de aile kategorisine almaktadır.

Tarihsel süreçte aile olgusunun kimi değişimlerden etkilenecek sosyal yapı içindeki bazı işlevlerinin zayıfladığına, bazısının büsbütün ortadan kalktığına, bazı değerlerin ise daha fazla önemsendiğine tanıklık edilebilir. Çok yönlü bir olgu olan aile, sosyal bir kurum olarak nitelendirilebilir. Bu sosyal kurumun kendine özgü karakteristik bir yapısı olmakla birlikte, kendi içinde farklı özellikleri de vardır ve her aile içinde bulunduğu toplumun kültüründen izler taşır. Dolayısıyla kırsal kesimde yaşayan bir aile ile kentsel bir aile yapısını kıyaslamak oldukça yanlış olur.

Tusi (2005: 204), ailenin tanımı ve unsurları konusunda açık bir görüşe sahiptir. Ona göre “aile ve evlerin temeli baba, ana, evlatlar, hizmetçi ve erzak olmak üzere beş kısım”dan oluşmaktadır. Aile kavramından farklı olarak, hane halkı kavramı da Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2012) tarafından şöyle tanımlanmaktadır: “Aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta veya konutlarda, aynı konutun bir bölümünde yaşayan, kazanç ve masraflarını ayırmayan, hane halkı hizmet ve yönetimine katılan bir veya birden fazla kişiden oluşan topluluktur” (Akt. Canatan, 2016: 58).

Aile, insanların bir arada yaşadığı ve günlük yaşamı birlikte şekillendirdiği yerdir. Bir başka deyişle, ebeveynlerin çocuklara, çocukların da ebeveynlere karşı sorumluluk aldığı bir oluşum olarak karakterize edilebilir. Bununla birlikte, aile, aynı zamanda farklı nesillerin bir çatı altında yaşadığı ve aile birliğinin üyeleri tarafından sağlanan eğitim ve / veya bakım yoluyla dayanışmada birbirlerini desteklediği yerdir (www.jusos-oberbayern.de).

Evlilik doyumu ve aile işlevselliğine ilişkin Ekşi ve Kahraman’ın (2012) yaptığı çalışmaya göre, sağlıklı aile işlevselliğine sahip ailelere uygulanan eğitim programının evlilik uyumunu olumlu yönde arttırdığı bulunmuştur. Bu nedenle ailelerin sağlıklı işlevsellik göstermelerinde evlilik doyumunun önemli olduğu görülmektedir. Evlilik doyumu, başarılı bir aile yaşamının ve bireysel gelişimin temel yapı taşıdır (Akt. Çalışkan, 2017: 62).

2.1.2. Aile Tipleri

Aile, evlilik kurumu içinde sorumlu olduğu birtakım görevleri gerçekleştirme açısından tüm toplumlarda benzerlikler gösterirken, her toplum kendine özgü bir aile dinamiğini oluşturmaktadır. Bu nedenle ailenin ortaya çıkışından günümüze kadar geçirdiği değişimler incelendiğinde, tek bir aile tipinden ziyade birbirinden farklılık gösteren çeşitli aile tiplerinin ortaya çıktığı görülür. Bu çoğulcu anlayış ile farklı görüşler de ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla aile kavramının tanımı ve aile kurumunun fonksiyonları da toplumdan topluma, kültürden kültüre çeşitlilik göstermektedir.

Türkiye’de Aile Yapısı Araştırmaları (2011: 42)’na göre, aile hayatında paylaşma, işbirliği, yarışma, gerilim, çatışma, uyum, benzeştirme gibi bütün etkileşim tipleri birbirleri içinde yuvalanmış vaziyette vardır ve bağlama göre bunlardan biri veya

birkaçı birlikte yaşanır. Üstelik mikro bağlamda aile içi ilişkilerde etkileşim sürecinin nasıl yaşanacağı aile tiplerinden çok aile bireylerinin kişilik özelliklerine ve aileye dair sahip oldukları anlam kodlarına bağlı olarak değişir. Bu durumda bir aile tipinin ideal sayılması veya adeta kutsallaştırılması mümkün değildir.

En ilksel toplum yapısından modern toplum yapısına kadar varlığını koruyan aile, niceliksel ve niteliksel ölçütler doğrultusunda çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Aile sınıflandırması yaparken alınan en önemli ölçüt ise niceliktir, yani hanede yaşayan nüfus miktarı bu sınıflandırmanın temelini oluşturmaktadır.

Bununla birlikte değişen toplum yapısı sonucu aile birliğinde de niteliksel değişiklikler yaşanmaktadır ve böylece evliliğe alternatif olarak yeni yaşam şekilleri beraberinde yeni aile türlerini oluşturmaktadır. İçli (1997: 59)'ye göre, bu çoğulcu anlayış aile kurumunun tanımlanması ve fonksiyonları konusunda farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Aile, hane halkı ve kompozisyonu, otorite, mülkiyet, akrabalık ilişkileri çerçevesinde biçimlenen zaman ve mekân boyutlarında farklılık gösteren evrensel niteliğe sahip toplumsal bir kurumdur. Tüm toplumlarda sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik çevrenin aile yapısında önemli ölçüde etkili olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda ekonomik koşullar sebebiyle Almanya'ya göç etmek zorunda kalan Türk göçmenler ile Türkiye'de yaşamını sürdüren Türk ailelerin aile yapıları arasında önemli farklılıkların olduğu açıktır.

Tablo 2.1. Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı

Aile Biçimleri	Almanya'da Yaşayan Göçmen Türk Aile Yüzdesi (%)	Türkiye'de Yaşayan Aileler Yüzdesi (%)
Çekirdek Aile	77.7	67.5
Geniş Aile	9.6	20.8
Parçalanmış Aile	6.5	2.1
Tek Kişilik Haneler	4.7	4.7

Kaynak 1: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2007)

Kaynak 2: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2003)

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼ (2007: 58-59) tarafından y¼r¼t¼len “*Almanya’da Yaşayan T¼rklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması*”, aile tipleriyle ilgili çeşitli sınıflandırmada bulunmuştur. Bu verilere g¼re, Almanya’daki g¼men T¼rk ailelerin % 77.7 gibi y¼ksek bir oranının çekirdek ailelerden, % 9.6’sının geniş ailelerden, % 6.5’inin parçalanmış ailelerden, % 4.7’sinin ise tek kişilik hanelerden oluştuğu g¼r¼lmektedir. T¼rkiye ile karşılaştırılacak olursa, genel g¼r¼n¼m¼yle bazı paralellikler olmakla birlikte oranlar arasında farklar olduğu g¼r¼lmektedir. Hacettepe ¼niversitesi N¼fus Et¼t¼leri Enstit¼s¼ (2003)’n¼n verilerine g¼re, T¼rkiye’deki çekirdek aile oranı % 67.5, geniş aile oranı % 20.8, tek kişilik hane % 4.7, diğer parçalanmış aileler ise % 2.1’dir.

Bu istatistik bulgular doğrultusunda çekirdek aile ve geniş aile yapılanmasında Almanya ve T¼rkiye arasında ters bir orantı olduğu g¼r¼lmektedir. Sosyo-ekonomik ve sosyo-k¼lt¼rel açıdan gelişmiş bir ¼lkede çekirdek aile yapısında oranın y¼ksek, geniş ailede ise tam tersi olması beklenmektedir. Bununla birlikte, bulgular tek kişilik hanelerde eşitlik olduğunu ancak parçalanmış aileler arasında % 4,4 oranında bir farkın olduğunu g¼stermektedir. Bu durum, T¼rkiye’de yaşayan ailelerin toplum baskısı sebebiyle k¼t¼ giden evliliklerini s¼rd¼rme eğilimi g¼stermeleriyle açıklanabilir. Bu bağlamda T¼rkiye’de yaşamını s¼rd¼ren, evliliği ya da birlikteliği k¼t¼ giden birçok kadının son d¼nemlerde artan fiziksel, simgesel, psikolojik, ekonomik ya da cinsel şiddet t¼rlerinden herhangi birine maruz kalması da bunun bir sonucudur. ¼te yandan Almanya’da yaşayan T¼rk g¼menlerin ise bu açıdan daha ¼zg¼r hissettiklerini s¼ylemek m¼mk¼nd¼r. Bulgular, sosyo-k¼lt¼rel çevrenin insan ¼zerinde ne kadar etkili olduğunu g¼zler ¼n¼ne sermektedir.

Tablo 2.2. Almanya’da Aile Tiplerine Göre Aileler -2017

Aile Tipleri	Yüzde (%)	Çocuklu Hane Sayısı	Yüzde (%)
Ehepaare (Evli Çiftler)	69,7	Tek Çocuklu Hane Sayısı	51,4
Lebensgemeinschaften (Birlikte Yaşayanlar)	11,4	İki Çocuklu Hane Sayısı	37
allein Erziehende (Tek Ebeveynli Aileler)	18,9	Üç Çocuklu Hane Sayısı	11,5

Kaynak: Almanya Federal İstatistik Ofisi (<http://www.sozialpolitik-aktuell.de>)

Almanya Federal İstatistik Ofisi 2017 verilerine göre “*Almanya’da Aile Tiplerine Göre Aileler (Familien nach Familientyp)*” başlığı altında Almanya’da 2017 itibari ile evli çiftler (Ehepaare) % 69,7’lik bir orana sahiptir. Resmi nikâh olmaksızın birlikte yaşayan topluluklar (Lebensgemeinschaften) % 11,4 ve tek ebeveynli aileler (allein Erziehende) ise % 18,9 olarak kaydedilmiştir. Bununla birlikte toplam aile nüfusunun % 51,4’ü tek çocuklu, % 37’si iki çocuklu, % 11,5’i ise üç çocuklu hanelerden oluşmaktadır. Bu veriler, Almanya’da nüfusun çoğunlukla çekirdek aile formatında oluştuğunu göstermektedir. Sosyal araştırmacıların ailelerin yaşam gerçeklerinin 20 yılda nasıl görünebileceğini gösterdiği “2030 Aileleri” adlı OECD çalışmasının ortak yazarlarından biri olan Zürih Üniversitesi sosyologu Klaus Preisner, ailelerin giderek çeşitleneceğini ve 2030 yılına kadar tek ebeveynli ailelerin sayısında artışların yaşanacağını belirtmektedir (16.08.2012, www.flash.bekb.ch).

Geniş Aile: Endüstri öncesi toplumların ve özellikle kırsal yörelerin yaşama şekli olan geniş aile, geleneksel, büyük, birleşik, eski veya kök aile olarak da ifade edilir. Aile hanesi birçok kişiden oluşmakla birlikte, derin ve geniş bir akraba bağlarına sahiptir. Aynı zamanda bu aile bağlarının güçlendirilmesi amaç edinilmiştir. Modern öncesi toplumlarda yaygın biçimde görülen bu aile tipinin temel varlığı, ekonomik koşullarda birbirine destek olan aile üyelerinin dayanışmalarına bağlı olmaktadır.

Türkiye’de ailenin tarihine baktığımızda ailelerin 1980’li yılların ortalarına kadar % 25’i geniş aile yapısına sahipken bu yapı 2000’li yıllarının sonuna doğru % 12’ye düşmüştür. Aynı zamanda bu yıllarda dağılmış aile oranı % 40’tır. Geniş aile yapısı 2008 yılına gelindiğinde ise % 8-9 civarına gerilemiştir (Akt. Çalışkan, 2017: 61). Dolayısıyla, “geleneksel aile, geleneksel toplumsal dönemde geçerli olan bir aile tarzıdır. Bu toplumsal dönemin tarımsal üretim tarzı, inanışları, özgün tarihsel koşulları vs. aile üzerinde etkili olmaktadır. Modernleşme ile birlikte geleneksel toplum düzenini terk edip kente göç eden, yapı bakımından çekirdek aile görünümünde olan ancak sosyal ilişkiler açısından geniş aile özelliklerini yitirmeyen aileler için Sezal (2003: 141), “bağlantılı çekirdek aileler” kavramını ortaya atmıştır. Buna bağlı olarak kırsalda aynı evi ya da geniş bir avludaki müstakil evleri paylaşan ailelerin kente göç etmelerine rağmen aile apartmanlarında oturması kırdaki yaşam şeklinin bir uzantısıdır. Bu durum Türkiye örneği ile bağlantılı olarak oluşturulabilirken Almanya merkezli aile sosyolojisi kapsamında açıklaması oldukça güçtür.

Geleneksel aile denilince çoğunlukla geniş, çok işlevli, mahrem, dayanışmacı, akrabalık bağlarının ve ilişkilerin güçlü olduğu ve komünite özellikler taşıyan bir toplumsal yapı akla gelmektedir. Pre-modern toplumlarda yaygın olan bir aile tipidir” (Yıldırım, 2016: 71). Afrika ülkelerinde, Güney Amerika ve Asya'nın bazı bölgelerinde ise birçok büyük (geniş) aileler yaşam sürmektedir. Öte yandan, Almanya gibi modern toplum yapısında çok sayıda küçük (çekirdek) ailelerin varlığından söz etmek mümkündür. Geniş ailenin Almanya’da aldığı yeni bir form olarak Sezal (2003: 142), “yeni geniş aile” kavramını uygun bulmuştur. Boşanmış bireylerin önceki evliliklerinden olan çocuklarını da yanlarına alarak yaptıkları yeni evlilik neticesinde oluşan geniş aileye yeni geniş aile denilmektedir ve Batı’da yaygınlaşan bir aile türüdür. Ülkeler arasında büyük farklılıkların bulunma sebebi ise kültürel, sosyal ve ekonomik unsurlardır.

Aile üyeleri sosyal statülerini aynı yapı içinde bulunan aile üyelerince edinmektedir. Aile üyelerinin birbirlerine karşı duyduğu sevgi, saygı, duygusal yakınlık ve dayanışma onları bir arada tutan en önemli faktörler arasında yer almaktadır. Aynı zamanda geniş ailenin aile üyelerini koruma ve onların güvenliğini sağlama gibi birtakım sorumlulukları bulunmaktadır. Bu yapı içerisinde oluşan iş bölümü ise yaşa ve cinsiyete göre çeşitlilik göstermektedir.

Kalabalık nüfus barındırma özelliği taşıyan geniş aile ile kırsal yerleşim yeri arasında doğru bir orantı vardır. Dolayısıyla bu yerleşim yeri özellikleri de dikkate alındığında geniş ailede baba otoritesinin hâkim olduğu ataerkil bir yapıdan söz etmek mümkündür. Ancak Yıldırım (2016: 73), geniş aile kavramını geleneksel ailenin günümüzde devam eden farklı kent ailesi versiyonu olarak da tanımlamaktadır. Buna göre geleneksel aile kent ailelerinden yeni bir tarz olarak fazlaca kişiden oluşan ve akrabalık ilişkilerinin yaygın olarak görüldüğü bir aile tipidir. Kırsal kesimde ve kentlerde oluşan geniş aile yapısı, oluşum bakımından birbirinden farklı olmakla birlikte, aile büyükleri ile düzenli olarak telefonlaşma, görüşme, mektuplaşma gibi iletişim biçimleriyle ilişkinin devam etmesinden ötürü benzerlik taşımaktadır. Dolayısıyla aile yapısı, içinde bulunduğu toplumun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel dinamiklerinden etkilenmektedir. Bu bağlamda Almanya'ya göç etmiş Türk toplumu ile Alman toplumu arasındaki ilişkiler analiz edildiğinde her iki toplumun üyeleri arasında kültürel etkileşimin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kültürün kalıtsal olmaktan ziyade öğrenilebilir bir olgu olduğu açıktır.

Çekirdek Aile: Bu aile tipi günümüzde son derece yaygın olmakla birlikte, geniş aile yapısı ile kıyaslandığında sosyo-kültürel açıdan oldukça farklılık göstermektedir. Son 50 yılda, Türkiye'de ve Almanya'da özel yaşam alanını aile ve evlilik temelinde değiştiren sosyal ve ekonomik gelişmeler yaşanmıştır. Bir yandan eğitim yapıları yapısal olarak güçlü bir çocuk merkezli biçimlenirken, öte yandan, cinsiyetler arasındaki kutuplar artmıştır. Çekirdek aile, burjuva ailesinin misyon ifadesinden uzaklaşmıştır. Bu aile tipi Yıldırım (2016: 74)'a göre, sanayi toplumlarını karakterize eden en önemli vasıflar arasında bulunmaktadır. Bu aile tarzı az sayıda kişiden, anne-baba ve çocuklardan oluşmaktadır. Ailenin varlığını belirleyen olguların başında sanayi üretiminin getirdiği tüketim toplumuna uyarlanmış olması gelmektedir. Aile tüketici özelliğiyle belirlenmektedir. Modern toplum yapısının aile tipi olmakla birlikte, Endüstri Devrimi sonrası sayısı artan çağdaş toplumlarda, geniş aile yapısı yerini çekirdek aileye bırakmıştır. Öte yandan kentlerde çekirdek aile yapısını sürdüren ancak yaz aylarında köye ya da memleketine giden Türk toplumunun geniş aile bağlarını devam ettirdiği söylenebilir. Bu durumu yeni marjinal aile tiplerinin örneklerini gördüğümüz Alman aile yapısı ile açıklamak neredeyse imkansızdır.

Turgut ve Feyzioğlu (2014) tarafından yapılan araştırma doğrultusunda, toplumsal düzende yaşanan değişimlerle birlikte ülkemizdeki sosyoekonomik,

demografik ve dūşünsel dōnūşüm çekirdek aile yapısını ve aile yaşam dōngüsünü de etkilemiştir. Çekirdek aile yapısı ele alındığında çocuksuz çekirdek aile geniş aile yapısının tam tersine 1978 yılında % 14 iken 2011 yılında % 24'e ulaşmıştır. Bununla birlikte çocuklu çekirdek aileler 1978 yılında % 54'lük bir paya sahipken 2005 yılında bu oran % 24'e düşmüştür (Akt. Çalışkan, 2017: 61). Bu bilgiler ışığında, çekirdek ailenin sosyo-kültürel yapıda meydana gelen değişimlerle birlikte "çocuksuz küçük aile" formatına dōnüştüęünü söylemek mümkündür.

Dündar (2012: 50), çekirdek aile ile sanayi toplumu arasındaki uyum dūşünceyle en çok ilişkilendirilen kuramın Parsons'a ait olduğunu ve ona göre sanayi toplumlarını karakterize eden ekonomik farklılaşmanın geniş aile ile bağdaşmazken, çekirdek aile ile ideal bir şekilde karşılandığını belirtmektedir. Parsons'cı aile yaklaşımına göre, sosyo-kültürel yapıdan etkilenen çocukların sosyal yönlerinin açığa çıkması ve sosyal çevresi ile olan iletişimi sonucu duygusal ve mantıksal kişiliğini geliştirmesi ailenin iki temel işlevi olarak nitelendirilebilir. Çekirdek aile yapısında aile üyeleri arasındaki denge ve uyum oldukça önemlidir.

Çekirdek aile; anne, baba ve biyolojik olan ya da olmayan çocuklardan oluşan sosyal bir yapıdır. Birey sayısı ve oluşum yapısı bakımından geniş aile ile farklılık göstermektedir. Murdock, çekirdek aile ile ilgili dūşüncelerini aktarırken, bu sistem ile eşler arasında ekonomik dayanışma ve işbölümünün etkinliğinden bahsetmektedir. Kadın ve erkek, evlilikte kurdukları ailede, demokratik bağlamda cinsiyete dayalı bir iş bölümü ortaya çıkarmaktadırlar (Şentürk, 2012: 38-39). Dolayısıyla karı-koca ilişkileri genellikle eşitlikçidir, demokratik bir hava söz konusudur ve sorumluluklar aile üyeleri arasında eşit şekilde paylaşılır. Geniş ailenin daha çok görüldüğü kırsal yerleşim yerine kıyasla, çekirdek aile kentsel yerleşim yerlerinde yaygın olarak görülür. Öte yandan gözden kaçırılmaması gereken bir nokta vardır. Batı merkezci ve modernist yaklaşıma göre kırsaldan kente bir dōnüşüm yaşandıkça ve tarım toplumunun yerini sanayi toplumu aldıkça geniş aileden çekirdek aileye doğal bir geçişin olacağı dūşüncesinin bazen yanıldığını bilmek gerekir. Bununla birlikte kentleşme ve sanayileşmeye bağlı davranışsal bir evrimmiş gibi ailenin genişten çekirdeğe dōnüşeceği savı, kırsalda ve tarım sektöründe tarım işçisi olarak çalışan ve topraksız köylülerin yaygın olarak çekirdek aile kurmaları ile çürümektedir (Sarı, 2016: 24-25).

Türkiye’de kentselleşmeye bağlı olarak modern toplum yapısının oluşumuyla birlikte, çekirdek aile sayısı da artmıştır. Ancak akrabalık ilişkileri varlığını hala korumaktadır. Almanya’da ise, aile ilişkilerinde yaşanan çarpıcı değişiklikler çok daha derin olmuştur. Eskiden güçlü bir sosyal kurum olan akrabalık, 19. yüzyılın ortasından beri önemini yitirmiştir. Çekirdek aile ve üyeleri daha önce genel akrabalık sistemine uyum sağlamışlardır ancak aile giderek daha bağımsız ve kendine güvenen bir hale gelmiştir. Akrabaların kontrol ve karar vericiler olarak etkisi azalmış ve bugüne kadar büyük ölçüde çözülmüştür (Seifert, 2012: 1-2). Buna karşın yapılan bilimsel çalışmalar, idealleştirilmeye çalışılan çekirdek ailenin Batı’da Sanayi Devrimi’nden önce de var olduğunu göstermektedir. Örneğin Cambridge’deki “Nüfus ve sosyal yapıyı inceleme merkezi” araştırmaları, kilise kayıtlarının taranması ve bunların değerlendirilmeleri sonucunda çekirdek aile tipinin Sanayi Devrimi’nden çok önce 1530’larda var olduğunu göstermektedir (Can, 2016: 79).

Geçiş Ailesi: Sanayileşmenin başlangıç safhasında görülen ve ülkemizdeki karşılığı “gecekondu ailesi” olarak adlandırılan geçiş ailesi, aslında geleneksel geniş aile ile modern çekirdek aile özelliklerini bünyesinde barındıran bir aile tipi olarak nitelendirilebilir. Nüfusunun artması, toprağın verimsizleşmesi, makineli tarıma geçilmesiyle birlikte işgücü fazlalığının doğması, nüfus yoğunluğuyla birlikte hane başına düşen toprağın azalması, sağlık, eğitim sorunları gibi kırsal kesimin itici nedenleri ve kentin sosyal, ekonomik, eğitim, sağlık vb. çekici nedenleri kentlere göç etmeyi zorunlu kılmıştır (Sezal, 2011: 138-144). Bu yönüyle geçiş aileleri, kentlere uyum sağlamaya çalışan ve çoğunlukla varoş mahallerde varlığını sürdüren aile biçimidir. Öte yandan, kırsal bir aile yapısından kopmuş bir hanenin kentsel yaşamda varlığını sürdürme çabası olarak da tanımlanması mümkündür. Çünkü bu aile ne tam anlamıyla geleneksel geniş ailenin özelliklerini ne de kentlerde hâkim olan modern çekirdek ailenin özelliklerini bünyesinde taşımaktadır.

Münster Arabuluculuk Atölyesi’nin direktörü Krabbe bu konuyla ilgili ilginç bir makale yazmıştır. Krabbe, bu çalışmasında farklı aile formlarına değinmiş ve kadınların iş hayatında olmasıyla birlikte günümüz toplumunda aile yapısının bakıcıyı da kapsadığını belirtmiştir. Ona göre bu durum, daha fazla koordinasyon ve entegrasyon hizmetleri gerektirmektedir. Modern toplumlarda kadının çalışma hayatına katılması ve geleneksel ailede kadına yüklenen sorumlulukların değişkenlik göstermesi yönüyle

modernleşme çabası içinde olan bir aileden söz etmek mümkündür (19.01.2016, www.hamburger-mediatorin.de).

Endüstriyel gelişimle birlikte, toprağa bağlı üretimin azalması sonucu sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapıda değişiklikler yaşanmıştır. Lefebvre (2014: 28), toplumsal yapıda meydana gelen değişimi şu sözlerle ifade etmektedir: “Makineye dayalı seri üretim tarzına geçişle birlikte insanoğlu tarihte o güne kadar görmediği ölçüde hızlı bir tüketim kültürü edinmeye başlamış, yeni yerleşim sahaları olan kentlerde nüfus hızla büyümüş, tarımdan kopmaların hızlanması ile birlikte kırsal ve kent arasında temel bir ayrım oluşmaya başlamış, bu şekilde sanayi kapitalizminin değişiminde temel etkileri olduğu söylenen kentsel değişim ve gelişim süreçleri modern kapitalist toplumun değişim motorlarından biri kabul edilmiştir” (Akt. Epik vd., 2017: 44). Sonuç olarak, sanayileşmiş üretim tarzıyla birlikte yeni bir aile çeşidi olarak ortaya çıkan geçiş ailesi, geniş aile ve çekirdek aile özelliklerinin bir araya getirilerek işletildiği aile tipidir. Bununla birlikte, bu aile yapısını oluşturan bireyler köyden kopsa da köye olan ilgilerini tamamen kesmemektedir. Yakınlarının bir kısmı köy ve kasabalarda yaşamını devam ettirdiği için oraya karşı duygusal bağlılıklarını sürdürmektedir. Öte yandan, kentin yaşam koşullarına uyum sağlamakta zorlanan ve modern hayata alışamayan aile, kentin elde edilebilecek imkânlarını aramaya çalışmaktadır. Bu aile, kent yaşamının en çok ekonomik gelişmişliğinden etkilendiği bir gerçektir. Kentin yaşam koşulları evlenme ve aile kurumu oluşturma sürecini de etkilemiştir ve böylece ailenin tinsel değerlerinde önemli çatlaklara, çelişkilere yol açmıştır. Toplumsal huzursuzluk ve güvensizlik, bu ailenin belirli bir niteliği olarak belirmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla, gecekonducularda hem kırsal kesime hem de kente ait özellikleri gözlemlemek mümkündür.

Sanayi Devrimi'nin dayatması ile gerçekleşen hızlı kentleşme ve göç hareketleri birçok toplumda aile kurumunu parçalanma sürecine iterek temel fonksiyonlarını karşılayamayacak hale getirmiştir. Sonuç olarak ailenin bölünmesi ile yeni yaşam biçimleri ve değerleri ortaya çıkmıştır. Almanya'da sayısı giderek artan tek ebeveynli aileler ile eşcinsel aileler gibi yeni aile yapılarının Türkiye'de yoğun bir biçimde gerçekleşmesi de Türkiye'nin dış ülkelerle olan bağlarının güçlenmesiyle zamanla artacağı aşikârdır.

Tek Ebeveynli Aile: Birçok ülkede olduğu gibi kentleşme ile günümüz toplumunda da gün geçtikçe yaygınlaşan, anne ya da babanın çocuk bakımından tek başına sorumlu olduğu bir aile türüdür. Eşlerden birinin vefatı, evliliğin kişiye yüklediği sorumluluklardan kaçma arzusu, boşanma oranlarındaki artış ve buna bağlı olarak artan evlilik dışı birliktelikler tek ebeveynli aileleri meydana getiren nedenler arasındadır.

Aile sosyolojisinde bahsedilmeyen ama bilhassa Almanya gibi Batı toplumlarında gittikçe artan bu aile türü, yapay dölleme yoluyla çocuk sahibi olan kadınları da kapsamaktadır. Sperm bankasından donör alınarak gebe kalan kadınların çocuklarını dünyaya getirip tek başlarına büyütme ile oluşan ailelerdir. Bu yöntem ile ortaya çıkan ailelerin Türkiye’de görülmemesinin sebebi, Türkiye’de yasal olarak sperm bankasının bulunmamasıdır (Sarı, 2016: 36). Nitekim yıllar da geçse, kültürel normlar ve değerler sebebiyle böyle bir aile yapılanmasının Türkiye’de görülmesi neredeyse imkânsızdır.

Tablo 2.3. İstatistiklerle Aile 2017

Aile Biçimi	Yüzde (%)
Tek Kişilik Hane	8,5
Baba ve Evlenmemiş Çocuklar	1,8
Anne ve Evlenmemiş Çocuklar	6,7
Toplam	100,0

Kaynak: <https://www.aa.com.tr> (Türkiye İstatistik Kurumu)

Anadolu Ajansı’nın (A.A., 10.05.2018) haberine göre, Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) “İstatistiklerle Aile 2017” adlı yayımlanan bülteni ile Türkiye’de 2017 yılında toplam hane halklarının % 8,5’i tek ebeveyn ve çocuklardan oluştuğu ortaya çıkmıştır. Bu grubun % 1,8’ini baba ve çocuklardan, % 6,7’sini ise anne ve çocuklardan oluşan hane halkları oluşturmaktadır. Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan hane halkı oranının en yüksek olduğu iller 2017 yılında % 10,3 ile Bingöl ve İzmir olarak kayıtlara geçmiştir. Bu illeri, % 10,1 ile Malatya ve Adana, % 9,8 ile Hatay ve Elazığ izlemiştir.. Bu oranın en düşük olduğu iller ise % 6,1 ile Tokat, % 6,4 ile Nevşehir, Yozgat ve Burdur, % 6,5 ile Bayburt ve Bitlis olmuştur. Bu grubu oluşturan yalnız annelerin sayısı, yalnız babaların sayısından daha fazladır.

2017 Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) verilerine göre Avrupa’da tek ebeveynli aile oranı ise % 15’tir. Amerika’da da artan boşanma oranı ile beraber tek ebeveynli aile sayısında ciddi artış görülmektedir. Browne (2005: 228)’nin araştırma verilerine göre, 2003 yılında Britanya’daki insanların % 11’i tek ebeveynli ailelerde yaşamaktaydı. Yine 2003’te ebeveynin bakımına muhtaç çocuklara sahip olan ailelerin yaklaşık % 25’i tek ebeveynli aileydi ve bu yalnız ebeveynlerde her on kişiden dokuzu kadındı (Akt. Dündar, 2016: 54).

2014 yılına ait Almanya Federal İstatistik Ofisi (Destatis, www.destatis.de) veri kaynakları Almanya gibi modern toplumlarda tek ebeveynli aile olarak yaşamını sürdürmenin toplumsal onaylanmazlık etkisinin kaybolduğunu göstermektedir. “*Bevölkerung nach Lebensform (Yaşam Biçimine Göre Nüfus)*” başlıklı araştırma ile 2014 yılında toplam aile nüfusunun beşte birinde annenin ya da babanın çocuğunu yalnız büyüttüğü görülmektedir. Bu veriler doğrultusunda Almanya’da 2,2 milyon çocuğun tek ebeveynli evde yaşıyor olduğu ve 1996 yılından beri bu aile türünde % 15’lik bir oran artışı olduğu bilinmektedir. Daha yakın bir tarihte oluşturulan bir diğer araştırma ise 2014 yılında tek ebeveynli aileler üzerine yapılan yorumları destekler niteliktedir.

Tablo 2.4. Tek Ebeveynli Ailelerin Gelişimi 1997-2017

Yıl	1997	2002	2007	2012	2015	2017
Yüzde (%)	17,1	19,0	21,4	23,4	24	22,6

Kaynak: <http://www.sozialpolitik-aktuell.de>

“*Tek Ebeveynli Ailelerin Gelişimi 1997-2017 (Entwicklung der Familienform Alleinerziehende 1997-2017)*” başlıklı araştırma verilerine göre 2017 yılında Almanya’da tek ebeveynli ailelerin sayısı yaklaşık 2,6 milyona ulaşmıştır. Yaş sınırı olmadan anne ya da babasıyla yaşayan çocukların sayısı 1997’den beri istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Tek ebeveynli aileler 1997 yılında % 17,1’lik bir orana sahip iken, 2015 yılında % 24 ile en yüksek seviyesine ulaştığı görülmektedir ve 2017’de ise Almanya’daki bütün ailelerin % 22,6’sını oluşturmaktadır.

Tablo 2.5. Bekâr Ebeveynler * Cinsiyete ve Medeni Duruma Göre (2017)

	Anneler (%)	Babalar (%)
Boşanmış Ebeveynler	33,2	6,9
Evli Olmayan Ebeveynler	26,3	2,6

Kaynak: <http://www.sozialpolitik-aktuell.de>

Bununla birlikte, “*Bekâr Ebeveynler* Cinsiyete ve Medeni Duruma Göre-2017 (Allein erziehende Elternteile* nach Geschlecht und Familienstand-2017)*” araştırma verisi % 84,1’lik bir paya sahip olan bekâr ebeveynlerin hâlâ ağırlıklı olarak kadınlar olduğunu göstermektedir. Kadınlar arasından en büyük grubu % 33,2 oranla boşanmış anneler, ardından % 26,3 ile evli olmayan anneler oluşturmaktadır. % 6,9’luk pay ile boşanmış babalar ve diğer taraftan en küçük ve en nadir grup % 2,6 oranla evli olmayan babalardır. Bulgular, Almanya’da tek ebeveyn olarak çocuklarını büyüten grubun annelerden oluşan nüfus olduğunu göstermektedir. Bu durum ülkemizde de benzer şekillerde yaşanmakta olup velayetin genellikle annelerde olduğu görülmektedir. Boşanma sonrası anne ve çocukların yeni oluşuma psikolojik uyum sağlaması amacıyla çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Evli ve boşanmış aile bireylerini temel alan araştırmalarda ortaya çıkan veriler, boşanmış annelerin evli olanlara göre çocuklarını daha çok kontrol ettiği ve çocukların bu duruma uyum sağlamakta zorlandığını göstermektedir. Çocuğun tüm ihtiyaçlarıyla sorumlu olduğu düşüncesi, anneleri hane içinde “hem anne hem de baba” olma rolüne büründürürken, çoğu babanın ise çocuklarının yaşamlarından uzaklaştığını göstermektedir.

Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu (2011: 98)’nin *Tek Ebeveynli Aileler (Single Parent Family)* üzerine yaptığı araştırma için İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun, Adana, Şanlıurfa ve Erzurum illerinde kent ve kır olmak üzere toplam 33 odak grup ve 276 yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme yapılmış, toplam 473 tek ebeveynli aile bireyinden veri toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre, tüm katılımcılar, aile denildiğinde anne, baba ve çocuğun bir arada yaşadığı sistemi anlamaktadır. Ebeveynler, anne-babanın sürekli anlaşmazlık yaşaması durumunda ayrılmalarının aile üyeleri için daha sağlıklı sonuçlar doğuracağını düşünmektedirler. Çocuklar ise anne ve babalarını bir arada görmeyi tercih etme eğilimindedir. Dolayısıyla tek ebeveynli yaşam şekli çocuklar tarafından kabul görmemekle birlikte onları psikolojik sorunlarla karşı karşıya

getirmektedir. Yeni yaşamında tek ebeveyni ile ortak bir alanı paylaşmak durumunda kalan çocuk, evden ayrılan anne ya da babasını bir daha görememe korkusu ile derin bir üzüntü, yalnızlık ve içi doldurulamaz bir boşluk yaşamaktadır. Böylelikle çocukların okul yaşamında ortaya çıkabilecek sorunlardan aile ve çevre ile olan iletişimine kadar tek ebeveynliliğin çocuk üzerinde psikolojik açıdan kalıcı etkilerinin olduğu görülmektedir.

Türkiye’de toplumdaki önyargılar ve ekonomik nedenlerle tek ebeveyn olarak yaşamının getirdiği sorunlar ailenin her bir üyesini etkilemekle birlikte oluşacak yeni aileye adaptasyon süreci zaman almaktadır. Anneler tek ebeveyn oldukları ilk günlerde çocuğu tek başına yetiştirmekle ilgili yoğun bir endişe yaşayabilmektedir. Bu durumun temel sebebi ekonomik sıkıntılar, sosyal hayata karıştıkları zaman kendilerini yalnız ve eksik hissetmeleri, çocuğun tek ebeveynli olmasından dolayı mutsuz olduğunu düşünmeleridir. Babaların da tek ebeveyn oldukları ilk dönemlerde ise en büyük kaygısı tek başlarına çocuklarını nasıl büyütecekleri ile ilgilidir. Ancak çocuğu ile bir düzen kurmayı başardıktan sonra, ilk dönemlerde kendini duygusal açıdan zayıf, yetersiz hisseden babalar, kendini tekrar güçlü hissedebilmektedirler (ASAGEM, 2011: 3). Tek ebeveynli çocuklar, özellikle psikolojik destek alınmadığında ve anne ya da babasıyla doğru bir iletişim kuramadığında, kendini sosyal çevresinden soyutlamaktadır. Dolayısıyla psikolojik açıdan hissedilen “yoksunluk”, çocuğun sosyal yaşamında içedönük olmasına ve sosyalleşmenin en çok ortaya çıktığı okul ortamında akranları ile kısıtlı iletişim kurmasına neden olmaktadır. İlerleyen dönemlerde tek ebeveynli olma deneyimine bazı çocuklar daha şiddetli tepki verebilmekte, bu tepkiler kız ve erkek çocuklarında birbirinden farklılık göstermektedir. Bu süreci daha olumsuz tecrübe eden erkek çocuklarının içlerine çok daha fazla kapanık olduğu ve kendilerini daha zor ifade ettiği görülürken, kız çocukların öfkelerini daha rahat ifade ettiği ya da ölme isteğinden daha sık söz ettiği görülmüştür (Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu, 2011: 100). Ancak Almanya gibi modern Batı toplumlarında tek ebeveynli bir aile olma sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açılardan baskı unsuru olmamakla birlikte devlet tarafından belirlenen aile politikaları ile desteklenmektedir.

Babasız Aile / Parçalanmış Aile: Aile yapısının değerlendirilmesi ve aile içinde anne, baba, çocuklar arasında yaşanan birtakım güçlüklerin giderilmesi evliliğin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için önem teşkil etmektedir. Ancak bu sorunlara önleyici

yöntemler geliştirilmediği takdirde, aileler bölünmeyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu aile, geleneksel ya da modern ailenin çözülmesiyle ortaya çıkan bir diğer aile türüdür.

Tarihsel süreç içinde erkeklerin aile hayatındaki rolleri zaman içinde değişime uğramıştır. Bu değişimin başlıca sebebi ise ekonomik değişiklikler ve toplumların hayatını etkileyen büyük tarihsel olaylardır.

Batı toplumlarında 1930'lar ile 1970'li yıllar, bazen “babasız” yıllar olarak adlandırılmaktadır. Çünkü İkinci Dünya Savaşı'na denk düşen yıllar, savaşa katılmak zorunda kalan babalar, çocuklarını oldukça az görebiliyordu. Savaşın akabinde anneler çoğunlukla ev içinde çocuklarıyla ilgilenirken, babalar yoğun bir iş temposu içinde ekmeği kazanıyorlar ve ancak akşam ve hafta sonları çocuklarıyla beraber oluyorlardı. Ancak boşanmaların artışıyla beraber babasızlık kavramı farklı anlamlara bürünmeye başladı. Boşanma ve ayrılıkların yaşanması sebebiyle bu kavram, aile içinde babaların çocuklarıyla olan ilişkilerini sınırlandırdığı anlamına gelmektedir (Yıldırım, 2016: 79). Bazı kaynaklar babasız aile kavramını parçalanmış aileyle de özdeşleştirmektedir. 1960'lı yıllarda başlayan işçi göçleri buna en iyi örneklerden biridir. Türkiye'de hayatın zorlayıcı birtakım sebeplerinin Türkleri göç etmeye zorladığı görülmektedir. Genellikle hane halkından bir kişinin gidişiyle başlayan süreç, zaman içerisinde tüm hane halkının göç etmesiyle son bulmaktadır. Ancak bu durumu tüm göçmen Türkler adına belirtmek yanlış olur. Araştırmalar, kendi isteği doğrultusunda Almanya'ya göç etmek istemeyen önemli ölçüde aile üyesinin olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.6. Aile Bireylerinin Türkiye'de Kalma Durumu (2007)

Türkiye'de Kalan Aile Bireyleri	Sayı	Yüzde (%)
Anne	677	44,4
Baba	541	35,5
Eş	37	2,4
Çocuklar	104	6,8
Toplam	1359	

Kaynak: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2007: 61) tarafından yürütülen “Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması” kapsamında

görüülen kişilerin % 44'ü annelerinin, % 35,5'i babalarının, % 2,4'ü eşlerinin, % 6,8'i çocuklarının Türkiye'de olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 2.7. Türkiye'de Kalan Yakınların Kalış Sebebi (2007)

Türkiye'de Kalış Sebebi	Sayı	Yüzde (%)
Ekonomik Nedenler	88	58
Vize Alamamaları	106	7,0
Kendi İstekleri	642	42,1
Diğer	78	5,1
Total	914	59,9
Cevapsız	611	40,1
Toplam	1525	100,0

Kaynak: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları

Aile bireylerinin Türkiye'de kalma durumlarına göre (2007: 62), eş ve çocuklar esas alındığında, eşler açısından % 2,4 ve çocuklar açısından % 6,8 oranında parçalanmış ailenin olduğu görülmektedir. Türkiye'de kalma nedenlerine bakıldığında ise, % 42,1'i kendi istediği için, % 7'si vize alamadığı için, % 5,8'i de ekonomik problemler yaşadığı için Türkiye'de kalmıştır.

Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (AAK, 1996: 196-198) tarafından 1994 yılında yapılan “Yurt Dışına İşçi Göçü ve Parçalanmış Aile” adlı araştırmada, yurtdışına işgücü göçü nedeniyle aile bireylerinin birbirinden ayrı kalmalarının, bir başka anlatımla “parçalanmanın” aile yapısı üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre aile bireylerinin ayrı yaşamaktan dolayı birçok sorun yaşamalarına rağmen birbirlerinden ayrı yaşamalarını adeta içselleştirdikleri ve bunu bir yaşam tarzı olarak kabul ettikleri görülmektedir (ASAGEM, 2007: 17).

Eşcinsel Aileler: Cinsel yönelim, bireyin hemcinsine karşı beslediği duygusal ve fiziksel çekimdir. Bu bağlamda eşcinsel kavramı aynı cinsiyete ilgi duyan kişileri ve aynı kişilerle cinsel birliktelik yaşayan insanları kapsamaktadır. Kadın eşcinseller “lezbiyen” olarak adlandırılırken, erkek eşcinsellere “gay” denmektedir. “Eşcinsellik” terimi 19. yüzyıldan beri tüm coğrafyada ve kültürde varlığını sürdüren ve cinsel yönelime verilen isimdir.

Cinsel yönelimin genetik ve doğum öncesi süreçlere bağlı olarak ortaya çıktığı varsayılır ancak bu konu ile ilgili birçok alanda çeşitli çalışmalar yapılmasına rağmen, geçerliliği yüksek ve tutarlı bilgiler elde etmek oldukça zordur.

Tarihsel olarak bütün toplumlarda kadınların kadınlarla, erkeklerin de erkeklerle cinsel ilişkiye girme olasılıklarının belgelenmemiş olmasına rağmen, yüksek olduğu belirtilmektedir. Ancak eşcinselliğin geçici bir olay olmadığı ve hatta toplumsal kimlik olarak kabul edilmesinin Batı'ya özgü olduğu kabul edilmektedir. Gay ve lezbiyen kimlikler damgalandığı ve toplumsal olarak görünmez olduğu için eşcinselliğin sayısı hakkında net bilgilere ulaşmak olanaksız hale gelmektedir (Marshall, 1999: 306).

Türkiye'de eşcinsel hareket 1980'li yıllardan itibaren varlığını göstermiş olmasına rağmen, toplum tarafından damgalanan kimlikler olması sebebiyle eşcinsellerin sayısı hakkında net bir bilgi vermek oldukça zordur.

Tablo 2.8. Almanya'daki Eşcinsel Topluluklar (2015)

Yıl	2011	2012	2013	2014	2015
Kayıtlı Birlikteliklerin Sayısı	26.000	30.000	35.000	41.000	43.000
Ortak Bir Evi Paylaşan Eşcinsel Çiftlerin Sayısı	38.000	40.000	43.000	46.000	51.000
Toplam	64.000	70.000	78.000	87.000	94.000

Kaynak: Almanya Federal İstatistik Ofisi (www.tagesschau.de)

“Almanya'daki Eşcinsel Topluluklar-2015 (Gleichgeschlechtliche Lebensgemeinschaften in Deutschland-2015)” başlıklı araştırma verisi 2011'den 2015'e kadar eşcinsellerin sayısında büyük ölçüde bir artış olduğunu göstermektedir. 2011 yılında birlikteliklerini kayıt altına alan eşcinsellerin sayısı 26.000'i gösteriyorken, bu sayı 2015 yılında 43.000'ne yükselmiştir. Öte yandan istatistiklere göre, birlikteliklerini

kayıt altına almayan ancak aynı evi paylaşan eşcinsellerin sayısı daha yüksektir. Bunun sebebi belirtilen yıllar içerisinde evliliğin eşcinseller için yasal olmaması ile açıklanabilir. Eşcinsellerin yasal olarak evlenmesi ise 2017 Haziran parlamentosunda kabul edilen bir kanun ile Ekim itibarıyla yürürlüğe girmiştir ve yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte aynı gün içinde 30 eşcinsel çiftin evlendiği bilinmektedir (tr.euronews.com). İstatistikler, 7.300 ailede ebeveynleri eşcinsel olan en az 10.800 çocuğun yaşadığını göstermektedir. Bu çocuklardan 5.600'ü ise kayıtlı olarak birliktelik yaşayan eşcinsel ailelerin çocuklarıdır.

Türkiye'de yasal olmayan bu aile formunun Almanya dâhil olmak üzere Hollanda, İngiltere gibi ülkelerde yasal olması, Türk göçmen ailelerini de dolaylı bir biçimde etkilemektedir. Örneğin, 2013 yılında 9 yaşındaki Yunus adında bir Türk çocuğunun biyolojik ailesinden alınarak devlet gözetiminde lezbiyen bir çiftte evlatlık verilmesi iki ülke arasında siyasi bir gerginlik yaşanmasına sebep olan olaylardan biri haline gelmiştir. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, çocuğun lezbiyen çiftten alınıp biyolojik ailesine geri verilmesini 21 Mart 2013 tarihli resmi ziyarette dile getirmiş olmasına karşın Hollanda yasalarına uygun olması sebebiyle bu talep Hollanda Başbakanı tarafından geri çevrilmiştir. Dolayısıyla küreselleşmenin bir sonucu olarak dış ülkelerle olan ilişkilerimiz Türk aile yapısını ve değerlerini kimi zaman olumsuz açılardan etkilemektedir. Bu nedenle toplumun en önemli yapı taşı olan aile kurumunda meydana gelen bozuklukların giderilmesi hususunda Bakanlıklar bünyesinde gerekli tedbirlerin alınması amaçlanmalıdır.

2.1.3. Evlilik Kurumu

Lefebvre (2013: 23) gündelik hayatı, “algılanan her şeyin dünyanın bir parçası olduğu ve dünyanın her şeyin bir toplamı olarak görüldüğü, yaşanmışlığın ve düşünmenin birbirinden ayrılmadığı, diğer bir deyişle, “yaşanmışlığın” ve düşünmenin düşük bir derecesi olabilir veya olmayabilir” şeklinde ifade etmektedir (Akt. Burç, 2018: 136). Bu açıdan bakıldığında gündelik hayat, bireylerin tecrübe ettiği her şeyi içermektedir ve buna en önemli hayat tecrübelerinden biri olarak evlilik örnek verilebilir.

Evlilik, kişinin sevme ve sevilme ihtiyacını karşılayabildiği, bireylerin yalnızca biyolojik gereksinimini değil, aynı zamanda psiko-sosyal ihtiyaç ve güdülerini doyurabildiği, karşılıklı dayanışma ile birlikte güven ve korunma duygusunu

hissedebildiği, dünyaya yeni nesiller getirmesini sağlayabildiği ve cinsel yaşamın düzenliliğini meşrulaştırabildiği bir yapıdır. Kişinin yaşamında hayati bir öneme sahip olarak verilen bir karar olduğu için evliliği yepyeni bir ailenin kurulması açısından, birey için bir dönüm noktası olarak da tanımlayabiliriz. Başka bir deyişle evlilik, içinde bulunulan kültürün değer yargıları ve sahip olunan yaşam alışkanlıklarının ortak bir paydada buluşması ile oluşan yeni ve özel bir yapıdır.

Evliliğin çok farklı tanımları bulunmaktadır. Toplumsal kültürün özelliklerine göre bu tanımsal farklılıklar gün yüzüne çıkar. Örneğin Batılı bir sosyal bilimci olan Giddens (2000: 140), evliliği “iki yetişkin birey arasında sosyal olarak gerçekleşen ve onaylanan cinsel birleşme” olarak tanımlamaktadır. Goodenough’a göre, bir erkeğin sürekli olarak bir kadına cinsel açıdan erişim hakkını elde ettiği ve kadının da çocuk doğurma hakkını kazandığı bir tür sözleşmedir (Monaghan ve Just, 2013: 110). En genel anlamda ise evlilik; ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik ve biyolojik amaçlar doğrultusunda karşı iki cinsin yasalara uymak şartıyla, aile kurmak ve çocuk sahibi olmak için yaptığı bir anlaşma ve dayanışma olarak tanımlanmaktadır (İbrahimoglu, 2004: 19-21). Böylece evlilik, kural ve geleneklere göre şekillenen, sosyal yapıda belli bir düzen teşkil eden ve aile oluşumunun ilk aşaması olan bir olgudur.

Galın ve Brommer’ın ifade ettiği gibi bazı uzmanlara göre, bireyler eş seçerken kendi bireysel ihtiyaçlarını tamamlayacak kişileri tercih etmektedir. Bununla birlikte, araştırmalar, birçok insanın kendisiyle aynı davranış, ilgi ve değerleri paylaşan, benzer sosyo-ekonomik düzeyden gelen bireyleri seçtiklerini göstermektedir (İçmen, 2004: 23). Öte yandan birçok kişi, eş seçmeden önce sosyo-kültürel çevresine uygun, kurguladıkları “ideal eş”e ulaşmak için çabalamaktadır. Evlilik öncesi yapılan arkadaşlıkların bu ideal tipin niteliklerinin belirlenmesi açısından faydalı olduğu söylenebilir. “İdeal tip” kavramının göreceli olması sebebiyle, herkese uygun ideal bir tip olması beklenemez. Dolayısıyla bireyler ideal tiplerini aslında kendileri oluştururlar ve bunun da belirleyicisi, bireylerin içinde yaşadıkları kültürel norm ve değerlerdir. Bu bağlamda Alman Federal İstatistik Ofisi 2013 verileri bu yorumu destekler niteliktedir.

Tablo 2.9. Ailede Nüfus (2013)

Evlilikte Eşin Uyuşu	Yüzde (%)
Alman-Alman (deutsch-deutsch)	87
Alman-Yabancı (deutsch-ausländisch),	7
Yabancı-Yabancı (ausländisch-ausländisch)	6

Kaynak: <https://www.destatis.de>

“Ailede Nüfus-2013 (Bevölkerung in Familien-2013)” başlıklı araştırmaya göre, Almanya’da evliliklerin % 87’lik oranı Alman-Alman (deutsch-deutsch) şeklinde olup, toplam nüfusun % 7’lik kısmı Alman-Yabancı (deutsch-ausländisch), geriye kalan % 6’lık kısmı ise Yabancı-Yabancı (ausländisch-ausländisch) şeklindedir. Bununla birlikte, Alman kadınların % 18,6’sı evlilik için öncelikli olarak Türk erkeklerini, % 12,4’ü İtalyan erkeklerini ve % 6,6’sı Avusturyalı erkekleri tercih ederken, Alman erkeklerinin de yabancı evliliklerde ilk tercihi % 13,7 oranı ile Türk kadınlarıdır. % 9,2’si Polonyalı kadınları, % 7,7’lik kısmı ise Rus kadınları ile evlenmeyi tercih etmektedir. Bu verilere göre, Almanların yabancılarla olan evliliklerinde giderek bir artış olduğu ve gerçekleşen evliliklerin çoğunun Türklerle yapıldığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar Alman erkeklerin ve kadınların yabancılarla olan evlilik oranlarında artış olduğunu göstermektedir ancak boşanma riski kültürel ayrılıklar sebebiyle önemli ölçüde yüksektir.

Tablo 2.10. Almanlar ve Yabancılar Arasındaki Evlilikler (2017)

Evlilikler (Eheschließungen)	2013	2014	2015	2016	2017
Alman Kadın - Yabancı Erkek (Deutsche - Ausländer)	18.934	19.524	20.182	21.375	20.657
Alman Erkek - Yabancı Kadın (Deutscher - Ausländerin)	24.793	25.437	25.733	26.772	25.672

Kaynak: Almanya Federal İstatistik Ofisi (<https://www.destatis.de>)

Almanya Federal İstatistik Ofisi’nin 2017’de yayınladığı daha güncel bir araştırma olarak “Almanlar ve Yabancılar Arasındaki Evlilikler (Eheschließungen

zwischen Deutschen und Ausländern)” başlıklı veri, 2013’ten 2016’ya kadar Almanların yabancılarla evlenmelerinde düzenli olarak bir artış yaşanırken 2017’de her iki cinsiyetin yabancılarla evlenme sayısında bir düşüş yaşandığını göstermektedir. Bu durumu son yıllarda yoğun şekilde yaşanan göçlerin Alman halkında olumsuz bir etki yaratması olarak açıklamak mümkündür. 7 yıldır süren Suriye iç savaşı sonucu 13 milyon Suriye vatandaşının evini terk etmesi ve 2017 yılı sonu itibariyle sayılarının Almanya’da yaklaşık 530 bine ulaşması (www.umhd.org.tr), Almanların yabancılara karşı olan hoşnutsuzluğunu ön plana çıkarmakla birlikte evlenme oranlarını da etkilemektedir.

Sağlıklı bir toplumun temelini sağlıklı bir aile oluşturur ve bunun oluşumu için de gücünü karı-koca ilişkisinden alan sağlıklı bir evlilik ilişkisi olması şarttır. Çiftin sağlıklı bir evlilik ilişkisi yürütebilmesinde sosyal ve ekonomik faktörlerin önemi büyüktür. Eşlerin evlilik öncesi belli bir ekonomik güce sahip olması, evlilikte uyumu yakalayabilmeleri açısından kolaylık sağlar. Ekonomik ve sosyal güvenceden yoksun olan bireylerin eşleri ile sağlıklı ilişkiler sürdürebilmesi oldukça zordur. Kırkinciöglü (1999: 29)’nun yaptığı araştırma sonucuna göre, evlenecek kişilerin gelir getiren bir iş ve mesleğe sahip olması kadar, eşlerin ekonomik olarak birbirine yakın olmaları da evlilikteki uyumu olumlu yönde etkilemektedir. Birey, kendi içinde yaşadığı sosyal ve ekonomik koşullar içinde gelişmektedir. Kişiliğin gelişmesinde bu koşullar belirleyici olmaktadır. Evlenecek kişilerin sosyo-ekonomik koşullarının aynı düzeyde olması istenen ve ideal olandır (Şentürk, 2012: 50).

Günümüzde kadının çalışma hayatına katılmasıyla birlikte, sorumluluk alma ve karar verme sürecinde bir denge oluşumu söz konusudur. Ekonomik açıdan ortaya çıkabilecek ani değişiklikler karşısında eşler birbirini destekleyerek yüklerini hafifletebilmektedir. Dolayısıyla bu denge ve uyumun kurulması sağlıklı bir aile düzeninin de zeminini oluşturmaktadır. Aile ekonomisi alanında çalışmaları olan ekonomist Becker, kadın ve erkeğin ilişkide farklı şeyler aradığını belirtir. Becker’a göre ilişki her iki taraf için de karşılıklı olarak faydalı olduğunda gelişir, her iki taraf da elinden gelenin en iyisini yaptığında faydalar en iyi konuma gelir. Şöyle ki eğer kadın ev işi ve çocuk bakımında yetenekliyse, erkek de para kazanmada yetenekliyse iki taraf için de fayda en yüksektir (Akt. Newman, 2009: 198). Verilen örnekteki özellikler genellikle kırsal kesimden gelen geleneksel geniş ailelerin özelliklerini yansıtır. Aynı

şekilde modern bir aile yapısı olan çekirdek ailede de eşler dayanışma içinde ilişkilerini sürdürürse evlilikteki verim kaçınılmazdır.

Evliliğin devamlılığı için gerekli olan faktörden bir diğeri ve belki de en önemlisi de aile içi iletişim faktörüdür. Şentürk (2012: 58)'e göre, ikili bir ilişkinin evliliğe dönüşmesi ve bu evliliğin sürdürülebilir bir nitelik kazanabilmesi için, eşler arasında oluşturulacak iyi iletişim, paylaşım ve dayanışmaya büyük gereksinim duyulmaktadır. Bunları en iyi şekilde sevgi ve saygı sağlamaktadır. Çünkü insan ruhunu güçlendiren ve canlı tutan sevgi; aile oluşumu, gelişimi ve devamlılığını mümkün kılan unsurdur.

Aile üyeleri arasında nitelikli bir ilişki olmasını sağlayan, doğru bir aile iletişimidir. Nitelikli bir iletişimin olmazsa olmazı ise empatidir. Empati kavramı, ilk olarak 1897 yılında Theodor Lipps tarafından Almanca "Einfühlung" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Lipps, Einfühlung'u şöyle tanımlamaktaydı: "Bir insanın kendisini karşısındaki bir nesneye yansıtması, kendini onun içinde hissetmesi ve bu yolla o nesneyi içine alarak/özümseyerek anlaması sürecidir". Almanca'da empatiye karşılık kullanılan "Einfühlung" kelimesi, bir başkasının yerine geçebilme yetisi anlamına gelmektedir (Basch, 1983: 101-126). İngilizce'de ise "bir başkasının ayakkabısını giyebilme" şeklinde bir ifade kullanılmaktadır (Sharma, 1992: 377-390, Akt. Ersoy ve Köşger, 2016: 9). Empati, başka insanların gözüyle görmek, kulağıyla duymak ve kalbiyle hissetmek şeklinde de tanımlanabilir. Goleman (1996)'ın empati ile ilgili düşüncesi ise, "kendi duygularını tanımak ve yönetmek aynı zamanda başkalarının duygu, istek ve ihtiyaçlarına karşı gösterilen duyarlılık" tır (Akt. Arslan, 2016: 52). Bu tanımlamalardan yola çıkarak, empati duygusu gelişmiş bireyler arasında oluşan iyi iletişim sayesinde mutlu bir evliliğin temelleri atılmış olur. Karşılıklı anlayış, hoşgörü, sevgi ve saygıya dayalı bir iletişime sahip olan ve bunun devamını sağlayabilen aile üyeleri, eşler arasındaki olması gereken "biz" duygusunu da daha derinden yaşarlar. "Biz" olma bilincine sahip olmayan eşler arasında sevgi ve ilginin giderek azalmasıyla birlikte, aile içinde geçimsizliklerin ortaya çıkması muhtemeldir. Nirun (1994: 68)'a göre, geçimsizlikle başlayan bu süreç, eşlerin ruh sağlıklarını bozarken, çocukların ve ailenin geleceğini olumsuz yönde etkilemektedir.

2.1.4. Evlilik Biçimleri

Evlilik, yeni bir ailenin kurulması ve her kültürden canlının çoğalıp neslinin devamını sağlaması açısından gerçekleştirdiği, insan hayatının dönüm noktalarından biridir. Akkaya (2012: 147)'ya göre evliliğe giden yol olarak görülen eş seçme süreci kültürden kültüre çeşitlenen bir olgudur. Eş seçimi kişinin özgürce “aşk” temeliyle olabileceği gibi, ailenin ve sosyal çevrenin kararı ya da baskısıyla da olabilmektedir. Özgürce eş seçimi daha çok gelişmiş diye nitelendirilen endüstri toplumlarında görülürken, geleneksel değerlerin baskın olduğu toplumlarda bireyler istediği eşi seçme konusunda kısıtlanabilmektedirler.

Evliliğin gereği ve nedenleri düşünüldüğünde, evlilik yaşamının, iki kişinin biyolojik, sosyal ve psikolojik gereksinim ve güdülerini doyumayı amaçladığı görülmektedir. Evliliğin temel işlevleri arasında biyolojik bir gereksinim olarak yer alan cinsel güdüyü doyumak, evliliğin en önemli görevlerinden birisidir. Evlilikte eşler sosyal gereksinim olarak birlikte güven içinde olma, korunma, dayanışma içinde olduklarını hissetme, geleceğe güvenle bakabilme, toplumda bir yer edinebilme, birbirlerinden onur ve kıvanç duyabilme gibi, bireylerin destek, korunma ve yaşam gereksinimlerini de doyum olanağı bulurlar (Ekşi ve Kahraman, 2012: 131). Dolayısıyla evlilik kurumu içerisinde, biyolojik, sosyal ve psikolojik gereksinimlerden birinin yokluğu bir diğerini etkileyebilmektedir, ancak aile üyelerinin empati yetisi bu konuda büyük önem taşımaktadır. Örneğin, maddi koşullar yüzünden bunalımın eşiğine gelen ve sosyal bir gereksinime ihtiyaç duyan erkek, eşi tarafından desteklendiği sürece, bu dönemi daha kolay atlatabilmektedir ve eşler arası dayanışma ile yaşanan ekonomik problemin üstesinden gelinebilmektedir.

Toplumsal yapı içinde çoğu insan tarafından oluşturulmak istenen evlilik kurumu, gerçekleşmesi bakımından her topluma göre farklılık gösterir. Toplumun eğitim seviyesi, ekonomik koşullara bağlı olan refah seviyesi ve içinde bulunduğu sosyal çevre gibi etkenler, bireyin hangi biçimde bir evlilik yapacağını da ipucunu verir. Yapılan araştırmalar sonucu, günümüzün eş seçiminde çok farklı biçimler olmasının yanı sıra tarihsel açıdan incelendiğinde evliliğin en önemli üç farklı biçiminden söz edilebilir. Bunları kaçırma yoluyla evlilik, anlaşmalı evlilik ve özgürce eş seçimi şeklinde yapılan evlilikler olarak sıralamak mümkündür. Birlikte yaşama ve

yalnız yaşama da günümüzde evliliğe alternatif yaşam biçimleri arasında yerini almaktadır.

Kaçırma Yoluyla Evlilik: Kaçırma tanımlayacak olursak, bir kız ya da kadının zor, tehdit ya da hile yoluyla ve şehvet duygusu ya da evlenme amacıyla kaçırılması ya da bir yerde alıkonulmasıdır. Burada dikkati çeken nokta, kızın zorla kaçırılmasıdır (Tezcan, 2003: 2).

Kız kaçırma yoluyla evlilikler, genellikle kırsal yerleşim yerlerinde geleneksel ailenin hâkim olduğu, ataerkil toplumlarda görülür. Bunun yanı sıra, göç yoluyla kırsal kesimden kente gelen ya da yıllarca kentte yaşamış olmasına rağmen kır kültürü algısından kopamayan bireyler de benzer olayı yaşayabilmektedir. Bu nedenle kentlerde sıkça görülmektedir. Tezcan (2003: 2)'in araştırmalarına göre, Emniyet Genel Müdürlüğü'nden alınan istatistikler sonucu 1999 yılında faili bilinen 4706, faili meçhul 86 olmak üzere toplamda 4792 kız kaçırma suçuna rastlanmıştır. Bu tür yapılan evliliklerin en büyük sebebi, çeşitli nedenlerden dolayı ailenin kızını vermek istememesi ya da aileden olumsuz bir cevap alınacağı düşüncesi denilebilir.

Psikolojik, sosyolojik ve kültürel açıdan olay örgüsü incelendiğinde, bu durumun eşlerden en çok kadını etkilediğini söylemek mümkündür. Özellikle kendi rızasıyla kaçarak evlenen kadın ve ailesiyle arasına kırgınlıklar, kızgınlıklar girmiştir. Günün birinde aradaki buzlar erise de bu süreci yıllarca sürdüren aileler vardır ki televizyon dizilerine bile konu olmuştur. Kız kaçırma yöntemi ile evlenme biçimi günümüz Türkiye'sinin bazı kırsal kesimleri dışında neredeyse hiç yaşanmamaktadır. Bununla birlikte Almanya gibi modern Batı ülkelerinde ise örneğine rastlanılmamaktadır.

Anlaşmalı Evlilik: Bu tür evlilikler bir zümrenin, krallığın ya da diğer asillik oluşumları için önemli kabul edilmektedir. Nesillerin devamı için, zenginliğin genişlemesi için ve politik sorunların çözümü için uygulanabilmektedir. Bu tür eş seçimi geniş akraba grupları arasında yaygındır. Önemli olan grubun bir parçası olmaktır, ekonomik çıkarlar ön plandadır (Ingoldsby, 2006: 134). Aileler arasında kimi zaman zorlama yoluyla gerçekleşebilen bu evlilik, Doğu ve Güney Asya'da, Afrika'da, Orta Doğu'da halen varlığını sürdürmektedir.

Bununla birlikte, günümüzde sosyal medyanın insanlara sağladığı iletişim kolaylığı ile de bu tür evlilikleri gerçekleştirmek mümkündür. Örneğin, Güneydoğu

Anadolu Bölgesi'nde görev yapan bir öğretmenin, batıya tayin olabilmesi için anlaşmalı bir evlilik yapma girişiminde bulunması ya da toplum tarafından dışlanma korkusu nedeniyle cinsel kimliği biseksüel /gay/ lezbiyen olan bireylerin bu tip evliliklere başvurması gibi. Bu gibi girişimler etik olmamakla birlikte, hukuki açıdan gözden geçirilmesi gereken konulardan biridir.

Özgürce Eş Seçimi Evliliği: Değişen dünya koşullarına paralel olarak bireyler eşlerini de kendi istekleri doğrultusunda seçmeye başlamıştır. Özellikle kentsel yerleşimlerde kaçırma yoluyla ya da anlaşmalı yapılan evlilikler yerine, bireyler kendi sosyo-kültürel yapısına uygun bir eş seçerek doğru kararlar verme eğilimindedir. Aile baskısı neredeyse hiç yoktur ancak akrabalarından herhangi bir kişi evlilik partneri olarak görülemez. Öte yandan Ingoldsby (2006: 138)'a göre, özgürce eş seçme yine de dünyanın tümünde yaygın değildir. 40 ülkede yapılan bir araştırmaya göre; özgürce eş seçme 5 ülkede tespit edilmiştir. 6'sında gençler için ebeveyn onayıyla eşini seçme hakkı vardır, 12'sinde anlaşmalı ve özgürce seçim karışık olarak vardır. 16'sında ise anlaşmalı evlilik yaygındır.

Eş seçiminde tercihler, toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişmektedir ve bazı faktörlere bağlıdır. Bunlar etnik köken, yaş, eğitim durumu, fiziksel özellikler, çiftler arasındaki düşünce benzerliği ve kişilik özellikleri, yerleşim yeri gibi faktörlerdir. Özellikle modernleşme ile birlikte toplum yapısında meydana gelen gelişim ve değişimler sonucu bireyler eş seçiminde özgür davranabilmektedir. Bununla birlikte, özgür iradeleri ile seçilen eşler, çoğunlukla bireyin kendi toplum yapısına ve kültürel yaşamına uygundur.

Genel olarak; ataerkil düzenin büyük ölçüde azaldığı modern dünyada, bireyler geleneksel normlardan arınmış biçimde eşlerini seçebilmektedir. Dolayısıyla kadın ve erkeğin bu tip toplumlarda bir birey olarak görüldüğü açıktır.

Birlikte Yaşama: Günümüz modern toplumlarında evlilik ve aile kurumuna alternatif bir yaşam biçimi olarak evlenmeksizin aynı evi paylaşanların sayısı günden güne artmaktadır. Özellikle boşanma oranlarının artışı ve ailede tek ebeveyn olarak yaşamamanın zorlayıcı etkisi gibi nedenlerle çiftler evlilikten kaçınmakta ve birlikte yaşamayı seçmektedirler.

Doğan (2009: 151)'a göre, sanayileşmenin toplumsal hayata empoze ettiği özgürlük konularından biri de “cinsellikle ilgili”dir. Zamanla “cinsel özgürlük”, “cinsel devrim” sloganlarıyla güncel bir harekete dönüşen bu toplumsal olayla ilgili olarak 1960’larda başlayan bir süreç söz konusudur. Bu durum sanayileşmenin toplumsal hayata getirdiği bir rahatlama olarak düşünülebileceği gibi, cinsel konulardaki baskı ve tabuların yüzyıllara yayılan etkilerine karşılık bir tepki hareketi olarak da değerlendirilebilmektedir (Akt. Dündar, 2016: 55). Öte yandan, gelişmiş toplumlar evlilik kurumu ile ilgili farklı bir anlayışa sahip olmakla birlikte, bireyler kişisel tercihlerini özgürce dile getirebilmektedir. Birlikte yaşama, özellikle de Batı toplumlarında yaygınlaşmaktadır. Birlikte yaşamaya başlamak evliliğin başlangıç aşaması olarak da görülebilmektedir. Ancak, modern toplumda insanlar gerçek evlilik, düğün ve birlikte yaşamak arasında ayırım yapmakta ve bunlara farklı anlamlar yüklemektedir.

Birlikte yaşamak genç insanlar arasında, hem evliliğin ilk başlangıcı hem de evliliğe karşı alternatif bir beraberlik olarak; yaygınlaşmaktadır (Abbott, 2005: 152). Ayrıca modern toplumlarda kadın, iş hayatının aktif bir üyesi olmasıyla birlikte, ekonomik bağımsızlığını elde etmektedir. Bu gelişmelere paralel olarak boşanma ve dolayısıyla birlikte yaşama sayısında artış görülmektedir. Türk toplum yapısında bu yaşam tarzı hala hoş karşılanmamaktadır ki Ekici (2014: 217) tarafından yazılan “*Türk Aile Yapısının Değişim Ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi*” konu başlıklı araştırma verisi bunu destekler niteliktedir. Buna göre, görüşülenlerin % 79,7’si resmi nikâh olmaksızın aynı evi paylaşmayı kabul etmemektedir. Ancak Batı toplumlarında bu tip birlikteliklere yönelik önyargıların azaldığını söylemek mümkündür.

Avrupa Birliği (EU, 2013) kayıtlarına göre, resmi evlilik yerine birlikte yaşamayı tercih eden (özellikle çocuksuz) çiftlerin sayısının artması da ailelerde yaşanan değişim açısından önemli bir husustur. Evlilikten ziyade özellikle kayıtlı olarak birlikte yaşamayı tercih eden çiftlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu nedenle sadece resmi evlenme ve boşanma sayılarına bakmak, gelişmiş ülkelerdeki aile yapısını ve dolayısıyla tek ebeveyn sayısı ile ilişkisini anlamak için yeterli olmayacaktır. Ancak resmi olarak kayıtlı olmadan birlikte yaşayan çiftlerin istatistiğinin tutulamaması bunu zorlaştırmaktadır (Ünal, 2014: 17). Almanya’nın yanı sıra Belçika, Danimarka,

Finlandiya, Fransa, İrlanda, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, İsveç ve İngiltere gibi ülkelerde bireyler, evlilik olmaksızın birlikteliklerini kayıt altına alılabilmektedirler.

Yalnız yaşama: Evlilik kurumuna alternatif olarak ortaya çıkmış bir diğer yaşama şeklidir. Boşanma oranlarındaki artış sebebiyle, günümüzün modern toplumlarında daha sık tercih edilmektedir.

Giddens (2008: 278), modern Batı toplumlarında birkaç etkenin bir araya gelerek bekâr kalmayı, yalnız yaşamayı tercih eden insanların artmasında etkili olduğunu belirtmektedir. Boşanma oranlarının artması, insanların geç yaşta evlenmeyi genç yaşlarda evlenmeye tercih etmeleri sonucu evlilik yaşının yükselmesi, eşi ölen yaşlı insanların nüfus içindeki oranlarının artması ve bekâr yaşamının getirdiği bağımsızlık duygusu bu etkenler arasında yer almaktadır (Akt. Dündar, 2016: 56).

Giddens (2000: 177)'a göre, bekâr olmak insan yaşamının farklı süreçlerinde farklı anlamları içermektedir. Daha önceleri yirmili yaşlarda evlenme eğilimi yüksek olduğu, günümüzde ise bu yaşlarda insanlar daha az evlendiği belirtilmektedir. Otuzlu yaşlarda çok az kadının ve erkeğin evli olmadığı, otuz ile elli yaş arasında bekâr insanların çoğunun boşanmış olduğu belirtilmektedir. Otuz ile elli yaş arasında bekâr insanların aynı zamanda “iki evlilik arasında” olduğu da düşünülmektedir.

Modern toplumların evlilik kurumuna alternatif oluşturdukları yalnız yaşam, bireye sorumluluk duygusunu vermekle birlikte, bağımsızlığın kendisine verdiği güç ile günümüzde artarak varlığını sürdürmektedir. Bu yaşam şekli diğer yaşam şekillerine kıyasla kişiye daha çok deneyim ve bilinç kazandırmaktadır. Sessizlik ve huzur bu yaşam şeklinin tercih edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Böylece birey, potansiyel gücünü bu şekilde keşfetme olanağı yakalarken, zihninde inşa ettiği sınırları da aşma gayretine girebilmektedir. Diğer evlilik biçimlerinin de kendi içinde dezavantajları olmakla birlikte, yalnız yaşamda en büyük sorun, yardıma ihtiyaç halinde oluşabilmektedir. Ancak, hangi toplumda olursa olsun, bir evliliğin içinde yalnız yaşamaktansa, yalnız yaşam şeklini seçmek günümüz toplumlarında daha mantıklı olabilmektedir.

2.2. Alman Sosyoloji Ekolüne Göre Aile ve Evlilik

Alman sosyologlar Lück ve Ruckdeschel (2012: 61)'e göre, bir ailenin ne olduğu algısı o insanın yaşam biçimine göre değişir. Yaşam formlarının bir “aile” olarak

tanımlanması da farklı bölgelere ve sosyal çevrelere göre değişir. Örneğin, II. Dünya Savaşı dönemi ve sonrası Doğu Almanya'da aile, düşük eğitilmiş insanları kapsayan geleneksel bir yaşam tarzı olarak varlığını sürdürürken, Batı Almanya'da modern aile biçimine sahip yüksek eğitilmiş insanların oluşturduğu bir kurumdur. Dolayısıyla aile olgusu, toplumun tarihsel, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısındaki farklılıklardan büyük ölçüde etkilenmektedir.

Toplumun en küçük yapı birimi olan aile kavramını daha iyi anlamak ve açıklamak için sosyolojiye büyük katkı sağlayan Weber'in "ideal tip" ve "tarihsel tip" analizleri ile aileyi incelemek yerinde olacaktır. Ona göre "ideal tip" gerçek olmamakla birlikte, gerçeklerle ilişkilidir. Her sosyal davranış, gerçek bir ideale sahiptir. Aile üyeleri evlenmeden önce kurguladıkları "ideal eş"e ulaşmak amacındadır ve böylece davranışlara ve eylemlere yön vererek ideal olanı bulmayı amaçlar. Aynı zamanda bu anlayışa göre ideal olan, herhangi bir sınıf ya da grubu temsil eden bütünü içinde en iyi ve mükemmel olandır. Dolayısıyla "ideal tip" kişinin varlabileceği son noktadır.

Weber (2007: 79-80), toplumsal ilişkileri çözümledikten sonra toplumsal ilişkiler doğrultusunda meydana gelen toplumsal oluşumları çözümlenmeye geçer. Weber'in toplumsal ilişkilerle ilgili olarak ele aldığı ilk iki kavram, topluluklaşma (cemaatleşme) ve toplumlaşmadır (cemiyetleşme). Bir toplumsal ilişkide kişiler birbirlerine karşı sübjektif bir aidiyet hissi duyuyorlarsa ve toplumsal davranışlarını da bu aidiyet hissi üzerine bina ediyorlarsa bu toplumsal ilişki "topluluklaşma" kavramını ifade eder. Bir toplumsal ilişkide toplumsal davranış akılcı nedenlerle belirlenmiş karşılıklı menfaat teminine veya yine aynı şekilde kurulmuş bir menfaat birliğine dayanıyorsa bu toplumsal ilişkiye "toplumlaşma" denir (Akt. Demirel: 2013: 364). Bu kavramlar üzerinden yola çıkıldığında, Türk aile ve toplum yapısında dünden bugüne meydana gelen tüm değişikliklere rağmen, güçlü maneviyat duygusu ve "aidiyet" hissi kalıcılığını sürdürmeye devam etmektedir. Dolayısıyla Türk aile yapısının bir "topluluklaşma" biçimi olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan Alman ailesinde kişilerin birbirine karşı sübjektif bir bağlılığı olmamakla birlikte, üyeleri arasındaki davranış biçimleri akılcı nedenlere dayanmaktadır ve "toplumlaşma"nın bir örneğini yansıtmaktadır. Örneğin, Türk kültüründe 'misafir' ağırlamak, manevi duygular temelinde özel bir çaba gerektirirken, Alman kültüründe böyle bir durum söz konusu değildir. Misafirperver Türkler, misafirine hesap ödetmezken, Almanlar bunu yapmak zorunda hissetmemekte ve böyle bir beklenti içine

de girmemektedir. Nitekim “Alman usulü” kavramı, son dönemlerde Türklerin de akranlar arasında kullandıkları, mizahi anlam içeren bir söylem haline gelmiştir.

Weber sosyolojisine göre, aile üyelerinin eylemleri ve bu eylemler sonucu çıkarılan anlamlar benzer olmak zorunda değildir. Dolayısıyla, toplumsal ilişkilerde bir duruma, davranışa ya da kavrama herkesin aynı anlamı yüklemesi neredeyse imkânsızdır. Benzer toplumların aile bireyleri arasındaki münasebetinde bile bazı anlam kargaşaları sebebiyle sorun çıkması ihtimali bulunuyorken, farklı kültürden bireyler için iletişim halinde olduğu kişinin davranışını içtenlikle benimsemesi ve aynı duygularla ona karşılık vermesi oldukça zordur.

Weber’in metodolojik açıdan en büyük başarısı on dokuzuncu yüzyıldan beri tarih, toplum ve kültür bilimleriyle uğraşan kişileri bölünmüşlüğe iten yorumlayıcı yaklaşımla açıklayıcı yaklaşımı birlikte kullanmasıdır. Weber, sosyolojik açıdan insan davranışlarının farklı özellikler taşıdığını, insan davranışları hakkında doğa bilimlerindeki gibi genel geçer yasalara ulaşılamayacağını öne sürmüştür. Ancak diğer yandan da sosyolojinin asıl işlevinin eylemlerin anlamını kavramayı amaçlamak olduğunu, buradan hareketle karşılaştırmalı bir temel üzerinde ideal eylem tiplerine, biçimsel davranış modellerine yönelmenin gerekliliğini ve sosyolojinin yalnızca eyleme ilişkin öznel bir yorum getirmediğini savunmuştur (Akt. Demirel: 2013: 367). Weber’in bu yorumu ile her bir ailenin kendi içinde özel olduğu ve aile içi ilişkileri hakkında genel yargılara varmanın doğru olmadığını söylemek mümkündür.

Weber sosyolojisinde tarihsel tip analizi ise, sosyoloji ve tarihin ortak bir paydada çalışmasıdır. Bu açıdan aile ve evlilik olgusunun geçmişten günümüze değişim süreci incelendiğinde, toplum tarihinin büyük bir rolü vardır ve Weber’in “tarihsel tip”i toplumsal tarihi ve kavramları yorumlayabilme açısından önemli bir faktördür.

Aile olma sürecinin başlangıcı kabul edilen evliliğin ise çok farklı tanımları bulunmaktadır. Toplumsal kültürün özelliklerine göre bu tanımsal farklılıklar gün yüzüne çıkarlar. Örneğin, Batılı bir sosyal bilimci olan Giddens (2000: 140), evliliği iki yetişkin birey arasında sosyal olarak gerçekleşen ve onaylanan cinsel birleşme olarak tanımlamaktadır. Weber’e göre evlilik tanımı ise onun toplumlaşma ve topluluklaşma kavramlarından esinlenerek “akılcı nedenlerle belirlenmiş ve bir araya gelmiş ve yine aynı şekilde karşılıklı bir menfaat birliğine dayanarak oluşmuş, üyeleri arasında aidiyet hissi ve dayanışma gibi güçlü manevi duyguların yer aldığı bir kurum” olarak

tanımlanabilmektedir. Tüm bu bilgiler bütününden yola çıkılarak, bu bölümde Alman toplum yapısına göre aile ve evlilik konularını açıklama gayretine gidilecektir.

2.2.1. Alman Sosyoloji Ekolünde Aile

1960'lı yıllardan bu yana Almanya'da ailenin gelişimi, belirgin değişim ve dikkat çekici istikrarın eşzamanlılığı ile karakterize edilir. Yapılan değişikliklere yönelik sayısız analiz, ailenin kendi karakterini çözdüğü ya da temelde değiştirdiği izlenimini vermektedir. Bu izlenim, şimdiye kadar değişim üzerinde çok az etkisi olan ailenin bazı özelliklerine baktıktan sonra kayboluyor. Alman sosyolog Schneider (2012: 1)'e göre, değişime karşı özellikle stabil ve değişime dirençli olduğu kanıtlanan özelliklerden biri ebeveyn rolüdür. Eski federal eyaletlerde, bunlar yüzeysel değişikliklere rağmen büyük ölçüde değişmeden kalmıştır. Çocuğun başarılı bir şekilde gelişimi için annesi tarafından bakılmasının en iyisi olduğuna dair inanç hala egemendir. Bu nedenle, çocukların bakımı ve eğitimi için asıl sorumluluk hala kadına aittir. Öte yandan koca, ailenin maddi bakımının ekmek kazananı olarak birincil sorumluluğunu üstlenmeye devam etmektedir.

Ortalama Alman toplumu bir ya da iki çocuklu çekirdek aileden oluşmaktadır. Başka bir deyişle bu küçük aile; kentsel alanda yaşayan, hane halkı sayısı sınırlı olarak sanayi, ticaret ya da hizmet sektöründe çalışan, akrabalık bağlarının görece önemini yitirdiği, karar alma mekanizmasının aile üyeleri arasında paylaşıldığı geleneksel yaşam tarzından uzaklaşan aile tipidir (Dündar, 2012: 46). Ayrıca Alman toplumu aile kurumunu oluşturması açısından devlet desteğini de almış bir ülke olarak kayıtlara geçmiştir. Bununla birlikte Almanya'nın doğum oranı düşüktür, zira Anadolu Ajansı'nın 30.09.2017 tarihinde yayınladığı haberde Birleşmiş Milletler (BM) Nüfus Fonu verilerine göre, dünya nüfusunun yüzde 12,3'ünü 60 yaş ve üstündeki insanlar oluşturuyor. Dünya nüfusunda 60 yaş ve üstü kişilerin oranının 2030'da yüzde 16,5 ve 2050'de yüzde 22'ye ulaşması bekleniyor. Almanya'da 2015'te genel nüfusun yüzde 28'ini 60 yaş ve üstü kişiler oluşturmaktadır (www.aa.com.tr).

Almanya'da doğurganlık oranlarının artırılması, aile kurumunun yaygınlaştırılması amacıyla devletin ailelere sunduğu desteklerden en önemlileri; çocuk parası, ebeveyn parası, vergisel avantajlardır; ayrıca hamileler ve gelirleri çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olmayan aileler için ek ödenekler de vardır. Bunları da çocuk bakımı parası, bakıma muhtaç olanlara sosyal güvenlik

imkânı, çocuk eğitimine maddi katkı, sosyal konutlar ve kira yardımı, aileye vergi muafiyeti, çalışan kadınların korunması adına analık izni ve analık parası şeklinde sıralamak mümkündür. Bunlara ek olarak; anaokulu, ilkokul ve lise eğitimi de ücretsizdir.

Almanya’da birden çok neslin aynı çatı altında bir arada yaşadığı ailelere artık nadiren rastlanılmaktadır. Diğer bir deyişle, geleneksel geniş aile yapılanmasını Almanya’da görmek hemen hemen mümkün değildir. Nitekim Canatan ve Yıldırım (2009: 100), “*Aile Sosyolojisi*” adlı eserinde yeni nesil aile biçimini, “birlikte yaşama” şeklinde aileye alternatif bir yaşam biçiminden bahsederek, “evlilik yapmadan ya da başka bir ifadeyle resmi bir nikâh olmaksızın beraber yaşama” şeklinde açıklamaktadır (Akt. Baycar, 2014: 191). Dolayısıyla, iki farklı cinsiyetin meşru bir birliktelik dâhilinde resmi nikâhsız olarak yaşaması, birlikte yaşama şeklinde adlandırılmaktadır.

Bununla birlikte, aile modellerindeki çeşitliliğin de tüm dünyada gün geçtikçe arttığı gözlemlenmektedir. Tek başına çocuk büyüten anne ya da babalar, önceki evlilik ya da ilişkilerinden gelen çocuklarla oluşturulan “patchwork-family”, bir diğer manasıyla *üvey aile* teriminin görevini üstlenen ve eşcinsel çiftlerin evlat edinerek kurdukları “gökkuşağı aileleri”nin sayısı oldukça yüksektir. Değişen toplumsal yapı, ailenin oluşum yapısında çeşitlilik arz etse de ülkemizde aile, tek eşle devam eden ve anne-baba, çocuklardan meydana gelen sosyal bir kurumdur.

Almanya gündemini aktaran DW (Deutsche Welle)’nin haberine göre, Almanya’da Bamberg Üniversitesi Aile Araştırmaları Enstitüsü çocuk sahibi olan 1050 çiftle görüşerek bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, çoğunlukla lezbiyen çiftler evlat edinmiştir. Eşcinsel erkek çiftlerin yalnızca %5,5’i böyle bir talepte bulunmuştur. Ayrıca 6600 çocuğun eşcinsel çiftler tarafından yetiştirildiğini ortaya koymuştur. Gerçek rakamın ise 12000 dolayında olduğu tahmin edilerek eşcinsel ebeveyni olan çocukların da diğerleri kadar mutlu ve başarılı olduğu saptanmıştır (www.dw.com).

2.2.2 Alman Sosyoloji Ekolünde Evlilik

Toplumsal yapının en küçük birimi ailenin, meşruiyete kavuşması için önkoşul olan evlilik, soyun devamını sağlayan bir kurumdur. Öte yandan, evlilik biçimleri toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterdiğinden, evliliğe dair bu

tanımların mutlak doğruluğunu iddia etmek oldukça zordur. Ancak her toplum ve kültürde ortak nokta ise, evlilik birliğinin meşrulaşabilmesi için resmi nikâh yapılması zorunluluğudur. Almanların sıkça kullandığı, kavram ilişkilerini semantik ağlarla aktaran Unionpedia'nın tanımına göre ise evlilik, iki kişilik bir birliğin çoğunlukla yasal olarak köklü formlar ile ayinsel şekillerde düzenlenen doğal hukuk, şirket hukuku ve din öğretileri tarafından haklı ve kabul edilen bir olgudur (www.de.unionpedia.org/Ehe).

Modern toplumun akıl ve rasyonellik ilkeleri dikkate alınırca, özellikle batılı toplumlarda bireyler, evlilik gerçekleştirmeden de birlikte yaşayabilmektedir. Günümüz Türkiye'sinde resmi nikâh olmaksızın birlikte yaşama, toplumun bazı kesimleri tarafından hoş karşılanmamakla birlikte, metropollerde bu yaşam şekline daha sık rastlamak mümkündür. Almanya da diğer batılı devletler gibi evliliğe alternatif olarak ortaya çıkan "birlikte yaşama" kültürüne sahip ülkelerden biridir.

Kültürler arası farklılıklar dikkate alındığında aynı kültürel kodları taşıyanlar birbirine daha çok benzemektedir. Bu benzerlikler, mutlu bir evlilik için ise tek koşul olmamakla birlikte en önemli koşullardan biridir. Çünkü olay ve olgulara, durumlara, insanlara ve insan davranışlarına aynı bakabilmek; aynı olmasa bile benzer kültürel değerlerle bakmak, evliliği daha uyumlu ve huzurlu yapar. Çünkü "insanın düşünce kalıpları ve zihinsel şartlanmaları çocukken içinde yetiştiği kültürün etkisiyle şekillenir ve davranışlarına yansır (Tarhan, 2011: 22). Ancak günümüzde geleneksel toplumlarda aynılık daha kolay gerçekleşebilirken, modern toplumlar kültürel farklılıkları ortak müştereklerde buluşturabilme çabası içindedir.

Almanya Federal İstatistik Dairesi'nin 2008–2011 yılları arasındaki yabancı evlilikleriyle ilgili raporuna göre Alman kadınları, 2008 yılında 18.154, 2011 yılında 18.708 yabancı erkekle; Alman erkekler ise 2008 yılında 23.288, 2011 yılında 24.803 yabancı kadınla evlenmiştir. Alman erkekleri, Alman kadınlarına göre yabancılarla daha çok evlenmektedir. Bununla birlikte her iki cinsiyette de 2009 ve 2010 yıllarında yapılan evliliklerde artış görülürken, 2011 yılında bir azalma görülmektedir (www.destatis.de). Bu şekilde farklı milliyetten bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan "karma evlilik"ler günümüzde oldukça yaygındır. Bu bağlamda sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açılardan birbirinden tamamen farklı iki toplum yapısından oluşan Türk-Alman evlilikleri ile ilgili yapılan araştırmaları incelemek yerinde olacaktır.

Baycar (2014: 197), Türk-Alman aile ve evlilik kurumunu sosyo-kültürel yapı ve inanç bağlamında kişi ve onun yakın çevresi üzerindeki etkilerini araştırmasına konu alan, birbirinden farklı 41 denekle yaptığı mülakatlar sonucu araştırma verilerini tamamlamıştır. Araştırma verilerine göre, denekleri oluşturan katılımcılar, kadın-erkek, Türk-Alman, Müslüman-Hristiyan şeklinde heterojen gruplardan oluşmaktadır. Sorular farklı dinî inanç ve etnik kökenden gelen birisiyle evlenmenin nasıl bir tecrübe olduğunu, bu tecrübenin çiftler ve onların aile, akraba, yakın arkadaş çevreleri üzerindeki etkisinin ne ölçüde olduğunu, çiftlerin aile, akraba ve arkadaş ilişkilerini nasıl düzenlediklerini ve bu tür bir evliliğin eşler üzerinde nasıl bir etkisinin olduğunu tespit etmek amacıyla yöneltilmektedir. Örneğin; Alman/Müslüman bir kadınla evli olan, Türk/Müslüman 18. denek (erkek), Alman-Hristiyan bir kadınla evlenmeye, o zamanlar soğuk baktığını şu şekilde belirtmektedir: *“Tabi önceden bir ön yargı vardı yani Alman kadınları hakkında pek de olumlu düşüncelerim yoktu. Ama belki bu ön yargılarım, yersiz değildi. Çünkü Almanya’ya ilk geldiğimde, Türkiye’de görmediğim ve yaşamadığım şeyleri, burada görüyordum. Onun için tabi ki olumsuz düşünecektim.”*

Bir diğer örnekte, Türk/Müslüman bir erkekle evli olan Alman/Hristiyan 41. denek (kadın) Türkler hakkında kendisinde oluşmuş önyargıyı şu şekilde ifade etmektedir: *“...çevremdeki Almanlardan “bir yerde kötü bir şey yapılmışsa, bunu yapanlar Türklerdir” şeklinde bazı şeyler duymuştum. Bunun dışında, Türkler hakkında onların sahtekâr olduğu tarzında başka olumsuz şeyler de duymuştum. Kendimi bildim bileli, yani Türkler buraya gelmesinden itibaren, onlar hakkında bu tür söylentiler bulunmaktadır. Bundan dolayı da Türklere karşı bir ön yargım vardı.”*

Bu örneklerden de anlaşıldığı gibi çiftler, evlilik kurumu sayesinde daha yakın ilişki kurma, birbirlerinin kültürünü tanıma ve yaşayış tarzlarını öğrenme fırsatı bulmuşlardır. Evlilik aşamasındaki tecrübeleri sayesinde, kişilerin farklı etnik köken hakkındaki görüşünde bazı değişimler yaşanmış ve bu değişim büyük oranda olumlu yönde olmuştur. Ancak Almanya Federal İstatistik Ofisi araştırmaları doğrultusunda farklı etnik köken ve dini inanıştan olan çiftlerin ortak etnik köken ve benzer inanışa sahip olanlara kıyasla boşanma risklerinin % 60 oranında daha yüksek olduğu görülmektedir.

2.2.3. Klasik Alman Aile Yapısının Günümüzdeki Modeli

Aile, geleneksel sosyal yapının en temel mekanizmasıdır ve birçok araştırmacı tarafından “toplumun en küçük yapı birimi” olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda bazı temel fonksiyonlarını geçmişten günümüze korumaya devam eden sosyal bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsanoğlunun ilksel toplum düzeyinden modern toplum düzeyine geçiş sürecinde meydana gelen değişim ve dönüşümler toplumsal yapının gelişimine katkı sağlamakla birlikte, toplumsal yapıda bazı çatışmalara da neden olmaktadır. Toplumsal farklılıklara neden olan değişimin en önemli unsurlarından biri de kadının iş hayatında aktif bir rol almasıdır ki kadının toplumsal düzendeki yeri ve rolü, toplumda sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açılardan etkili olup ülkelerin büyüme hızıyla da doğru orantılıdır. Buna karşın modernleşme ile kadının evlilik ve boşanma gibi tabuların etkisinden kurtulması ve evliliğe alternatif yaşam tarzlarının ortaya çıkması gibi aile yaşamında bazı sorunlara yol açan sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

BBC'nin yayınladığı “*Life for women and the family in Nazi Germany (Nazi Almanya'sında Aile ve Kadın İçin Yaşam)*” başlıklı haberde geleneksel bir yaşam şekline sahip olan dönemin Nazi Almanya'sında kadının aile içindeki rolü çocuklarının annesi ve kocasının karısı olmakla sınırlandırılmıştır (<https://www.bbc.co.uk>). Adolf Hitler'e göre “doğal düzen” şeklinde adlandırılan bu aile modelinde kadının görevi ailenin diğer üyelerini beslemek ve onlara hizmet etmek olarak şekillendirilmiştir. Kamuoyunda kadın ve erkeğin eşitliğini dile getiren Hitler'in gerçek düşüncesinin ise bu olmadığı bilinmektedir. Bununla birlikte Hitler Almanya'sında aile, düzen ve kurallarla disipline olmuş bir eğitim yuvasıydı ve çocuklar Nazi disiplinini öncelikle ailesinde edinmesi gerekmektedir. Böyle bir aile modeli göz önüne alındığında kadınlardan çalışma hayatında olmak yerine, çocuklarına gerekli olan eğitimi vermeleri beklenmekteydi.

Stephenson (2012: 91-112) çocukların büyümesiyle birlikte artarak devam eden Hitler zorbalığını “gençlere, Hitler Gençliği'ne üye olma zorunluluğu getirildiğinde aileler bu üyeliği sağlama ile yükümlü tutulmuştur. Bu üyelik gerçekleştirilmediğinde para cezası verilirken kötü niyetle üyelik gerçekleştirilmemesi söz konusuysa hapis cezası uygulanmıştır” şeklinde belirtmektedir. Dolayısıyla Alman faşizminin keskin

yüzünün aile kurumunu da yıllarca etkisi altına aldığı görülmektedir. O dönem rejiminin kilit adı Hitler'in 30 Nisan 1945'te intiharı ile rejim yok olmuş ancak enkaz altında kalmış bir ülkenin yerle bir olmuş halkı, o dönemi baskı ve şiddet dönemi olarak hatırlamaktadır.

Savaş sonrası yaşanan toplumsal değişmelerle birlikte Almanya'da kadının ve erkeğin hane içindeki rolleri de farklılık göstermiştir. Örneğin, Hitler Almanya'sında ev işlerini yapmak ya da tarım işlerinde eşlerine yardımcı olmak gibi geleneksel tarım toplumuna özgü bir rolü olan kadın, sanayi toplumu ile birlikte evinde anne rolüne sahipken çalışma hayatında meslek sahibi rolüne bürünmüştür. Alman Prof. Dr. Andreas Gestrich (2009), modern yaşam sonucu kadının aile konularında artık eşi, babası ya da abisi ile eşit bir konumda olduğunu, mesleki ya da cinsel tercihleri konusunda kendisinin karar verebildiğini, iş hayatına girmeleriyle eşlerinden ya da ebeveynlerinden ekonomik açıdan bağımsız bir hayat sürebildiğini belirtmektedir. Aynı zamanda kadının ebeveynlerinden bağımsız bir biçimde yaşayabilmek için evlenmek zorunda olmadığını vurgulamaktadır.

Değişen toplumsal yapı ile eski Hıristiyan geleneklerinden derin bir kopuş yaşanmıştır. Almanya'da 18. yüzyıla kadar evlilik öncesi cinsel birliktelik zina olarak kabul edilirken, 1960'lı yılların sonuna doğru ceza yasası reformu ile bir suç olmaktan çıkarılmıştır. Alman ailesi için istisnai bir dönem olan 1950'li ve 1960'lı yıllar, sonrasında kendini çok çeşitli bir aile yapısına bırakmıştır. Günümüzde ise kadına ait rollerin değişmesi ortaya yeni aile türlerinin çıkmasının sebeplerindedir ve bunlardan en bilinenleri evlenmeden önce birlikte yaşama ve tek ebeveynli olarak hayatını sürdürme şeklinde açıklanabilir. Günümüz Almanya'sında evlenmeden önce birlikte yaşayan çiftlerin oranı % 70 civarında olmakla birlikte, bu grubu daha çok akademisyenler ve üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Ancak Wagner ve Weiß (2006: 483-500) tarafından boşanma riskleri üzerine yapılmış 260'dan fazla çalışma evlilik öncesi birlikte yaşama ile boşanma arasında pozitif bir korelasyonun olduğunu göstermektedir. Nitekim bu sonuçlar doğrultusunda evlilik öncesi aynı evde yaşayan çiftlerin diğerlerine göre boşanma riski % 33 daha fazladır.

Almanya'da birleşmenin üzerinden 29 yıl geçmiş olmasına karşın Doğu ve Batı arasında önemli farklılıkların olduğu açıktır. Batı Almanya'da evlilik ve aile oluşumu

arasında hala çok güçlü bir bağlantı olmasına rağmen, Doğu Almanya'da durum böyle değildir. Araştırmalar, Batı Almanya'da kadınların en az üçte birinin ilk çocuk doğduğunda evli olmadığını gösterirken, Doğu Almanya'da bu oran toplam nüfusun yarısından fazladır. Doğu'da Alman anne ve babalarının ayrılma olasılığının ise Batı'daki Alman ebeveynlerinkinden daha yüksek olduğu görülmektedir (Steinbach, 2008: 153-180). Dolayısıyla Doğu Almanya'da çekirdek ailelerin sayısının daha az, bekâr ya da tek ebeveynli ailelerin sayısının daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. 1989 yılında duvarın yıkılmasından sonraki süreç, Almanya'daki yaşam formlarının gün geçtikçe değiştiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 2.11. 1991'den 2017'ye Kadar Almanya'daki Evliliklerin Sayısı

Yıl	Sayı	Yıl	Sayı	Yıl	Sayı
1991	454.295	2001	389.591	2011	377.816
1992	453.428	2002	391.963	2012	387.423
1993	442.605	2003	382.911	2013	373.655
1994	440.244	2004	395.992	2014	385.952
1995	430.534	2005	388.451	2015	400.115
1996	427.297	2006	373.681	2016	410.426
1997	422.776	2007	368.922	2017	407.493
1998	417.420	2008	377.055		
1999	430.674	2009	378.439		
2000	418.550	2010	382.047		

Kaynak: Almanya Federal İstatistik Ofisi (<https://de.statista.com>)

Almanya Federal İstatistik Ofisi'nin Temmuz 2018 tarihli verisine göre, "1991'den 2017'ye Kadar Almanya'daki Evliliklerin Sayısı (Anzahl der Eheschließungen in Deutschland von 1991 bis 2017)" başlıklı araştırma 1991'den 2017'ye kadar olan yıllarda Almanya'da evlilik sayısını göstermektedir. İstatistikler, 1991 yılında 454.291 kişinin evlendiğini ve 1991'den 1999'a kadar düzenli olarak bu sayının düştüğünü göstermektedir. 1999 yılında 430.674 olarak kaydedilen evlenen kişi sayısı, 2004'e kadar yeniden düzenli bir şekilde düşüşe geçmiştir ve 2004 yılında 395.992 olarak belirtilmiştir. 2004'ten 2015'e kadar düzenli olarak azalan sayı, 2017'de

toplam 407.493 evlilik ile sonuçlanmıştır. İstatistiksel verilere göre birlikteliğini evlilikle sonuçlandıranların sayısı zaman içinde artıp azalmaktadır. Bu durumun sebebini ise klasik anne-baba-çocuk imajının önemini yitirmesi, ekonomik problemin bireylerin aile kurma isteğini kırması, eğitim sürelerinin uzaması, boşanmaların artması ve artık yasal hale gelen evliliğe alternatif yaşam şekillerinin ortaya çıkması olarak sıralamak mümkündür.

Evlenme eğiliminin giderek düştüğü Almanya’da evlilik dışı birlikteliklerin sayısı artmaktadır. Bu durum gayri-meşru çocuk sayısı ile paralellik göstermektedir ve istatistikler bunu destekler niteliktedir. 2014 yılında doğan her üç çocuktan birinin evlilik dışı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte evliliklerin boşanma ile sonuçlanması tek ebeveynli aile yapılanmasının niceliksel artışına sebep olmaktadır. İstatistiksel bağlamda çocuklarıyla birlikte yaşayan ebeveynler cinsiyete göre kıyaslandığında, bekâr annelerin sayısının bekâr babaların sayısından önemli ölçüde yüksek olduğu görülmektedir. 2017 verilerine göre çocuğunu tek başına büyüten yaklaşık 2.2 milyon anne varken, yaklaşık 416 bin baba bulunmaktadır.

Tablo 2.12. 1960’tan 2017’ye Kadar Almanya’da Boşanma Oranı (2018)

Yıl	1960	1970	1990	2000	2005	2010	2012	2014	2015	2016	2017
Yüzde (%)	10,66	18,7	29,97	46,45	51,92	48,95	46,24	43,06	40,82	39,56	37,67

Kaynak: <https://de.statista.com>

Statista tarafından 2018’de yayınlanan “1960’tan 2017’ye Kadar Almanya’da Boşanma Oranı (*Scheidungsquote in Deutschland von 1960 bis 2017*)” başlıklı araştırma verisine göre, 1960’lı yılların Almanya’sında % 10,66 olarak kaydedilen boşanma oranı, 1970’den bu yana farklı şekilde gelişmiştir. Batı Almanya’da 1970’lerde yaklaşık 100 evlilikten 15’i boşanma ile sonuçlanırken, 1990’ların başında bu sayı 30’a yükselmektedir. 2005’e kadar ise önemli ölçüde bir artış göstermektedir. Yaklaşık 214.000 boşanma ile zaman serisindeki en yüksek değere sahip olan yıl 2003’tür. 2003 ve 2004 yıllarında, mevcut 100 evlilikten 43,6’sının boşanma ile sonuçlandığı görülmektedir. 2005’te % 51,92 şeklinde belirtilen boşanma oranı gittikçe azalmaya

başlamaktadır. 2017 itibariyle Almanya’da bu oran % 37,67 civarındadır ve 10 Temmuz 2018 tarihli ve 251 sayılı Basın Bülteni’ne göre, 153.500 evliliğin mahkeme kararıyla sona erdiği ve 2016’ya kıyasla % 5,5 oranında düştüğü görülmektedir (www.destatis.de). Bununla birlikte istatistikler, Doğu Almanya’da yeniden birleşme öncesi boşanma oranının Batı Almanya’ninkinden önemli ölçüde yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca Doğu ve Batı Almanya arasında 2010 yılına kadar süren istikrarlı bir fark olduğu, 2010 yılından sonra ise her iki bölgede de boşanan kişi sayısının birbirine yaklaştığı gözlemlenmektedir.

Geleneksel Türk ailesinden farklı olarak, Alman ailesinde büyükannelerle ve büyükbabalarla veya evli diğer kardeşlerle aynı evi paylaşmanın Almanya tarihinde bir istisna olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan istatistiksel veriler ışığında, günümüzde tek kişilik haneler olarak ev yaşamını sürdüren birçok Alman ailesinin olduğu görülmektedir ve tek ebeveynli olmanın en büyük sebebi de boşanma oranlarındaki artışa bağlanmaktadır. Aynı zamanda tek ebeveynli olarak yaşamak ya da yalnız/birlikte yaşamak kişilerde çocuk talebinin azalmasına paraleldir. Dolayısıyla değişen toplumsal yapıda boşanma oranlarının artması, evliliğin beraberinde özgürlükleri kısıtlaması ve kişiye birtakım sorumlulukları yüklemesi gibi sebepler ile yeni kuşağın aile kurma ve çocuk yapma isteminde farklılıklar yaşanmaktadır. Alman tarihçi Gestrich (2009)’e göre, çiftlerin birlikte olmalarına rağmen farklı evlerde yaşamaya devam etmesi ya da kalıcı olarak ortak bir eve taşınmaması ise oldukça yeni bir görünümdür. Bu bağlamda Almanya’nın Avrupa’da başı çektiği görülmektedir. Aynı zamanda Federal Almanya günümüzde Avrupa’da doğum oranları en düşük ülke olarak belirtilmektedir.

Yaşam Gazetesi’nin 17 Ocak 2019 tarihli “*Avrupa Ülkeleri Evlenme ve Boşanma İstatistikleri*” başlıklı haberinde Avrupa’da evlilik sayısının azalmakta olduğuna ve son yıllarda boşanma sayısının arttığına, aynı zamanda evlilik dışı doğan çocuk sayısında da artışlar olduğuna dikkat çekilmektedir. Eurostat tarafından düzenli olarak yapılan araştırmanın içeriğinde evlilik ve boşanma verilerinin analiziyle aile birlikteliğinin oluşumu ve sonlandırılmasına dair değerlendirmeler yer almaktadır. Bu sonuçlar doğrultusunda Almanya’da evlilik oranı 5.0, boşanma oranı ise 2.0 şeklindedir. Dolayısıyla Almanya, evlilik oranına kıyasla boşanma oranının yüksek olduğu ülkeler arasında bulunmaktadır. Ancak 20 yıl önceki Almanya’ya kıyasla bugün, istatistiksel

veriler boşanmalarda düşüşün olduğunu göstermektedir. Öte yandan evlenme yaşının da geçmişe oranla arttığı görülmektedir.

Tablo 2.13. 1991’den 2017’ye Kadar Almanya’da Erkek ve Kadınların Ortalama Evlilik Yaşı

Yıl	Kadın Yaş Ortalaması	Erkek Yaş Ortalaması	Yıl	Kadın Yaş Ortalaması	Erkek Yaş Ortalaması
1991	26,1	28,5	2004	29,4	32,4
1992	26,4	28,8	2005	29,6	32,6
1993	26,8	29,2	2006	29,6	32,6
1994	27,1	29,4	2007	29,8	32,7
1995	27,3	29,7	2008	30	33
1996	27,6	30	2009	30,2	33,1
1997	27,8	30,3	2010	30,3	33,2
1998	28	30,6	2011	30,5	33,3
1999	28,3	31	2012	30,7	33,5
2000	28,4	31,2	2013	30,9	33,6
2001	28,8	31,6	2014	31	33,7
2002	28,8	31,8	2015	31,2	33,8
2003	29	32	2016	31,5	34
			2017	31,7	34,2

Kaynak: de.statista.com

“1991’den 2017’ye Kadar Almanya’da Erkek ve Kadınların Ortalama Evlilik Yaşı (Durchschnittliches Heiratsalter von Männern und Frauen in Deutschland von 1991 bis 2017)” ile ilgili istatistikler, Almanya’da 1991 ila 2017 yılları arasındaki bekâr Alman kadınların ve bekâr Alman erkeklerin ortalama evlilik yaşını göstermektedir. 2017’de bekâr kadınların ortalama evlilik yaşı 31,7’dir. 1991’den 2017’ye kadar olan dönemde, Almanya’da bekâr kadınların ortalama evlilik yaşınının 26,1’den 31,7’ye olmak üzere 5 yıl daha arttığı görülmektedir. İstatistiklere göre, 2017’de bekâr erkeklerin

ortalama evlilik yaşı ise 34,2'dir. 1991'den 2017'ye kadar olan dönemde, Almanya'daki bekâr erkeklerin ortalama evlilik yaşı da 28,5'ten 34,2'ye yükselmiştir. Evliliklerin gecikmesinin birçok nedene bağlı olduğu belirtilirken en önemli nedenin ise özellikle kadınlar için meslek ve üniversite eğitimlerinin uzun sürmesi gösterilmektedir. Ayrıca kariyer planları da evliliği geciktiren nedenler arasında yer almaktadır.

Almanya'da evlenme yaşı ortalamasının her iki cinsiyette de artmış olmasının bir diğer önemli sebebi ise evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasıdır. Boşanma sonrasında, kadınların ve erkeklerin yaşamlarında ruhsal sorunlar, yalnızlık duygusu, aile ve/veya çevre baskısı, ekonomik sıkıntı, konut sıkıntısı, çocukların velayeti kendisine verilmemişse çocuklarına özlem duyma, ev ve kendisine yönelik işleri yapmakla ilgili sıkıntılar olabilmektedir (Arıkan, 1996). Bunun gibi yaşanabilecek olası nedenlerle son dönemlerde boşanma oranlarında düşüş görülmesine karşın, evlenme yaşında bir önceki yıla göre düzenli bir artışın olduğu görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AİLEYE İLİŞKİN KURAMSAL PERSPEKTİFLER

3.1. Aile Sosyolojisi Hakkında Alman Sosyoloji Ekolünde Kuramsal Perspektifler

Aile hakkında oluşturulan çeşitli sosyal kuramlara geçmeden önce kuram kavramını açıklamak yerinde olacaktır. Gökçe (1999: 52)'ye göre kuram, bilgi edinme sürecinin herhangi bir aşamasında ortaya atılan, geçerlik ve güvenilirliği bilimsel yöntemle saptanmış, iç tutarlılığı olan, genel bir bilgi ve açıklama düzenidir. Marshall (1999: 436) ise kuramı, “dünyanın görebildiğimiz ve ölçebildiğimiz şeylerin ötesine geçen bir açıklamasını yapmaktır” şeklinde tanımlar. Ona göre kuram, ampirik dünyayla ilgili kavramlarımızı ve anlayışımızı sistematik biçimde düzenleyen bir dizi birbiriyle ilişkili tanımları ve ilişkileri kapsar.

Kuramı gerçek hayattan ayırmak bir yana, dünyaya bakışımız bütünü ile kuramsal bakış açımıza dayalıdır. Sosyolojik kuram ile ilgili okuma, kendimizin, dünyamızın ve hayatımızın günlük ve olağan olarak kabul edilen yönlerinin ne kadar alışılmışın dışında, karmaşık ve muğlâk olduğu hakkında daha birçok şeyi anlama demektir (Wallace ve Wolf, 2004: 3). Bir başka deyişle, insanlar yaşam boyu karşılaştıkları her duruma öznel bir anlam yüklemektedirler. Bu anlam ve düşünsel eylemler bütünü de kuramlar oluşturmaktadır. Kuramların gelişmesine, sosyolojinin gelişen alt dallarından biri olan aile sosyolojisinin doğuşu da katkı sağlamıştır. Ailenin kökeni, zaman içindeki evrimi ve gelişimi kuramsal çalışmaların başlangıç noktası olmuştur. Bununla birlikte aile hakkında birbiriyle çatışan görüşlerin olması, çeşitli kuramların da oluşumuna zemin hazırlamıştır. Leslie ve Korman (1989: 195)'a göre, aile çalışmalarındaki bu çeşitli yaklaşımlar, “kavramsal çerçeveler” olarak adlandırılır. Her bir yaklaşım, ailenin çeşitli yönlerini çalışmak için kavram, sayıltı ve tanımlamalar sunar. Bu bölümde, kuramsal perspektifler ışığında Alman ve Türk toplumlarının aile ve evlilik olgusuna ilişkin kuramsal benzerlikleri ve farklılıkları örneklerle aktarılmaya çalışılacaktır.

3.1.1. Yapısal Fonksiyonel (İşlevsel) Kuram

Bu kurama göre aile, toplumun sürekliliğini sağlayan ve toplumsal yapının bir parçası olarak işlev gösteren sosyal bir kurumdur. İşlevselci perspektifin odak

noktasında grup-üye ya da bütün-parça ilişkisi bulunur. Ayrıca, toplumu tek başına belirleyen bir faktörün bulunmadığını ve toplum içinde var olan bütün sistemlerin birbiriyle ilişki içinde olduğunu savunur. Kuram, Emile Durkheim ile şekillenmiş ve sonrasında ise 20. yüzyılda Talcott Parsons tarafından geliştirilmiştir.

Alman sosyologlar Durkheim ve Weber'den etkilenerek çalışmalarını oluşturan Amerikalı sosyolog Parsons, iki kuramcının toplumsal yapıya ait kuramlarını sentezleyerek yeni bir toplumsal kuram geliştirmeyi amaçlamıştır. Toplum üzerine yoğunlaşan Durkheim ile birey ve eylemleri üzerine yoğunlaşan Weber, Parsons için iyi bir kaynak olmuştur.

İşlevselciler, aileyi onun toplumsal kurumlarla ilişkisi üzerinden ele alır ve değişen toplum yapısının çocukların eğitimi ve yaşlıların bakımı gibi aile tarafından yürütülen pek çok işlevin sanayileşme ile birlikte devlet tarafından yürütüldüğüne dikkat çeker. Değişmeyi birey temelli değil, orta veya makro ölçekli analizlerle aileyi toplumsal ölçekte değerlendirmiştir (Gökçe, 2017: 53). ABD'li sosyolog Parsons'a göre, çocuğun sosyalleşmesini ve kişiliğinin dengelenmesini sağlamak ailenin iki temel işlevidir. Aynı zamanda sosyalleşme sürecinde çocuğun güçlü bir kişilik geliştirmesi ve güçlü ebeveynler tarafından kültürlerle donatılması, sistemler arasındaki ilişkilerin güçlü olması ile mümkündür. Aile yapısındaki sistem de belirli bir koordinasyona bağlı olarak işler. Bu nedenle aile üyelerinden biri sistemin işleyişini engelleyen bir işlevde bulunursa, aile yapısında sarsılmalar meydana gelebilir. Başka bir deyişle, aile yapısı içinde herkesin kendine ait rolü yerine getirmesi gereklidir; çünkü aile üyelerinin kendi rollerini üstlenerek sorumluluk alması, aile içi dayanışmaya ve istikrara katkıda bulunacaktır. Örneğin Parsons'a göre, eğer yetişkin bir erkek uygun bir mesleki rol içinde yaşamını ve geçimini sağlamıyorsa, diğerlerinin gözünde saygın bir statü elde edemez ve kendine saygısını yitirir. Kadının rolü açısından ise durum daha farklıdır. Kadının başlıca statüsü çocuğunun annesi ve kocasının karısı şeklindedir (Akt. Sherman ve Wood, 1982: 106). Bu yaklaşım, kadınlara bakış açısı ekseninde incelendiğinde, toplum içinde kadının yeri ve fonksiyonunun aileyle sınırlı olduğu görülmektedir. Kadının toplumsal düzen içindeki bağımlı pozisyonu, kocasının eşi ve çocuğunun annesi olmaktır. Bu haliyle, modernizm öncesi geleneksel Türk toplumu tarafından kadına yüklenen sorumluluklar ve kadının bağımlı kimliği bu kuram ile örtüşmektedir.

İşlevselci teoriye göre (TAYA, 2011: 388), ekonomik bakımdan bağımsız, aile-içi demokratik / eşitlikçi yapıya sahip, akrabalık ve hısımlık ilişkilerine mesafeli modern aile tipi, modern demokratik toplumların egemen aile modelidir. Adeta kendi içinde kapalı olması nedeniyle bu tip aileye “yalıtılmış çekirdek aile” (isolated nuclear family) de denilmektedir. Yine işlevselci teorinin geniş ailesi, ailede en yaşlı erkeğin otoritesi altında evli erkek çocuklar ve evlenmemiş kız çocuklardan ve/veya kan bağı olan yakın akrabalarından oluşan ve aynı coğrafi mekânı paylaşan, mesleki bağımlılık ve akraba desteği ya da akraba kayırcılığının yoğun yaşandığı ailedir.

İşlevselci perspektifin temel varsayımlarına göre, toplum birbirine bağımlı birçok parçadan meydana gelmektedir ve yaşamak için toplumdaki her bireyin görevini yerine getirmesi, ailevi istikrar ve uzlaşma katkıda bulunması gerekmektedir. Aksi takdirde var olan işlevsel yapının tahrip edileceğine vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte, değer yargısı sistemi bu yaklaşımda büyük önem taşır ve mevcut toplumsal sistemin korunmasını amaçlar. Bu bağlamda Türk aile kültürünün ve değer yargılarının işlevselci kuram ile uyum sağladığı açıktır. Türk kültürünün içinde sevgi, saygı, tevazu, tok gözlülük, mahremiyet, değer bilme gibi maneviyata ilişkin çok önemli değerler yer alır. Örneğin, Türk kültüründe yaşlıların önemli bir yeri vardır. Toplum tarafından çok saygı görürler ve girdikleri her ortamda el üstünde tutulurlar. Bunun öncelikli sebebi ise, Türk toplumunun güçlü bir maneviyat duygusuna sahip olmasıdır; diğer bir sebebi de yaşlıların toplumda deneyimlerinden faydalanılacak “bilge kişiler” olarak görülmesidir. Dolayısıyla, işlevselci yaklaşım kişisel ve toplumsal uyumun bozulmaması açısından yaşlılık sürecinin açıklanmasına da katkıda bulunmuştur.

Bernardes (1997: 37)’e göre, fonksiyon düşüncesinin temeli toplum ya da sosyal grupların devamlılığı için zorunlu olan etkinliklerle ilgilidir. Bu fonksiyonlar, cinsel üreme, ekonomik üretim, eğitim, din, boş zamanları değerlendirme gibi toplumun dengeli bir şekilde varlığını sürdürmesi ile ilgilidir. İşlevselcilik, insan toplumuna ilişkin genel sistemler kuramına dayanır ki bu düşünce, çoğalma ve annelik içgüdü gibi biyolojik güdülere dayanır. İşlevselciliğin anahtar unsuru, bir diğer platformu sağladığı ile ilgilidir. Smith bunu şöyle açıklar: “Bu perspektif, toplumu bir organizma olarak görür. Denge ve düzen, doğal ve arzu edilir görülür, çatışma ve düzensizlik ise sistem içindeki disfonksiyon ve sapmanın kanıtıdır” (Akt. Güçlü, 2016: 74). Toplumsal sistemin temelinde denge ve uyum olduğunu savunan bu kuramın değişime karşı olduğu açıktır. Ancak toplum yapısında çıkarları çatışan farklı toplumsal sınıf, katman ve/ya

gruplar vardır ve bu nedenle çatışmacı kuram anlayışı için değişim gereklidir. Batı Avrupa ülkesi olan Almanya'nın değişim ve gelişime açık olması nedeniyle çatışmacı bir yapı anlayışından, Türk toplum yapısının ise değişim yerine, mevcut yapıyı koruyan ve muhafaza eden işlevselci yapı anlayışından beslendiğini söylemek mümkündür.

Parsons, sistem kuramında toplumsal yaşamda uyum ve dengenin sağlanabilmesi için sosyal bir bütünleşmenin gerekliliğinden bahsetmektedir. Nitekim sosyal bir bütünleşme halinden bahsederken ekonominin üyelere yüklediği roller ve bu roller sonucundaki kazanımlar mühim bir parametre olarak belirlemektedir. Zira ekonomik olarak sürdürülebilir adil paylaşım bütünleşmenin vazgeçilmez bir unsurudur. Üyelerin sosyal sistem içinde uyumlu bir şekilde roller üstleniyor olmaları ekonomik beklentilerinin karşılanması ve ekonomik adaletin tesisi ile mümkündür. Sadece değerler, normlar ve ortak amaçlar ile toplumsal bütünleşmeden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Ekonominin iki yakasını ifade edecek olan üretim ve bölüşüm kuramları sosyal sistemin sağlıklı bir şekilde devamını mümkün kılmayı sağlamak için ortaya konulur. Zira tarih göstermiştir ki üretim ve / veya bölüşüm süreçlerinin aksadığı toplumlarda sosyal krizler meydana gelmiş, hatta toplumlar hızlı bir çözülme – dağılma tehlikesi ile yüz yüze kalmışlardır. Birçok toplum da bu sebepten dolayı parçalanmış ve trajik olaylar yaşamıştır (Sarp, 2016: 14). Tarihsel süreç içinde dünden bugüne meydana gelen ekonomik krizler sonucu, toplumlar yaşam şekillerinde değişikliğe gitmiş, böylelikle aile yapısı ve evlilik kurumunda da değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Bu bağlamda II. Dünya Savaşı sonrası savaşta yenik düşen ve ekonomisini düzeltmek amacıyla nitelikli işgücüne ihtiyaç duyan Almanya'nın göç politikaları düzenlemesi ve böylelikle Türklerin anavatanında yaşadığı ekonomik sorunlar sebebiyle Almanya'nın göç politikalarından faydalanma çabaları da bu yargıyla açıklanabilir. Dolayısıyla bir toplumda üretkenliğin, denge ve uyumun, toplumsal dayanışmanın ve bütünleşmenin olabilmesi için ekonomi önemli unsurlardan biridir.

Sonuç olarak, işlevselci düşüncenin temelinde aile, sosyal yapının olmazsa olmazıdır. Bununla birlikte, aile yapısındaki değişimler ve dönüşümler, toplum yapısındaki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişimlere paralel olarak gelişmektedir. Endüstriyel gelişimin öncesinde üretim birimi olan aile, tarıma dayanan bir ekonomiye sahipti ve üretime destek olabilmek adına aileler “geniş aile” formatında toplumsal hayatın bir parçası olarak yer alıyordu. Ancak endüstriyel gelişimle birlikte gelişen teknoloji sayesinde, insanlar üretim birimi olmaktan çıkıp tüketim birimine dönüştü ve

böylece daha fazla üyeden oluşan geniş aileye artık ihtiyaç duymayan aile, göç hareketliliğinden faydalanabilmek adına daha az üyeden oluşan “çekirdek aile” formatına dönüşmüştür. Buna göre sanayileşme ve kentleşme ile çekirdek aile arasında doğru orantı olduğunu söylemek mümkündür.

3.1.2. Sosyal Çatışma Kuramı

Bu kuram, toplumu içindeki farklı gruplar arasındaki eşitsizliklere odaklanarak inceler ve 19. yüzyıldan Karl Marx’ın düşüncelerine dayandırılmaktadır. Ona göre, bir toplum çeşitli aşamalardan geçer ve bu aşamaların en önemlileri ise feodalizm, kapitalizm ve son olarak sosyalizmdir. Marxçı ekonomik çatışma perspektifinde aile, düşük ücretler vererek işçi sınıfını sömüren kapitalist sistemi desteklemeye hizmet etmektedir. Benzer şekilde ücretsiz ev işi ve çocuk bakımını (koca, eş tüm zamanını kapitalist işverene adadığı için) yerine getiren kadınları da sömürmektedir (Güçlü, 2016: 80).

Sosyal çatışma kuramı, gruplar arası ilişkilere odaklanmaktadır ve aileyi gücün ve otoritenin kendini gösterdiği bir kurum olarak nitelermektedir. Bireyler ya da gruplar arasındaki çatışma sürecini vurgulayan bu kuram evlilikte eşler arasında karar verme, şiddet, evlilik sistemi, boşanma gibi konuları ele almaktadır (İçli, 1996: 63). Canatan (2016: 40)’a göre bu kuramsal perspektiften hareket eden araştırmacılar aileyi, toplumsal eşitsizliğin doğurduğu sorunları deneyimleyen bir küme olarak tarif ederler. Bunlara göre aile ve aile üyeleri, toplumda güçlü gruplar tarafından kontrol edilen kıt kaynaklar için yarışmak zorundadırlar.

Sosyal çatışmacılara göre, aile yapısında otoritenin kime ait olduğu önem taşımaktadır. Sosyologlar, evlilikte kadınlara kıyasla çoğunlukla erkeklerin otoriteye sahip olduklarını belirtmektedir. Endüstri öncesi dönem, Türk toplumunda ataerkil yapının baskın rol oynaması, otoritenin erkekte toplanmasına işaret etmekteydi ve kadının geri planda kalması aile birliğinde çatışmalar yaratmaktaydı. Alman toplumu ise baskın bir ataerkil yapıdan oluşmadığı için Alman aile yapısında benzer bir sebeple oluşan çatışma ortamından söz etmek mümkün değildir. Tichenor, aile bireylerinin değişen rollerinin, özellikle kadının iş hayatında aktif bir rol oynamasıyla birlikte, ailedeki güç dengesini değiştirdiğini ve bunun da çatışma sürecine işaret ettiğini belirtmiştir. Her ailede bir otorite hiyerarşisi vardır ve bu hiyerarşi eşitsizlik sistemine yol açar. Shornack da çatışma kuramı açısından ailenin ele alınışında en önemli

kavramın “güç” kavramı olduğunu belirtir. Güç kavramı ise uyum yokluğunu ifade eder (Güçlü, 2016: 79). Otoritenin meşrulaşmış hali olan güç (power), aslında toplumun her kesiminde her düzeyde bulunur ve varlığını kabul ettiremediği ölçüde çatışmanın ortaya çıkması olağandır. Endüstriyel gelişim sonrası ekonomik kalkınma düzeyine paralel olarak, kadının iş hayatında aktif rol oynaması, o dönemin hem Alman hem de Türk aile yapısında çıkar çatışmalarına yol açmıştır. Dolayısıyla, ailesel yaşamın dinamizmini açıklayabilmek için ailenin içinde çıkar çatışmalarının olduğu ve ortak amaçlar için ittifakların yapıldığı bir gruplaşma olarak dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir (Randall, 1985: 18, Akt. İçli, 1997: 63).

Çatışmacı yaklaşımın aile incelemelerinde nasıl uygulanacağı konusuna açıklık getirmek isteyen Henslin (2001: 3)’e göre, çatışmacılar ABD’de boşanma oranlarının neden yüksek olduğunu açıklarken ilk olarak temel “eşitsizlikler”den hareket ederler. Çünkü toplumda kadınlar, daha önce de ifade edildiği gibi erkeklerin egemenliği altında istismar edilmektedir. Bu bağlamda çatışmacılar evliliği, toplumdaki eşitsiz ve erkek egemen ilişkinin muhafazasını temin eden bir araç olarak görürler. Bir başka deyişle, tarihsel süreç boyunca öncelikle babasına ardından da erkek kardeşi ve kocasına karşı sorumluluklar yüklenen kadın, toplumsal yaşamda hep bir adım geride kalmak zorunda kalmıştır ve erkek hegemonyası altında yaşamayı öğrenmiştir. Kırsal kesimde devam etmekte olan bu zincir, modern dönemde kadının çalışma hayatına girmesiyle birlikte kırılmaya başlamıştır. Ancak Henslin’in ifade ettiği “eşitsizlik” kavramı ve algısı, Türk kadınlarının çoğunun yaşamında ne yazık ki hala varlığını korumaktadır. Bu algının değişmemesi konusundaki en büyük eksiklik, ekonomik geri kalmışlığın yanı sıra Türkiye’de eğitim alanında yeterli ilerlemenin olmamasına da bağlanabilir. Almanya’da ise durum daha farklıdır. Alman kadınları, devletin kendilerine sağladığı eğitim ve iş olanakları sayesinde erkekle aynı haklara sahip olmuş ve erkek otoritesi Türk kadınlarına kıyasla Alman kadınları üzerinde etkisini giderek kaybetmiştir.

Leslie ve Korman (1989: 216), çatışma yaklaşımı ile ailede çatışmanın negatif sonuçları olduğu kadar pozitif sonuçları olduğunu da varsayar. Ailede çatışmanın olmayışı, aile bireylerinin mutlu ve başarılı olduğu anlamını taşımaz. Diğer bir deyişle, kavramsal yaklaşımların aksine, bu kuram eşler arası çatışmayı kaçınılmaz ve hatta sosyal ilişkiler açısından faydalı bulmaktadır. Marksist olmayan çatışma kuramcılarında biri olan Coser (1964: 83-84) da evlilik ile ilgili araştırmalarında, çatışma yaşayan ailelerin evliliklerine devam etme oranının çatışma yaşamayan ailelere

oranla daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Çatışmanın varlığı, eşlerin düşmanca duyguları ifade etmekte isteksiz olmadıklarını ve bu tür bir davranışın ilişkinin sağlamlığına zarar verebileceğinden korkmadıklarını gösterebilir. Dolayısıyla aile bireyleri arasında paylaşımların değişmesi ya da görev ve sorumlulukların paylaşılabilmesi durumunda çatışma ortaya çıkabileceği açıktır, ancak bu çatışmadan pozitif sonuçların elde edilebilmesi de aile üyelerine bağlıdır. Genelleme yapmak çok doğru olmasa da, Almanların karakter yapısına ve eğitim durumlarına bağlı olarak, Alman ailesinde çıkabilecek herhangi bir çatışmanın, Türk ailesine göre daha kolay çözüme kavuşması olasıdır. Bu olasılık da aile içinde daha doğru bir iletişimin hakim olmasına, aile üyelerinin empati yapabilme becerisine ve aile üyeleri arasındaki algının pozitif olmasına bağlıdır. Dolayısıyla çatışmadan olumlu bir sonuç çıkarabilme, sorun çözebilme kapasitesiyle ilgilidir.

Türk göçmen ailelerin söylemi neticesinde, çatışmanın eğitim ve ekonomi ile doğru orantılı olduğu sonucuna varılabilir. Karl Marx ve Friedrich Engels'in ortaya koyduğu çatışma kuramı perspektifinden Alman ve Türk aile kültürü kıyaslama yoluna gidilirse, kapitalizmin hâkim olduğu toplumsal yapılarda her bir aile bireyinin farklı açılardan sömürüldüğüne tanık olunur. Ancak kadının üzerinde daha etkili bir rolü olan otorite, çatışmacı toplumlarda kadının daha fazla ezilmesine neden olmuştur. Toplumsal gelişim, ekonomik kalkınma ve eğitimdeki reformlar bu sürecin Almanya'da daha kısa sürmüş olabileceğine işaret eder.

Sonuç olarak, çatışma kuramı açısından aile ve evlilik olgusu incelendiğinde, bu kuram makro düzeyde incelemeler yapar ve çoğunlukla tarihsel kıyaslamalar yaparak aile üyelerinin rolleri ve rollerin aile içindeki konumlarını inceler. Çözmeye çalıştıkları problemlerin ana başlığını ise sınıf mücadelesi ve gücü elinde tutan otoritenin yoksulluğa karşı bakış açısı oluşturur. Bu nedenle de hükümet politikalarına eleştirel yaklaşır. Çatışmasız bir toplumun var olması düşünülemeyeceğinden, çatışmanın tamamen yok olması söz konusu olamaz, ancak toplumsal yapının düzenlenebilmesi mümkündür.

3.1.3. Sembolik Etkileşim Kuramı

Bu kuram, toplumun küçük ölçekli bir haritasını alır. Toplumsal yapıyı oluşturan bireylerin iç dünyası ve yaşam alanı arasındaki ilişkilere dayanır. Sembolik etkileşim kuramı temelinde bireyler, davranış ve jestleri, onlara kattıkları anlamlar ile

yorumlayarak değerlendirirler. Bu sayede toplumsal düzen ve değişimi açıklayabilirler. Bu teori 20. yüzyılın başlarında George Herbert Mead'ın öğretilerinden derlenerek oluşturulmuştur. Ona göre bireylerin birbirlerine ve şeylere attığı anlam sosyal bir süreç gerektirir ve insanlar bu süreçte nesnelere, fikirler, olaylar ve diğer insanlarla etkileşimleri sonucunda değişirler ve nasıl hareket edeceklerine karar vermek için şeylere anlam yüklerler. Mead'ın teorisini devam ettiren Blumer'e göre, her eylem bir anlama dayanır, farklı insanlar için farklı anlamlar vardır ve bu anlamlar zaman içinde değişebilir. Bu teorisinin en önemli temsilcileri ise; Herbert Blumer ve Erving Goffman'dır.

Aynı toplum içinde, benzer kültüre mensup bireyler arasında dahi her eylemin farklı birçok tanımı varken, farklı kültürlerden oluşan gruplar arasında bu sebepten yaşanabilecek anlam kargaşaları kaçınılmazdır. Örneğin, Türkiye'de yabancı birisine hitap ederken bay veya bayan oluşuna göre "amca/teyze" ya da "birader/bacım" gibi ifadeler sıklıkla kullanılırken, Almanya'da böyle bir şey söz konusu değildir. Bir Alman'a bu sözcüklerle hitap edildiği zaman, ilgili kişi; "ben senin/sizin nereden amcan/ız, teyzen/iz oluyorum" vs. diyerek tepki gösterecektir ve bunu söyleyeni normal birisi olarak değerlendirmeyecektir. İletişim davranışlarındaki bu farklılıkların, kültürlerarası iletişimde anlaşılma veya yanlış anlaşılma ya da yanlış anlama gibi sorunlara neden olduğu açıktır. Başka bir deyişle, Almanca'da "Kommunikationsroutinen" şeklinde kullanılan ve Türkçe'de sosyal yaşamın "iletişim rutinleri" (Lüger 1990: 183) olarak tanımlanan bu davranışlar, iletişim halindeki bireylerin yaşlarına, cinsiyetlerine, eğitim düzeylerine, sosyal konumlarına, birbirleriyle olan ilişkilerine ve hatta samimiyet derecelerine göre şekillenir (Selçuk, 2005: 1-2).

Wallace (1969: 237)'a göre, sembolik etkileşim bir diğer kişinin davranış veya sözlerinin anlamının yorumlanması ve tanımlanmasını gerektirir. İnsan grupları, böyle bir tanımlama ve yorumlama sürecinden oluşmaktadır. Sembolik etkileşimcilere göre, insanların davranışta bulunup eyleme geçmesi için öncelikle karşısındakilerin yaptıklarını yorumlamaya çalışması gerekmektedir. Eylemlerin ne şekilde olacağını bu yorumlar belirler ve yorumlamak için de semboller kullanılmaktadır. Bu sembolere tokalaşma, göz teması, reverans (hafif eğilerek selam verme) veya el öpme gibi etkileşimde selamlaşmayı bütünleyen bazı davranış biçimleri örnek gösterilebilir. Selçuk (2005: 6-7)'un da belirttiği gibi, ilk üç davranış biçiminin gerek Almanya'da, gerekse Türkiye'de aynı şekilde uygulanıp algılandığı söylenebilir. Bu nedenle

kültürlerarası etkileşim durumunda sorun yaratması beklenmez. Ancak “El öpme davranışı” ile ilgili olarak ise aynı şey söylenemez. Türk toplumunun büyük bir çoğunluğu tarafından “el öpme” eylemine yüklenen anlam ve el öpme pratiği Almanlarınkinden, buna diğer batı toplumları da dâhil edilebilir, tamamıyla farklıdır. Gazete veya televizyon kanallarına yansıyan “Başbakanın oğlu ve gelini Amerika’dan İstanbul’a el öpmeye geldiler” ya da “Büyük bir sevgi gösterisiyle karşılanan Ecevit, elini öpmek isteyen vatandaşlara elini öptürmedi” şeklindeki bir habere, bir Alman veya herhangi bir batılının anlam yüklemesi normal koşullarda mümkün değildir.

Aile yapısının oluşumunda göç hareketlerinin önemi büyüktür. II. Dünya Savaşı sonrası artan göç hareketleri sonucu, özellikle Avrupa’da yaşanan entegrasyon girişimleri başarısız olmuş ve bir çeşit kültür çatışmasına dönüşmüştür. Ekonomik sebepler yüzünden Almanya’ya göç eden ve kültür çatışmasının etkilerini derinden hisseden Türk göçmenler, Alman halkının bile yapmadığı işleri yapmışlar ve ırk, ulus, din gibi farklılıklarından ötürü de ötekileştirilen, saygı gösterilmeyen bireyler olarak damgalanmışlardır. Goffman’ın damga tiplerinden biri olan “etnolojik damga” ile anılan Türk toplumunda zaman geçtikçe meydana gelen değişimlerden aile de payına düşeni almıştır. Örneğin, sosyal ilişkilerde zamanla kalıcılığın azalması ve ilişkilerin sıradanlaşması, eş seçimi ile ilgili bazı değerlerin de farklılaşmasına neden olmuştur. Değerlerin farklılaşması sonucu eşten beklentiler de artmaya başlamış, dolayısıyla boşanma sayısında artışlar yaşanmıştır. Öte yandan, kadının mesleki açıdan uzmanlaşması ve iş hayatına daha fazla dâhil olmasıyla ev içi güç dengeleri de değişime uğramıştır.

Sembolik etkileşim yaklaşımı aile gibi sosyal kurumları birincil sosyal yapılanmalar olarak dikkate almaktadır. Sembolik etkileşimciler, sadece dış gözlemle sosyal etkileşimin anlaşılmasının mümkün olmadığını savunmaktadırlar (Güçlü, 2016: 76). Dolayısıyla aile üyelerinin herhangi bir duruma karşı verdikleri tepkiler bütünü anlamlandırabilmek için aile içi iletişim sembollerini anlamak büyük önem taşır. Ailede, birbirinden farklı bu anlam kümeleri sembollerle iletilir, kavramlar kültüre bağlı olarak yorumlanır ve böylelikle aile bireyleri arasında iletişim başarılı bir şekilde gerçekleşmiş olur. Örneğin, Alman kültüründe gücü ve kuvveti temsil ettiği için olumlu bir anlam yüklenen ve “ayıcığım” anlamına gelen “mein Bärchen” kavramı, Türk kültüründe daha çok kabalığı çağrıştırmaktadır. Almanlarda “ayı” kavramına olumlu bir anlam yüklenirken, Türk toplumunda ise bu olumlu anlamın “aslan”a yüklendiğini

söylemek mümkündür. Dolayısıyla her toplumda kız ve erkek çocuklarına yüklenen cinsiyet rolleri bulunmaktadır. Türk kültüründe “aslan”, erkeğin gücünü ve otoritesini simgeleyen bir kavram iken, kibarlığın ve nezaketin bir simgesi olan “prenses” ise kız çocuğuna atfedilmiş bir kavramdır.

Canatan (2016: 43)’a göre, bu kuramda rol temsili ve rol karşısındaki beklentiler ile bunların algılanma biçimleri, ilişkileri belirlemektedir. Bu bakımdan sembolik etkileşimci kuramı aile içi ilişkilere bu açıdan bakmayı yeğlemektedir. Aile üyeleri arasındaki ilişkilere roller ve bunların algılanma biçimleri ne kadar net olursa iletişimin de o derece yüksek kalitede olacağı beklenmektedir. Aile içi iletişimin kalitesini belirleyen faktörlerden en önemlisi de eğitimidir. Dolayısıyla Almanya gibi modern toplumlarda, Türk toplum yapısına kıyasla etkileşimin daha net, kolay ve anlaşılır olduğunu söylemek mümkündür. Türk aile yapısında evliliklerin çoğunlukla ataerkil bir aile yapı üzerine kurulması, otorite ve gücün erkek hegemonyası altında olması gerçeğinden de yola çıkılırsa, bu tip ailelerde etkileşim yerine çatışmanın daha sık görülmesi olağandır. Oysaki eşler arasındaki ilişkinin devamlılığı için uzlaşma ve uyumun hâkim olduğu aile yapıları önemsenir. İletişim kanalları anlamlar üzerinde ortak müştereklerde bir araya gelmekle mümkün olabilir.

Sembolik etkileşimci yaklaşımın aile konusundaki görüşlerinin daha iyi anlaşılması için çeşitli örnekler vermek de mümkündür. Örneğin, Henslin (2001: 450) boşanma konusundan ayrı olarak erkeğin ev işleri yapması durumunu da incelemiştir. Ona göre, eğer kadın ve erkek birbirine yakın gelirlere sahiplerse ev işlerinde de daha eşitlikçi bir paylaşım beklenir. Ancak işin aslına bakılırsa, diğer erkeklere göre daha fazla ev işi yapsalar da adil bir paylaşım sergiledikleri söylenemez. Bu bulgu şaşırtıcı bir durumdur. Hatta işten çıkarılan kocaların çoğunun ev işi yapmayı azalttıkları gözlenmiştir. Öte yandan karısından daha az kazancı olanların ise en az ev işi yaptıkları belirlenmiştir. Bu durum, işten çıkarılan veya karısından daha az kazanan erkeklerin evde oturmak yerine dışarıda daha fazla zaman geçirerek durumlarını dengelemeye çalıştıkları şeklinde açıklanabilir. Sosyolojik açıdan toplumsal cinsiyet rollerinin Türk toplumundaki yeri ve önemi büyüktür. Geleneksel olarak kadının erkekten fazla gelir elde etmesiyle birlikte, kocanın erkeklik rolüne karşı bir saldırı niteliği taşıyarak eşine yardım etmekten ve ev işi yapmaktan kaçınması mümkündür. Ancak bu ideolojiyi Almanya gibi batılı toplumlarda görmek zordur.

Sonuç olarak, az sayıda aileyle geniş kapsamlı çalışmalar yapan sembolik etkileşimciler, bu çalışmalar sonucu aileyi niteleyen etkileşim kalıpları türlerinin ailenin devamlılığı için önemli olduğunu vurgular ve çiftlerin davranışlara yükledikleri anlamlar ile aile iletişimde kullandıkları semboller başarılı bir evlilik kurumunun varlığını gösterir. Buna karşılık, iletişimin kısıtlı olduğu evlilikler boşanmayla sonuçlanır ve bu durumun sembollerin değişimi ile ilişkisi vardır. Öte yandan sembolik etkileşimcilere göre, boşanma oranlarındaki artışla, evlilik kurumundan beklentilerle ve ebeveyn ile çocuklar arasındaki iletişim ile ilgili semboller zaman içinde değişebilmektedir. Böylelikle aile içi ilişkilerde ve aile yapısında çözümler ve yeni dinamikler oluşabilmektedir.

3.1.4. Aile Sistemleri Kuramı

Constantine tarafından ortaya atılan bu yaklaşım aileyi uyum, denge, değişme niteliklerine sahip açık bir sistem olarak ele almaktadır. Darling (1988: 819)'e göre, bu yaklaşım disiplinler arası çalışma için bir çerçeve sağlayabilmekte ve değişik kuram ve yaklaşımları birleştirebilmektedir. Başka bir tanıma göre ise, bu kuram ailenin organize olmuş bütün türlerinden yola çıkarak karmaşık davranışları açıklamaya çalışmıştır. Dünyadaki bir nesnenin diğer nesneyle olan ilişkisine bakmak gerektiği çıkış noktalarıdır. Sistem bir bütün olarak anlaşılmalıdır ve ailedeki kişilerin her biri bireysel olarak anlaşılabilir, bütün anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Bu kuramsal perspektife göre aile, üyelerinin kendi aralarında ve toplumla etkileşimlerine dayalı olarak günlük işlevlerini yerine getirmek ve devamlılığını sağlamak zorunda olan bir sistemdir (Canatan, 2016: 47). Her aile, aile bireylerini koruma, onların büyüme ve gelişimlerine yardımcı olma ve bakımını sağlama hususunda bir denge kurarak bunu sürdürmektedir. "Aile homeostazisi" adı verilen bu kavram, aile işlevlerinin sürdürülebilmesini sağlamaktadır. Güdek (2012: 112)'e göre, bu kavram aile fonksiyonlarının dengesini ifade eder. Sosyal çalışmacı, fonksiyonların genel dengesine dikkat ettiği kadar aile fonksiyonlarının yıpranması durumunda, yıpranan fonksiyonun hangi aile üyeleri tarafından nasıl ve ne şekilde tamamlanıp denge kurulmaya çalışıldığını da tespit etmelidir. Örneğin, babasının çocuğu ile ilgili yapması gereken "rol" fonksiyonunu eşi yapar ve böylece ailede bir denge oluşur ama oluşan denge, anneyi güçsüz kıldığı için yeniden yıkılacaktır. Bu örnekten de anlaşılacağı gibi aile üyeleri arasındaki etkileşim sonucu dengelerin değişmesi zaman

içerisinde aile terapisi ihtiyacı doğurabilmektedir ve bu tedavide de aile yapısında değişiklikler yapmak amaçlanır. Öte yandan rol dengesi, sanayileşmenin beraberinde getirdiği sorumluluklar ile değişmektedir.

Sistem yaklaşımı, dairesel, döngüsel, nedensellik ilkesine dayanır. Bu ilkeye göre, herhangi bir aile üyesinin neden olduğu bir hareket, bu hareketi başlatmaktan sorumlu olan üyeyi de kapsamak üzere aile sisteminin işlevlerini etkileyerek tüm aile üyelerinin davranışlarını etkiler (Güçlü, 2016: 75). Özellikle sonradan Almanya'ya götürülen birinci kuşak göçmen ailelerin çocukları, gittikleri okullarda dil, din, kültür farklılıkları sebebiyle adaptasyon ve algılama problemleri yaşamışlardır. Çocuklar okulda Almanca konuşup Alman dilini ve edebiyatını, dolayısıyla Alman kültürünü öğrenerek Alman ve Hıristiyan kültürüne karşı yakınlaşmış, ancak evde Türkçe dilini konuşmaya devam etmiştir. Öte yandan anne ve baba adaptasyon sürecinde olan çocuklara karşı, Türkçe'den, Türk kültüründen, gelenek ve göreneklerinden uzaklaşacakları düşüncesiyle yadırgayıcı bir tutum içine girmiş, olumsuz bir hareket başlatmıştır ve bu durum döngüsel bir şekilde ailenin diğer fertlerini de etkilemiştir.

Bununla birlikte sistem yaklaşımı, içinde birçok temel kavramı barındıran bir kuramdır. Bu kavramlar ise Doğan (1994)'ın analizine göre, bütünlük, hiyerarşi ve sınırlarla ilgili olan aile sisteminin örgütsel yapısı, sözel ve sözel olmayan tüm davranışlarla ilgili olan iletişim, aile üyelerinin etkileşim biçimleri ve işlevde bulunma yolları ile ilgili olan aile dengesi, ailenin işlevde bulunmasında gerekli olan değişimin sağlanması için dönüt sağlayan bilgi, aile sistemindeki yüzeysel ya da köklü değişimlerle ilgili olan değişimdir (Akt. Güçlü, 2016: 75). Sözel olmayan iletişimi, göz teması örneğiyle açıklamak gerekirse, Almanya'da saygı ve dürüstlük açısından önem arz ettiği için çocuklar daha çok küçük yaşta, konuştuğu kişiyle doğru bir iletişim kurabilmek ve konuştuklarının gerçekliğine karşısındaki kişiyi inandırabilmek adına gözlere bakarak konuşmayı öğrenir. Böylelikle birey büyüdüğünde de aynı davranışı sürdürme eğilimine gitmekte ve gözlere bakarak konuşmak onun için saygının ve dürüstlüğün sözsüz bir ifadesi haline gelmektedir. Geleneksel Türk toplumunda ise göz temasına farklı anlamlar yüklenmektedir. Örneğin, yine saygı gereği yaşlı biriyle konuşurken ya da yabancı bir erkek bir kadına selam verirken kişinin gözlerine bakmak birçok kişi tarafından hoş karşılanmamaktadır. Türkiye ve Almanya gibi farklı kültürlerde yetiştirilmiş iki kişi benzer bir durumla karşılaştığında yaşanabilecek kültür çatışmasını tahmin etmek çok da zor değildir. Sözlerini ispatlamak adına biri

diğerinin gözlerine bakmaya çalışırken, diğeri o gözleri kaçırmakla meşgul olacaktır ve kendi yetiştikleri ailede böyle bir davranış kalıbıyla karşı karşıya kalmadıklarından her ikisinde de diğerinin davranışı kafa karışıklığı yaratacaktır. Dolayısıyla sürekli bir değişim içerisinde olan tüm toplumlarda aile, dengeyi kendi yaşam şekillerine ve kültürlerine özgü iletişim biçimlerini kullanarak sağlar. Aile sistemi de bu değişimler sırasında dengeyi aramaktadır.

Tüm sistem kuramlarında olduğu gibi aile sistemleri kuramında da aile içi çatışma ve gerilimler, istenmeyen olgular olarak tanımlanmaktadır. Canatan (2016: 47-48)'a göre, kuramın iki farklı eleştiri noktası vardır. Bunlardan ilki, "kuram" olmaktan ziyade bir "model" olduğu savıdır. Buna göre kavramlar, teorik olmaktan çok metodolojik olduğudur. Yani matematiksel modellerin kullanılmasıyla süreçlerin öngörülmesinin imkânsız olduğu iddia edilmiştir. Diğer eleştiri noktası ise, sistem teorisinin çok soyut ve genel olduğu şeklindedir. Örneğin, sistemcilerin kullandığı "bilgi" kavramının çok genel olması sebebiyle bunun sınırlandırılması da oldukça güçtür.

Sonuç olarak, aile sistemleri kuramının önermeleri dikkate alındığında statik bir ailevi sistemin varlığından söz etmek mümkündür. Aile üyeleri arasındaki uyum ve denge, sistemin işleyişi konusunda bilgi vermektedir. Dolayısıyla sistem içerisinde istenmeyen olgular olarak tanımlanan çatışma ve gerilim düzeyi arttıkça, aile bireyleri arasında döngüsel bir uyumsuzluk süreci başlarken, çatışma ve gerilimin yaşanmadığı ve aile sistemindeki refahın muhafaza edildiği durumlarda aile üyelerinin uyumu ve yaşamını pozitif sürdürme yeteneği artmaktadır.

3.1.5. Aile Ekolojisi Kuramı

Ekolojik kuram, Brofenbrenner tarafından 1979'da ortaya çıkmıştır. Ekolojik perspektif, aileyi çevresel değişimlere uyum sağlayan ve kendini yeniden örgütleyen bir küme olarak tanımlar (Canatan, 2016: 36). Kuramın varsayımını "gelişme sürecinde olan şeyin çevresi ile etkileşimi sonucunda meydana gelen değişim" şeklinde açıklanabilir. Bu kuram, çocuğun büyüme ve gelişmesinde etkili olan iç ve dış etkenleri inceler. Örneğin; çocuk sosyal bir düzende doğar, büyür ve gelişir. Her aile, farklı kültürlerin sosyal normlarından, değerlerinden, tarihinden etkilendiği sosyo-kültürel bir düzeneğe sahiptir. Kültürler içi (intrakulturell) iletişim için geçerli olan (bir diğer ifadeyle kültürel ya da alt kültürel bir grubun üyeleri arasındaki iletişim), daha geniş

ölçüde kültürlerarası iletişim için geçerlidir. Çünkü diller, iletişim ve etkileşim biçimleri farklılık göstermektedir ve bu nedenle de daha fazla karışıklık ve yanlış anlaşılmalara doğabilir. Örneğin hasta olan birine Almanya’da “gute Besserung” denir. Türkiye’de bunun karşılığı “geçmiş olsun”dur. Ama Türkiye’de büyümüş herkesin bildiği gibi hastalık atlatıldıktan sonra da tekrar bir geçmiş olsun denmesi gerekir ve denmediğinde, bu bir nezaketsizlik olarak atfedilir (Apeltauer, 1995: 66). Bir Alman için ise bu söylemin hastalık atlatılmış olmasına rağmen tekrarlanması gereksiz ve hatta anlamsızdır. Dolayısıyla bir kültüre göre “uygun” ya da “yerinde” bir dil davranışı, diğerine göre “uygunsuz”, “yersiz” bir davranış olarak görülebileceği için, kültürlerarası karşılaşmalarda karşı tarafa göre uygun olmayan bir selam veya hitap şekli, iletişimin başarısızlıkla sonuçlanmasına, hatta henüz başlamadan bitirilmesine yol açabilir (Selçuk, 2005: 16). Bu gibi örnekler, kültürün bütün öğelerinin çocuğun ailesi üzerinde, sonra da o kültürün içinde yoğrulan çocuk üzerinde büyük etkisi olduğunu gösterir.

Canatan (2016: 36) bu sistemi, “odak noktasına insan ve çevresi arasındaki ilişkileri konu alan bir kuram” şeklinde tanımlamıştır, ancak aileyi tüm boyutları ve sorunları ile ilgilenmek gibi bir iddiasının olmadığı savını öne sürmektedir. Cevaplamak istenilen sorunları iki odak noktada toplamıştır. Bunların ilki, aile içindeki üyelerin rolleri ve çevresi ile ne tür bir ilişkiye sahip olduğudur; ikincisiyse, yönetim ve işbölümü açısından, gereksinimlerini sağlamak adına aile ve aile üyelerinin nasıl davranışlar sergilediğidir. Dolayısıyla ailenin çevresini nasıl etkilediği ve kendisini çevreleyen çevreden nasıl etkilendiği, ekolojik bakış açısının temel konusu olduğunu söylemek mümkündür. Alman sosyologların kuramlarla ilgili verdiği örneklerin her biri, kuramın daha iyi algılanması ve Türk-Alman aile ekolojisi arasında kıyas yapılabilmesi için yararlı bir kaynak niteliğindedir.

Açev’in kaynaklarına göre, Bronfenbrenner’in ekolojik sistemler kuramı, okul-ev ilişkilerinin önemine vurgu yapan en temel yaklaşımdır. Bu yaklaşımın kalbinde çocuk vardır. Çocuğu çevreleyen ve etkileyen, aile bireyleri arasındaki etkileşimi açıklayabilmek için ekolojik sistemi mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistem olmak üzere beş aşamada ele almaktadır (www.acevokuloncesi.org):

Mikrosistem: Çocuğun en yakın ilişki içinde olduğu çevresidir. Gelişimin erken devrelerinde çocuk ailesi ile olan ilişkisi içinde beslenir. Bu bir çocuk için en kalıcı ve

etkili ilişkidir. Çocuklar büyürlerken pek çok yeni çevre ile iletişime geçerler. Okul, öğretmenler, akrabalar, komşular, arkadaşlar gibi. Tüm bu yakın ilişkilerin onların gelişimleri üzerinde belirgin, önemli etkileri vardır. Öte yandan Fenske (2005: 50-55)'nin örneğine göre, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde çocuğun yeteri kadar desteklenmesi çocuğun gelişimindeki artışı belirleyebilir.

Çocuğun gelişiminde kritik dönemlerin önemi bu açıdan büyüktür ki bunu kendi deneyimlerimle aktarmak yerinde olacaktır. 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Almanya'nın Saksonya eyaletine mensup Chemnitz şehrinde aldığım eğitim boyunca, evli Alman arkadaşlarımla da desteği ile Alman aile yapısı ve kültürünü gözlemleme fırsatı buldum. Örneğin, ziyaret ettiğim bir anaokulunda, okul çıkışı çocuğunu almaya gelen Alman annelerin 2 yaşındaki çocuklarına karşı tutum ve davranışı, eğitim açısından aslında olması gerektiği gibiydi. Anneler, çocukların ayakkabısını bir an önce giymesi için herhangi bir girişimde bulunmak yerine, çocuğu sözel açıdan destekleyerek ve kendi ayakkabılarını giyebilmelerine fırsat vererek onları muazzam bir sabırla beklemekteydi. Türk annelerinin birçoğu ise böyle bir durum karşısında sabırsız davranabilmektedir. Kol ve bacak kaslarının gelişimi açısından Alman annelerin bu davranışı organ gelişiminde kritik bir aşamayı temsil etmektedir. Çocukluk döneminin "kritik gelişim" dönemi olarak adlandırılan bu süreç, çocuğun ileriki hayatında önemli bir rol oynamaktadır. Bu açıdan aile, çocuğun ihtiyaçları ve gelişimi üzerinde kilit bir rol üstlenmektedir. Bununla birlikte okul öncesi eğitimi uzmanı Dr. Sue Bredekamp (2015: 343-345), bu dönem boyunca çocukların hayatlarının diğer dönemlerinden daha hızlı bir şekilde büyüdüğünü ve geliştiğini dile getirmektedir. Bu dönemde yapılacak erken müdahaleler bireylerin bilişsel kapasiteleri, kişilikleri ve sosyal davranışları üzerinde kalıcı bir etki göstermektedir. Anne-babanın eğitim durumu bu sürecin doğru bir biçimde atlatılabilmesi hususunda etkili olmakta iken, çoğu zaman bu tip davranışların önüne geçmeye yetmez. Çünkü mikrosistem içinde aldığı kalıplaşmış bir kültür söz konusudur.

Mezosistem: Çocuğun içinde bulunduğu çevrelere odaklanma eğilimi vardır. Öğrenme ve gelişim, çocuğun ilişki içinde bulunduğu farklı ortamlar arasındaki (mikrosistemler arasındaki) bağlantı ve koordinasyon derecesine bağlıdır. Aynı örneği Türk aile sistemi üzerinden devam ettirmek gerekirse, sosyalleşmenin en uygun yeri olan okulda, ayakkabısını kendi giymesi konusunda öğretmeni tarafından desteklenen bir çocuk, aile tarafından da evde desteklenmediği sürece ayırt etmeyi öğrenecek ve

dolayısıyla öğrenme ve gelişim geri kalacaktır. Dolayısıyla bir ebeveynin çocuğun okul ortamına katılımı çocuğun akademik gelişimini desteklemeye yardımcı olacaktır (Grolinck ve Slowiaczek, 1994: 237-252).

Egzosistem: Apter (1982)'in aktarımına göre, mezosistemin bir uzantısıdır. Gelişmekte olan bireyi içermeyen, fakat bireyin bulunduğu yakın çevresine nüfuz edip orada olanları etkileyen, onlara kısıtlama getiren ve hatta onları belirleyen hem resmi hem gayri-resmi belirli sosyal yapılardan oluşur. Bu yapılar, özellikle yapılaşmış ve kendiliğinden evrim geçiren toplumun başlıca kurumlarını içerir (Akt. Davaslıgil, 1997: 69). Örneğin, Almanya'da yaşayan Türk göçmen çocuklarının belirli kültürel farklılıklar sebebiyle akran zorbalıklarına maruz kaldığı bilinmektedir. Bu çerçevede saldırgan davranışları önlemek amacıyla Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından oluşturulan eğitim politikaları ve disiplin cezaları öğretmen tutumunu ve dolaylı olarak öğrencileri etkilemektedir. Bununla birlikte, farklı iki kültür arasında yetişen ve kimi zaman akran zorbalığına maruz kalan Türk çocukları, akran ailelerinin ebeveynlik stillerindeki farklılıkların da farkındadır ve bu onların iç dünyasında doldurulamayacak boşluklar yaratmaktadır.

Makrosistem: Bronfenbrenner (1979)'a göre, makrosistem belirli bir bağlam değildir, fakat daha çok çocuğun çevresinin diğer seviyelerini etkileyen kültürel değerler, yasalar, gelenekler ve kaynaklardan oluşur. Makrosistem tarafından çocukların ihtiyaçlarına verilen değer, çevrelerinin iç seviyelerinde aldıkları destek miktarını önemli ölçüde etkiler (Akt. Fenske, 2005: 50-55). Daha geniş kültürel, ideolojik çevrelerdir ve kültürün en üst kurumsal örüntülerini oluşturur. Özellikle son yıllarda televizyonlarda görmeye alıştığımız şiddet içerikli programlar ve erkek otoritesinin baskın olduğu Türk aile kültüründe, kadına şiddetin toplumda alışlagelir bir hal alması makrosisteme örnek verilebilir.

Kronosistem: Bronfenbrenner'in modeline son olarak eklediği bu sistem ise, bireyin yaşam boyu deneyimlediği olayların, gelişim üzerindeki etkilerini inceleyen en geniş sistemdir. Bireyin toplumsal yapısında meydana gelen değişiklikler, kimi zaman çocuğun iç dünyasında yıkıcı etkilere neden olabilmektedir. Çocuğun annesinin ya da babasının vefatı veya evliliklerinin boşanma ile sonuçlanması, çocuğun istismara uğraması, ekonomik problemler sebebiyle aile içi yaşanan şiddete maruz kalması ya da ebeveynleri arasında yaşanan bu olaya şahit olması gibi nedenler çocuğun iç dünyasını

etkileyen olaylara örnek olarak verilebilir. Çocuğun yaşamında bu tür olayların süreklilik arz etmesi, çocukta psikolojik krizlere ve travmatik izlere neden olabilmektedir. Bununla birlikte, toplumların yaşam şeklinin değişimine sebep olan göç olgusu da bu sistem içine dâhil edilebilir. Göç sebebi ile değişen ekolojik çevre çocuğun uyum sağlama sürecinde önemli bir faktördür. Dolayısıyla, çevresel değişikliklerin Almanya'ya göç eden özellikle birinci ve ikinci nesil Türk göçmen çocukları üzerinde psikolojik ve gelişimsel etkilerinin olduğu açıktır, ancak Almanya'da doğup o ülkenin dili ve kültürü içinde büyümüş üçüncü nesil Türk göçmenlerin ise benzer sonuçlarla karşılaştığı ya da tamamıyla Türk kültürünün izlerini taşıdığı söylenemez.

Sonuç olarak, ekolojik yaklaşım diğer kuramlardan farklı olarak çocuğun en yakın çevresinden toplumsal düzene kadar yaşadığı tüm sosyal etkileşimleri dikkate almakta ve aynı zamanda onun bireysel gelişimine de katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda ailenin çevresini nasıl etkilediği ve kendisini çevreleyen kültürel kodlardan nasıl etkilendiği, ekolojik bakış açısının temel konusunu oluşturduğu için sosyal bilimler açısından da oldukça önemli bir kuramdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALMAN SOSYOLOJİ EKOLÜNÜN AİLE SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMALARINA KATKILARI

4.1. Alman Sosyoloji Ekolünün Aile Yapısı Çalışmalarına Katkısı

Aile kavramı, sosyoloji başta olmak üzere, antropoloji, siyaset ve tarih gibi sosyal bilimlerin pek çok dalında, yapısı, işleyişi ve yüzyıllar boyunca gösterdiği değişim bağlamında, toplumsal kurumlar arasında önemli bir yer tutmakta ve disiplinler arası bir çalışma alanı teşkil etmektedir. Toplumsal yaşamın ve gündelik hayatın önemli bir parçası olması sebebiyle, hem makro sosyoloji hem mikro sosyolojinin alanına giren aile kurumu, ülkemizde ve dünyada farklı perspektiflerden değerlendirilen önemli bir çalışma alanıdır (TAYA, 2011: 60).

Önceki bölümlerde ele aldığımız tanımlar doğrultusunda aileyi sosyolojik açıdan toplumun en küçük hücresi şeklinde nitelenmek mümkündür. Batı kültüründe çoğunlukla ebeveynlerden ve çocuklardan oluşan, inişli çıkışlı bir hayat ortaklığına dayanan ve çocuğun en iyi şekilde büyüyebileceği yer olduğuna inanılan sosyal bir yapıdır. Gökçe (1976: 48)'nin aktarımıyla aile, "Ana, baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalarından oluşan (aile biçiminin gereğine göre) ekonomik ve toplumsal bir birliktir". Öte yandan sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel farklılıklar, aile birliğindeki yapısal çözümlerin sebebidir. "*Evlilik ve Aile Sosyolojisi (Ehe- und Familiensoziologie)*" çalışmasıyla bilinen Alman sosyolog Rosemarie Nave-Herz (2004) ise, ailenin üç temel özelliği olduğunu vurgulamaktadır: bunlardan ilki biyolojik üreme ve sosyalleşme ile ilgiliyken; ikincisi, aile içindeki rolleri ve bu rollerin tanımlarını temel alır. Aynı zamanda aile üyeleri arasındaki iletişim, özel bir dayanışma ilişkisine bağlıdır. Ve son olarak kuşakları birbirinden ayıran toplumsal işlevidir ki Nave-Herz, gelecek nesillerin daha sık tanıklık edeceği bekâr birçok anne ve babanın olacağını, dahası çocuklarla ortak bir yaşamı kapsayan evlilik dışı birlikteliklerin artacağını ve günümüz ailesinden daha farklı bir aile sistemi olacağını belirtir.

19. yüzyıl Avrupa'sında Alman sosyolojisi, Hegel'in 1831'de ölümü ile 1933'de Weimar Cumhuriyeti'nin bitişi arasındaki dönemde şekillenmiştir. Bu açıdan bakıldığında en entelektüel ve uzun süren yüzyılın Almanya'da yaşanmış olduğu söylenebilir. Dönemin Alman sosyologları Durkheim, Marx ve Weber, sosyal yapıda meydana gelen değişiklikleri ve bununla ilgili sorunları çözmeye çalışmışlardır. Doğan

(2012: 6)'a göre, Alman sosyologlar birbirinden farklı kavramlar ve bakış açıları kullansalar da belli tarihsel şartların, felsefi birikimin, güncel tartışmaların ve karşılıklı etkileşimlerin oluşturduğu entelektüel mirasın üzerinde teori üretmişlerdir. Böylesi zengin bir felsefi miras ve karmaşık bir tarihsel-sosyal bağlamın üzerinde yeşeren Alman sosyolojisinin özgünlüğünün Alman sosyologlarındaki izlerini sürmek, konunun genişliği sebebiyle son derece güç bir iştir. Örneğin, Marx sosyolojiye, toplumu yeniden düzenleme misyonu yüklerken, Stain sosyolojiyi, nesnel düzeyde bir toplumsal olgu çözümlemesine yönelmiş pozitif bir disiplin olarak görüyordu (Freund, 1990: 165). Alman sosyolojisine metodolojik bağlamda önemli katkılar sağlamış olan Weber (1993: 63) ise, sosyolojiyi genelleştirici bir bilgi doğrultusunda kurallılıklar ve düzenlilikler aramasını sağlayan ve bilgi hedefi doğrultusunda çalışan bir bilim olarak temellendirmiştir (Akt. Hira, 2000: 46).

Alman sosyolojisi, tarihsel, ekonomik, kültürel ve toplumsal açılardan oldukça özgün bir mirastır. Alman sosyologlar, oluşturdukları eserler ve kavramları ile tarihsel süreç içinde birçok medeniyete de kaynak oluşturmaktadır. Hatta sosyolojinin Almanlara özgü spesifik bir kavramı olmadığını iddia eden R. Aron (1964: 107) bile, Alman sosyolojisinin en temel özelliğinin felsefi arka planı olduğunu söyler (Akt. Doğan, 2012: 5). Bu bağlamda Alman sosyologların aile ve evlilik olgusu üzerine yapmış olduğu çalışmalar, Türk aile sosyolojisine de katkılar sağlamış olup bu çalışmanın özünü oluşturmaktadır.

Alman toplumunda aile yapısı, evlilik olgusu ve bununla ilgili çalışmalar incelendiğinde, Alman sosyologların temel uğraş alanlarından olan “epistemoloji”nin Alman sosyoloji tarihinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Toplumsal yapıda meydana gelen ve birbiriyle ilişki içinde olan sosyal değişimler, yabancılaşma ve entegrasyon çabaları da Alman sosyologların çok önem verdiği özel bir tartışma alanıdır. Tarihsel süreçte aile ve evlilik biçimlerinin ve kavramların açıklanmasının amacı ise, şimdiki zaman içerisinde aile ve evliliğin tasarımını planlamak, belirli sosyal başarılarını açıklamak ya da eksikliklerini tanımlamak ve “endüstri öncesi aile” ile “endüstri sonrası aile” arasındaki farklılıkları anlamaktır. Aynı zamanda, her iki çağda da bulunabilecek ideal aile ile ailevi gerçeklik arasındaki farka atıfta bulunmaktır (Nave-Herz, 2004: 37).

Alman sosyoloji geleneğinin oluşumunda, Alman felsefesi ve tarihinin izleri olduğu unutulmamalıdır. Endüstri öncesi dönemde (18. yüzyıla kadar), aile formları büyük ölçüde geçim şartlarına göre belirlenirdi. Aile terimi, yalnızca bir arada yaşamayıp aynı zamanda birlikte üreten bir hane anlamına geliyordu (Rosenbaum, 2014: 21; Sieder, 1980: 143-145). Geçim kaynakları tarıma dayalı olan aile, o dönemlerde yaşam alanları olan çiftlikte yalnızca kendi çocuklarıyla değil, aynı zamanda bekâr akraba ya da hizmetkârlardan oluşan geniş bir aile olarak birlikte üretim yapıyorlardı (Schneider, 2015: 63). Dolayısıyla endüstri öncesi dönem aileyi “dayanışma topluluğu” şeklinde nitelemek mümkündür. Bununla birlikte, sanayileşme öncesi feodal sistem içinde kadının rolü, evin idaresine ek olarak çocuğun bakımı ve evdeki üretici rolü üstlenerek erkeğin yardımcısı olmak iken, sanayileşmenin getirdiği yeni olanaklar sonucu kadınlar eğitim fırsatından da yararlanarak sosyal statülerini ve yaşamı algılayış biçimlerini değiştirebilme fırsatı bulmuştur.

Türk toplumunda aile yapısı ile ilgili çalışmalar incelendiğinde ise, yapı ve ilişkilerde birtakım değişiklikler yaşamış, erkeğin gücü elinde tuttuğu ataerkil geniş aile yapısından, anne-baba ve çocukların bir arada buldukları modern çekirdek aile yapısına dönüşümün gerçekleştiği bir ailenin ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Kırsaldan kentlere göç eden, tarımsal yapıdan koparak iş hayatına giriş yapan kadının varlığını kabul eden, toplumsal algının değişimine katkı sağlayan faktörler ile bu süreçte ortaya çıkan değişiklikler, aile içi ilişkileri yakından etkilemektedir. Coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyal ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplumsal yapıyı değiştiren nüfus hareketleri (Özer, 2004: 11) olarak tanımlanan göç, toplumsal ve ekonomik değişimlere bağlı olarak ortaya çıktığından bir sonuç, toplumsal ve ekonomik değişimlere katkıda bulunması dolayısıyla da bir nedendir (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 250; Ekici, Y. F. 2014: 216). 1950’li yılların Türkiye’inde, endüstrileşmeyle birlikte başlayan dış göçler sebebiyle aile birleşimleri politikalarından faydalanan ve göç sonrası ‘Gurbetçi’, ‘Alamancı’ şeklinde adlandırılan Türk göçmenler, ‘yabancı’ kültürün etkisiyle kuşaklar arası kültür çatışması da yaşamak zorunda kalmıştır. Geçmişten günümüze, toplumsal yapıyı oluşturan ailenin yaşam koşullarındaki benzer değişimler, sosyal ve bireysel gerilimlere yol açmıştır. Bu nedenle ailenin evrenselliğini ve devamlılığını sağlaması açısından ortaya çıkan değişikliklere aile bireylerinin uyum sağlaması gerekmektedir.

Alman sosyolog Nave-Herz (2013: 36), ailenin nesnel bir tanımı olmadığını, aileleri aile dışı yaşamdan ayıran şeyin ne olduğunu belirleyen üç temel unsurun varlığından söz eder. Bunlardan ilki, “*ikili biyolojik doğa*”, yani biyolojik üreme ve sosyalleşme işlevidir ki aileler tüm toplumlarda her zaman aynı görevi yerine getirmişlerdir. Bunların arasında ebeveynlik, karşılıklı koruma ve bakımın yanı sıra aile üyelerinin duygusal ifade ihtiyaçlarını karşılamak da vardır. İkincisi, “*nesil farklılaşması*”dır, bir aile en az iki nesil içerir ve bazen üç veya dört kuşaktan da oluşabilir. Ayrıca “nükleer aile” terimi ebeveyn-çocuk birimleri için kullanılırken, “çok kuşak aile” terimi büyükbaba ve büyükanne gibi diğer nesilleri de içerir. Bu kavramların Türk aile sosyolojisine aktarımı ise “çekirdek aile”, “geniş aile” ve bunların ara formları olan “geçiş ailesi”, “tek ebeveynli aile”, “babasız aile” ve “eşcinsel aileler” şeklindedir. Üçüncüsü ise, üyeleri arasındaki “*işbirliği ve dayanışma*” ya bağlı olan özel ilişkidir. Dolayısıyla, aileler belirli bir rol yapısı ile tanımlanır ve bu roller (anne, kız, torun vb.) zamana ve kültüre göre değişebilmektedir ancak aile üyeleri arasındaki işbirliği ve dayanışma ilişkilerini tanımlayan belirli normatif beklentiler her zaman varlığını korumaktadır. Özellikle Türk aile yapısında sık sık karşılaşılan, üç kuşağın aynı evde yaşama kültürü, nesillerin etkileşimini artırır. Postigo ve Honrubia (2010: 330– 349)’e göre, farklı nesiller bir arada yaşadığında karşılıklı destek ve işbirliği söz konusu olacaktır. Ebeveynler / büyük ebeveynler, çocuklarının / torunlarının ailelerine birçok yolla katkıda bulunurken (maddi, eğitim, ev işleri ve çocuk bakımı vb.) çocuklar / torunlar da bakıma ihtiyaç duyan ebeveyne/büyük ebeveyne destek vermektedirler (Akt. Öztürk, 2016: 12). Özetle, aileyi özel bir bağlantı duygusu içeren, nesiller arası bir ilişkinin olduğu ve farklı kuşak üyeler arasında birbirlerine hizmet sağlayan bir yer olarak tanımlayabiliriz.

Daha samimi bir ailenin ruhsal modeli olan Romantizmin edebi söyleminde geliştirilen ve Friedrich Schlegel'in ("Lucinde", 1799) eserinde tanımlanan Romantik evlilik modeli, Alman ailesinde yerini almıştır. Aşk, evliliğin merkezi haline gelmiştir ve artık evliliğin ve ailenin temelini, aile üyeleri arasındaki duygusal ilişkiler oluşturmuştur. Evliliğin sebebi ve ilişkinin sürekliliğini yalnızca ekonomik gereklilik değil, aynı zamanda ortakların duygusal yakınlığı belirlemiştir. Amaç ise “duyu ve ruh sevgisinin sentezi” olmuştur (Peukert,1999: 23).

Sanayi devrimi sonucu meydana gelen evlilik ve aile olgusundaki bu değişim ile birlikte modern toplumda yepyeni bir algı süreci ortaya çıkmıştır. Batılı toplumlarda

aile ve evlilik birliği adına oluşan bu yeni algı, II. Dünya Savaşı'nın ardından Türklerin 1960'lı yıllarda başlayan göç hareketlerinin artışı ve birçok kadının iş hayatına katılması ile özellikle ekonomik ve siyasal problemler sonucu Almanya'ya göç eden Türk göçmenlerin de toplumsal algısının değişimine katkı sağlamıştır. Böylelikle, aile birliği ve evlilik kurumunun oluşum sürecinde, kadının edilgen yapısı zamanla yok olmaya başlamıştır ve evlilikten beklentiler de karşılıklı olarak değişime uğramıştır. Sprecher (1998: 33)'in de belirttiği gibi sanayi devrimi sonrası modern toplum yaşamında, feodal toplum yapısındaki durumun aksine genel olarak insanlar artık komşu kızıyla ya da oğluyla, hatta çoğunlukla dinlerini ve ortak kültürel özelliklerini paylaştıkları kızlarla ve oğlanlarla evlenmemektedirler. Erkekler açısından iyi bir eşin; iyi bir aşçı veya temizlik yapmasını bilen birisi olması o kadar önemli değildir. Her iki cins açısından da hayat arkadaşı olarak tercih edilecek kişide aranan niteliklerin başında psikolojik doyum ön planda tutulmaktadır. Eşlerin birbirlerini romantik olarak sevmeleri, ortak, dost, sırdaş olmaları ve bu evliliğin kişisel beklentileri karşılıklı uyum içinde karşılması beklenmektedir. Ancak 19. yüzyıl Almanya'sında değişim gösteren bu algının Türkiye'de süreklilik göstermesi ise, 20. yüzyılı bulmuştur. Öte yandan 20. yüzyılda ileri endüstri ülkesi olan Almanya'da ise, özellikle gençer arasında yeni yaşam biçimleri oluşmaya başlamış, aile ve evlilik birliğini sorgulamaya gidilmiştir. Evliliğe alternatif olarak görülen ve yaygın bir kültür haline gelen "birlikte yaşama" artarak devam etmiştir. Bu kavramın Türkiye'de yer etmesi ve bu yeni yaşam biçiminin meşrulaşması ise 21. yüzyıla denk düşmektedir.

4.2. Alman Sosyoloji Ekolünde Aile ve Evlilik Olgusunun Farklı Kültürler zerine Etkileri

Alman sosyolog Schneider (2012: 1-2)'e göre, "Aile nedir?" sorusu ilk bakışta cevaplaması kolay gibi görünse de, aslında çok net ve kesin değildir. Almanya'da geleneksel olarak aile, çocuklarıyla birlikte aynı evde yaşayan bir çifttir. Bu nedenle aile beş özellikle tanımlanabilir: iki kuşak, iki cinsiyetin varlığı, ebeveynin evliliği, ev ve aile yeleri arasındaki aile ilişkileridir. Bu aile anlayışı hala yaygındır, ancak giderek artan sayıda insanın yaşamıyla artık tutarlı değildir. Öte yandan, endüstri öncesi toplumlar genellikle anne-baba, çocuklar ve ailenin büyüklerinden oluşan geniş ailede yaşarken; endüstriyel gelişimle birlikte yaşanan coğrafik gçler ve dolayısıyla artan sosyal hareketlilik neticesinde, aile bireyleri anne, baba, ocuk üçgeninden oluşan çekirdek aile yapısı ekseninde yaşamaya başlamışlardır.

Onlarca yıldır ailenin doğasını, şeklini ve aile ile toplum arasındaki ilişkiyi etkileyen köklü değişiklikler yaşanmıştır. Bu köklü değişikliklerden en önemlisinin ekonomik koşullar nedeniyle meydana gelen göç dalgası ve ardından kültürel koşulları da etkileyen entegrasyon çabası olduğunu söylemek mümkündür. Ailenin toplumsal yapıdaki sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal değişimlerden hangi oranda etkilendiğini daha iyi anlayabilmek için İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya tarihini kısaca incelemek yerinde olacaktır.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra Almanya'da ailelerin yaşam tarzı, bugün endüstri öncesi olarak tanımlanmaktadır (Preuss-Lausitz, 1995: 21). 1940'ların sonunda, savaşın neden olduğu mülteci akınları ortadan kaybolmuştur. 1950'lerin ortalarında ise, hızlı ekonomik büyümenin işgücü kıtlığına yol açmasıyla birlikte, Federal Almanya Cumhuriyeti yurtdışından işçi almaya başlamış; 1955 yılında, ilk işe alım sözleşmesi İtalya ile imzalanmıştır. İspanya ve Yunanistan ile yapılan anlaşmalar 1960'da gerçekleşmiştir ve ardından Türkiye ile 1961'de, Fas ile 1963'te, Portekiz ile 1964'te, Tunus ile 1965'te ve Yugoslavya ile 1967'de olmak üzere sözleşmeler imzalanmıştır. Bununla birlikte, 1961'de Berlin Duvarı'nın inşası için çok sayıda emekçi talebine ihtiyaç olduğu için yabancı işgücünün akışı başlangıçta niceliksel bir öneme sahip değilken, sonradan sorun haline gelmiştir (Seifert, 2012: 1). Ancak 1973 ile birlikte Avrupa'da yaygınlaşan işsizlik, petrol ambargosu, ekonomide kötüleme gibi sebeplerden dış göç durdurulmuş, yeni işçi alımlar yerine "halen geçici durumda olan göçmenlerin ailelerinin yanlarına getirilmesi, belirli bir kaynaştırma programı uygulanması ve göçmenlerin ikinci kuşak çocuklarının ekonomilerinin geleceği için hazırlanmasına" ağırlık verilmiştir (Gitmez, 1983: 56). 1973'te yaşanan bu sıkıntılar meydana geldiğinde, Almanya'da neredeyse 4 milyon yabancı yaşıyordu. Yaklaşık 20 yıl içinde Almanya'daki nüfus, aile birleşimleri nedeniyle 7,5 milyona ulaşmıştır. 2008 yılındaki bazı verilere göre, yabancı nüfusun dörtte biri Türkiye'den, % 7,8'i İtalya'dan ve % 5,9'u Polonya'dan gelmiştir. Resmi istatistikler Avrupa'da en az 21 milyon göçmenin yaşadığını göstermektedir. Bu nüfusun yarısından fazlası ise Almanya (7.343.591)' da yoğunlaşmıştır. Öte yandan Almanya'da iki milyondan fazla üyesi olan Türkler, ülkedeki en büyük etnik azınlığı temsil ediyor ve yaklaşık % 4'lük bir nüfus payı ile Almanya'da İslamiyet, Hıristiyanlığın yanı sıra en güçlü ikinci dindir (Uslucan, 2003: 28-31).

Almanya’da çok kültürlülük, II. Dünya Savaşı’ndan sonra gerçekleştirilen yabancı iş gücü alımları ile başlamış ve aile birleşmeleriyle devam etmiştir (Canatan, 2009: 81). Birleşmeyle birlikte işten çıkarmaların artmasına paralel ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve şiddet de artmaya başlamıştır. Yeniden birleşme anlaşması imzalanmadan önce aşırı sağcı Almanlar, vatandaşlarını örgütlemeye çalışmışlardır. 3 Ekim 1990’daki birleşmeden dört gün sonra ise, 7 Ekim’de Lübbenau kasabasında Polonyalı bir işçinin öldürülmesi ile şiddet olayları başlamıştır. Bunu, 1992 Rostock’ta bir mülteci yurdunun ve Brandenburg’da da Vietnamlı göçmenlerin oturduğu bir evin ateşe verilmesi izlemiştir. Bu şiddet olayları Mölln ve Solingen facialarıyla Türkleri de hedef almıştır. Bu şiddet olaylarının ardından Alman toplumu, şiddeti kınadığını göstermiş olsa da bu tür şiddet olayları ile Alman toplumuyla aile birliği sebebiyle göç eden yabancılar arasında bir uçurum açılmıştır. Böylece 1980’ler sonlarında çok kültürlü toplumun reddini ilan eden pek çok Alman fikir yandaşı ortaya çıkmıştır (Abadan-Unat, 2006: 86).

Savaş sonrası siyasal alanda yaşanan gerginlikler, toplumun ekonomik, kültürel ve sosyal yapısında da zorunlu değişimlere neden olmuştur. Uslucan (2003: 2-3)’a göre, Türkiyeli ilk nesil göçmen işçilerin yaşadığı memleket değişikliği, Almanya’daki Almanların veya Türkiye’deki Türklerin ikamet etmelerindeki olağan değişimden çok daha zordu. Çünkü Türk göçmenler sadece yeni bir doğal ortama girmekle kalmayıp, aynı zamanda gelişmiş teknolojiye, sosyal gelişim alanlarına, sembolik ve kültürel (dil, din, değerler) çeşitliliğe de adapte olmak zorundaydı. Özellikle bir İslam toplumundan Almanya’ya göç etmek, sadece çocuklarda değil, tüm aile için temel sosyalleşme süreçlerini gerektiriyordu. Tüm aile davranışsal repertuarını genişletmek, değiştirmek ve yeniden düzenlemek zorunda kalmıştı. Ayrıca, aile birleşimi, birçok Müslüman göçmen için kişinin kendi geleneğinin ve dininin gelecek nesle aktarılması sorununu gündeme getirmiştir.

Şahin, “*Almanya’daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kimlik ve Ait Hissetme*” isimli çalışmasında Almanya’ya göç eden 1., 2. ve 3. nesil Türk göçmenleri arasındaki yaşam tarzı, entegrasyon çabaları ve etnik kültürü sürdürme ile ilgili farklılıklara odaklanmaktadır.

Araştırmada kullanılan niceliksel ve niteliksel ölçümler sonucu oluşan verilere göre, 1. ve 2. kuşak göçmenlerin hala Türkiye’de yaşamak istediği, ancak Türkiye’de

koşulların Almanya'ya kıyasla uygun olmaması sebebiyle Almanya'da yaşamaya devam etmektedirler. Araştırmanın nitel verilerini oluşturan görüşmelerden yola çıkarak, başarısız olması nedeniyle okuldan diplomasız ayrılan 3. kuşak göçmen 20 yaşındaki Mehmet, 1. ve 2. kuşağın 3. kuşağı anlamadığından yakınmaktadır (Şahin, 2010: 240-241):

“...bizi Türkiye'deki kurallara göre eski geleneklere göre yetiştirmeye çalışıyorlar ama bu olmaz. Ben okulda başka şey gördüm evde başka. Öğretmen hep düşüncelerinizi söyleyin dedi. Evde, hep 'ayıp', 'sus', 'sen bilmezsin', 'babanı dinle' dediler. Ben burada doğdum, Türkiye'de gibi yaşayamam, yaşadığımda da benle dalga geçiyor Almanlar. Onlarla mücadele etmek ve hakkımı aramak için ailemin istediği gibi davranmam. Ben bu ülkenin vatandaşıyım ve bütün haklarında da yararlanırım, bunu Almanlar istese de istemese de yaparım. Bu benim hakkım.”

Bu yorumu destekler nitelikteki diğer bir örnekte, Frankfurt'ta yaşayan, üniversite öğrencisi olan, ailesi ve Türk toplumunca başarılı olarak görülen, 21 yaşındaki 3. kuşak göçmen Serpil'in bu konudaki düşünceleri ise oldukça dikkat çekicidir:

“Burada en büyük sorun aile içinde yaşanıyor. Anne-babalar 3. ve 4. kuşak çocukları ile sorun yaşıyorlar. Çocukları onları dinlemiyor ve kendi istedikleri gibi yaşamak istiyorlar. Dışarıda gezmek, eve geç gelmek istiyorlar. Kız-erkek arkadaşları oluyor. Kısaca, anne-babalarının istediği gibi yaşamak istemiyorlar ve aileleri de onlara baskı yapıyorlar. Anne-babalar perişan durumda, 'ele güne ne deriz' diye de utarıyorlar, çocukları onları dinlemiyor ve okula gidiyorum diye parklara, barlara gidiyor. Okullarını da aksattıkları için çoğu da diplomasız oluyor. Bunlar Almanlarla da çok iyi geçinmiyorlar, hemen kızıyorlar ve 'biz de sizin gibi burada doğduk, böyle konuşmaya hakkınız yok' diye haklarını arıyorlar ve kavga ediyorlar. Okulda başarısız oldukları için de iyi iş bulamıyorlar ve hep Alman hükümetini sorumlu tutuyorlar, gittikçe Almanlardan da ailesinden de kopuyorlar ve kendileri gibi arkadaşlarından oluşan bir küçük çevrede yaşıyorlar. Adeta her şeye küskün ve onlardan uzak yaşamayı tercih ediyorlar” (Şahin, 2010: 240-241).

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi, kendi ülkelerine geri dönmek, ilk nesil (1. ve 2.) göçmenler için gerçekçi bir seçenek iken, 3. nesil göç eden veya orada doğmuş nesiller için bu bir olasılıktır. Türk kimliğini ve etnik kültürünü devam ettiren birinci

nesil ile yeni kültürü benimsemeye ve etnik kültürden zamanla uzaklaşmaya başlayan 2. ve 3. nesil göçmenler farklılık göstermekle birlikte, yaşanan bu farklılıklar aile içinde çatışmalara sebep olmaktadır. Türk aile yapısının bu anlamda Alman kültürünün söylemlerinden etkilenmiş olması ve entegrasyondan farklı olarak asimilasyona doğru bir gidişatının olması kaçınılmazdır. Böylelikle Türk çocukları ve gençleri öz benliklerinden, anadillerinden, kültürlerinden kopma eğilimine gitmiştir. Günümüzde benzerine sıkça rastlanılan bu durum, Türk aile kültürünün içinde bulunduğu sosyal çevreden etkilendiğine bir örnek teşkil etmektedir.

Bununla birlikte, Alman hükümeti, entegrasyon artışını sağlayabilmek için bazı bölgelerde Türkçe dersinin okul programlarından kaldırılması ya da Türkçe diline değersizlik algısını empoze etmenin farklı bir yolu olarak Türkçe dersinin kredisiz verilmesi ve bireyin kendi sosyal çevresi içinde bile Türkçe konuşmasını yasaklaması gibi bazı politikalar geliştirmiştir. Birçok araştırma, Almanya'daki en büyük azınlık grup olan Türk göçmenlerin çocuklarının Alman eğitim sistemindeki dezavantajlı durumunu göstermektedir. Türk çocuklar dil eksikliği nedeniyle daha düşük seviyeli ve öğrenme zorluğu çeken çocukların gönderildiği özel okullara yönlendirilmektedir. Pek çok Türk çocuk diplomasız bir şekilde okuldan ayrılmaktadır (Becker, 2010: 1-10). Bununla birlikte, Alman eğitimcilerin, Türk göçmen öğrencilere karşı olumsuz tutumları da çocukların başarısız olmalarının altında yatan bir neden olarak gösterilebilir. Bu nedenle, eğitim hayatında benzer problemleri yaşayan Türk göçmen çocuklarının sosyalleşmesi de kısıtlı olmaktadır. Gogolin (2008 / 2011)'e göre, 2009 PISA Araştırması'nda, göçmen kökenli öğrencilerin düşük bir başarı elde etmelerinde ailelerin eğitim düzeylerinin yüksek olmaması ve sosyo-ekonomik yapılarının düşük olması yeterli neden değildir. Göçmen ailelerin çocuklarını yeterli şekilde motive edememelerinin öne sürülmesi de geçerli değildir çünkü araştırmalarda da ortaya çıktığı gibi, aksine aileler çocuklarının eğitimde başarılı olmaları konusunda çok isteklilerdir. Bu açıdan bakıldığında göçmenlerin çocuklarının eğitimsel başarılarının göçmen olmayan çocuklara göre daha düşük olması göçmenlerin Almanya'da kabul görmemeleri olarak açıklanabilmektedir (Akt. Arslangilay, 2013: 56). Öte yandan göç ülkesi Almanya uzun yıllar göç ülkesi olduğunu kabul etmemiş; sürekli göç almasına karşın bu tanımlamaya direnmiştir. 2000 yılından önce yürürlükte olan Alman Yabancılar Yasası yabancılara hak vermektan kaçınan, ayrımcı ve ırkçı anlayışlarla hazırlanmıştır. Bugün yürürlükte bulunan yasa da kimi özel hükümlerin dışında

dünkünden farklı değildir. Hukukun nesnel eşitlik ilkesi, bu yasada da birçok maddede insan hakları ihlali uyarılarına rağmen çiğnenmektedir. Anayasa'nın "bedene zarar verme yasağı"nın, Yabancılar Yasası'nda "yabancı uyruklular için geçerli olmadığı" ifadesi, yalnız genel hukuk ve Anayasa hukuku açısından sorunlu değil, sahip olduğu anlayış açısından da gayriinsanidir ve oldukça dikkate değerdir (Çakır, 2012: 42).

Göçmenlerin göç ettikleri ülkelerle bütünleşmeleri ve burada yaşadıkları sorunlar hakkında yapılan çalışmalarda, önceleri adaptasyon kavramı kullanılmıştır. Göçmenlerin içinde buldukları topluma uymaları anlamındaki bu kavramın yerine günümüzde göçmenlerin yeni kültüre uyum sağlamaları ve aynı zamanda etnik kültürlerini de devam ettirebilmelerini belirten entegrasyon kavramı tercih edilmeye başlanmıştır (Şahin, 2010: 104-105). Entegrasyon çabalarına öncelikle göçmen çocukların eğitiminden başlanmalıdır ki bu doğrultuda göç alan ülkenin, göçmen ailelerin uyum sağlaması yolunda gereken düzenlemeleri yapması gerekmektedir.

Entegrasyon çabalarının yetersiz geldiği durumlar, farklı kültürlerle sahip göçmen bireyler ile ev sahibi ülkenin bireyleri arasında çatışma çıkma potansiyelini arttırmaktadır. Nitekim Türk toplumu ile Alman toplumunun değer yargıları arasında çok önemli farklılıkların bulunduğunu söylemek mümkündür. Örneğin Şahin (2010: 247)'in araştırma verilerine göre, Türk geleneklerinde aileye, yaşlılara saygı duyulmalı ve onların isteklerine karşı gelinmemelidir. Ancak Alman toplumunda kişi ve kişinin rahatı daha önemlidir. Eğer bu kişiyi memnun etmeyecekse sadece ailesi mutlu olsun diye bazı şeyler kabul edilmez ve bu dile getirilir. Nitekim böyle bir sosyal yapının hâkim olduğu toplumda, ne çocuğun ne de ana-babanın bu yapıdan etkilenmediğini söyleyebiliriz.

4.3. Alman Sosyoloji Ekolünde Aile ve Evlilik Olgusuna Farklı Kültürlerin Etkileri

Ailenin bireysel ve toplumsal yaşamı şekillendirme fonksiyonu, aynı zamanda durağan bir yapısının olmadığına da göstergesidir. Toplumsal yaşamda meydana gelen siyasi, ekonomik, kültürel değişimler aileye de yansımakta, aile kurumunu da etkilemektedir. Bu açıdan dünyada ve ülkemizde yaşanan hızlı değişim ve dönüşümün farkında olmak, bu olguları algılamak, anlamak ve değişimi yönetmek ancak hesaplanabilir yapı analizlerinin gerçekleştirilmesi ile mümkündür (TAYA, 2011: 3).

Toplumsal yapıda meydana gelen değişmeler, aslında ailenin zayıflaması sonucu ortaya çıkmıştır, keza güçlü aile, sorun çözme kabiliyeti yüksek bir ailedir.

Bu bölümde Alman aile ve evlilik yapısının, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönem, ne tür evrelerden geçtiğine ve göç dalgasıyla birlikte hangi kültürlerin etkisi altında kaldığına değinilecektir.

Almanya'da İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden hemen sonra, resmi politika, aile için ideal olanın “burjuva”nın reddedilmesi, ailenin sosyalleşme işlevinin iyileştirilmesi ve cinsiyetler arasında eşitlik için programlı bir bağlılık geliştirilmesi olarak karakterize edildi. İkincisi ile ilgili olarak, GDR (German Democratic Republic)'nin 1949'daki ilk anayasası, yasalara aykırı olarak kadınlara, eşit işe eşit ücret ödenmesi gibi “eşitlik hakkı”nı verdi. 1950'de, *Annenin ve Çocuğun Korunması Hakkında Kanun*, evlilikte her iki ortağın tüm evlilik konularında birlikte karar vermesiyle kocanın önceki hakkının yerini aldı. Ayrıca, kadınların istihdamı, eşitliklerinin anahtarı ve “daha yüksek” bir aile yaşam biçimi olarak kabul edildi. Tasarlanan bu erken önlemler, yalnızca parçalanmış ekonomik ve sosyal yapıyı tamir etmeye yardımcı olmak için değil, aynı zamanda toplumsal politikaları temel Marksist ilkelere uygun hale getirmeye çalışan siyasi bir meşrulaştırma sürecinin bir parçası olarak da tasarlandılar. Engels'in, ev dışındaki kadınların gelişimi üzerine yaptığı açıklama, ideolojik bir temel oluşturuyordu: Kadınların özgürleşmesi ve erkeklerle eşitlenmesi, kadınlar toplumsal olarak üretken hayattan dışlandığı ve kendi evleriyle sınırlı kaldıkları sürece imkânsızdır ve öyle kalacaktır (Shaffer, 1981: 58, Akt. Kolinsky, 1998: 38).

Hitler Almanya'sında kadınların yaşamlarının *Kinder* (Çocuklar), *Küche* (Mutfağ), *Kirche* (Kilise) olmak üzere, üç 'K' etrafında dönmesi gerektiğine inanılıyordu. Hitler'e göre, bu “doğal düzen” olarak adlandırılıyordu ve bu, erkeğin ailesini korumakla, kadının ise fikir beyan etmeden ailesini beslemek ve onlara hizmet etmekle sorumlu olduğu bir yaşamdı. Bu süre zarfında, ailenin tüm bireyi kendini bir moloz yığını gibi görüyordu. Savaşın sonuçları çok sayıda işçi, konut ve gıda kıtlığına, karaborsanın artmasına, mülteci akışlarına ve ardından yayılan salgın hastalıklara neden oldu. Böylece aile yeni zorluklarla yüzleşmiş, yaşam ve deneyim konusunda son derece değişmiş bir sosyal dünyayla karşılaşmıştır. Dolayısıyla, bu sıkıntılı süreç sonunda aile üyelerinin yaşadığı psikolojik problemler yüzünden Almanya'da aile refahı ve birliği

bozulmuştur. Alman sosyolog Schulz (1995: 32)'un yorumuna göre, dönemin anneleri çoğunlukla çocukları için yaşamış ve sadece çocukları için tekrar hayatta kalma ve sebat etme isteklerini harekete geçirmişlerdir. Çocuklarının yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşılamak için bütün yolları denemişlerdir. Savaşta sağ kalan ya da yaralı olarak kurtulan babaların psikolojik problemleri ise, eve döndüğünde üç temel problemi daha ortaya çıkarmıştır. Birincisi, eşlerinin yeni bağımsızlığını kaldıramayıp onları sadakatsizlikle suçlamışlardır. İkincisi, pratik olarak çocukların eğitiminde yetersiz hale gelmişlerdir ve üçüncüsü ise, ekonominin kötü olması sebebiyle yaşanan kıtlık ve sıkı stoklama ile baş edememişlerdir. Dolayısıyla, aile içi iletişimde başarılı ve sorun çözme kabiliyeti yüksek olan aile bireylerinin bu dönemi minimum seviyede zararla atlattığını söylemek mümkündür.

Savaş sonrası ekonomik gelişmeye bağlı olarak, 19. yüzyılın ikinci yarısında Almanya en önemli göç ülkelerinden biriydi. Hızla büyüyen bir nüfus, özellikle kırsal kesimde, o zaman yeterli iş bulma fırsatı bulamamıştı. Dolayısıyla, istihdam olanaklarını arttırmak için de kadına devlet tarafından gerekli desteğin verilmesi gerekmektedir. Alman sosyolog W. Seifert'in 2012'de yazdığı "*Übersiedler aus der DDR und Auswanderer aus Deutschland*" adlı araştırma verisine göre, 1950 nüfus sayımında, yalnızca Batı Almanya'da 7,9 milyon yerinden olmuş kişi kaydedilmiştir. 1949'da GDR'nin kuruluşundan bu yana 1961'de Berlin Duvarı'nın inşasına kadar, 3.8 milyon GDR vatandaşı ülkesini Federal Cumhuriyeti yönünde terk etmiştir. Çünkü GDR'deki siyasi durumla ilgili memnuniyetsizlik göç için bir neden olmuştur. Batı Almanya'da ise daha yüksek bir ücrete iş bulmak daha kolaydı ve burada ekonominin hızlı kalkınma sürecinin ifadesi olan ve "Wirtschaftswunder" adı verilen "ekonomik mucize" pek çok kişiye hitap etmiştir. Kitlesele bir göç, Berlin Duvarı'nın yıkılışına kadar tekrar yaşanmamıştır. Ancak duvarın yıkılmasından sonraki ilk iki yılda 400.000 kişi GDR'den ayrılmıştır.

Göç, uzun süredir Almanya'da bir sorun olmamıştır. Bununla birlikte, işsizliğin devam etmesi ve yurtdışında daha iyi kazanç potansiyelinin olması, Almanya'dan çok sayıda insanın ayrılmasına neden olmuştur. 2008 yılında, 3.000 doktor dâhil olmak üzere 175.000 Alman, yurtdışına taşınmıştır. Avrupa dışı en önemli hedef, % 8,8'lik pay ile ABD; en önemli Avrupa varış yeri ise, tüm Alman gurbetçilerin % 16,7'sini oluşturan İsviçre'dir (www.bpb.de, 31.5.2012). Almanya'ya komşu olması ve yüksek gelir düzeyi, İsviçre'yi cazip kılan faktörler arasındadır. Öte yandan Almanlar açısından

İsviçre’de çalışmanın bir diğer avantajı da dil bariyerinin olmamasıdır. Ancak İsviçre’de yaşayan Almanların sayısının hızla artması ve burada yüksek maaşlı kalifiye işyerlerinde tercih edilir duruma gelmeleri, İsviçre’de Almanların göçünü engelleyici önlem arayışı başlatmıştır (www.amerikaninsesi.com, 01.08.2009) ve buna bağlı olarak İsviçre hükümeti göçmenliği sınırlama ve denetleme yasası çıkarmıştır. Böylelikle, zamanında Türklerin Almanya’ya göçünü sınırlandırmak için çeşitli önlemler alan Almanların, içinde buldukları dönemde Almanyalı Türklerle aynı kaderi paylaşmak zorunda kalmış olması ise oldukça manidardır.

Aile ve evlilik olgusu bazında İsviçre’yi incelediğimizde, savaşa katılmayan ve dolayısıyla savaşın olumsuz yönlerinden etkilenmeyen bir ülke görmekteyiz. Bu nedenle İsviçre toplumsal, psikolojik, ekonomik açıdan enkaz yığını altında kalan Almanlar için göç etmesi muhtemel yerlerden biri olmuştur. İsviçre’ye göç eden Almanların, ülkenin kendilerine sunduğu yüksek yaşam kalitesinden son derece mutlu olduğu söylenebilirdi ki devlet, iş ve aile yaşamının uzlaştırılmasını desteklemekteydi ve genç ailelere maddi destek sağlanmaktaydı. Bu ülkede aile birliğinin oluşumu komşu ülkelere nispeten daha geçtir ve tarihsel süreç içinde aile yapısında büyük değişiklikler gözlemlenmemiştir. Bununla birlikte, ailenin bir türü olan “geniş aile”yi burada görmek hemen hemen imkânsızdır, çünkü evliliklerin % 56’sı boşanmayla sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla, İsviçreli “çekirdek aile” yapısındaki çocukların çoğu boşanma süreciyle karşı karşıya kalmaktadır.

BBC Travel dergisinin 26.03.2018 tarihli makalesinde, Alman sosyolog Eric Weiner’in “*Switzerland’s Invisible Linguistik Bordes (İsviçre’nin Görünmez Dil Sınırı)*” başlıklı araştırmasına göre, İsviçre’de Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Romanşça olmak üzere dört resmi dil var ve konuşulan dillerin dağılımı eşit görünmüyor. Ülkedeki 26 kantonun 17’si Almanca, 4’ü Fransızca, 1’i İtalyanca konuşurken 2 kantonda iki dil, 1 kantonda ise üç dil konuşuluyor. İsviçre nüfusunun yüzde 63’ünün ana dili ise Almancadır (www.bbc.com). Bu açıdan bakıldığında, savaş sonrası göç eden Almanların dil konusunda herhangi bir zorluk yaşadığını söyleyemeyiz, aksine bu çok dilli ortamın insanın dünyaya bakışını değiştirdiğini varsayarsak, enkaz altından çıkmış bir ailenin bu ülkede yeniden hayata tutunması çok daha kolay olmuştur. Bu süreçte dil kültürü şekillendirmiştir, kültür ise yaşamı.

4.4. Almanya’da Aile ve Evlilik Yapısı Üzerine Göç Olgusunun Etkileri

Göç, insanlığın var oluşundan günümüze kadar tüm dünyada süregelen ve gelecekte de devam etmesi öngörülen bir olgudur. Temel olarak “yer değiştirme hareketi” şeklinde tanımlanmasına karşın, toplumun sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve politik yapısı ile yakından ilişki halindedir. Bir başka deyişle göç, coğrafi mekân değiştirme sürecinin ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi yönleriyle toplum yapısını değiştiren nüfus hareketidir (Özer, 2004: 11). Uluslararası Göç Hukuku (2004: 22)’nin göç terimleri sözlüğündeki tanıma göre ise göç “bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmesidir. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir”.

Tarihsel süreçte yaşanan göçlerin eski dönemlerdeki en önemli sebeplerini doğal afetler ve kıtlıklar olarak açıklamak mümkün iken, yakın geçmişimizde ve günümüzde bu durum kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal sebeplerle açıklanmaktadır. Dolayısıyla kişilerin yaşadıkları bölgeden bir başka şehre ya da ülkeye göç etme sebeplerinin sayısız ve karmaşık olduğu açıktır ancak en temel etkileyici faktör ekonomik koşullardır.

Ülkemizde 1950’li yıllardan itibaren ivme kazanan göç hareketi, sanayileşmenin sonucunda ortaya çıkan kentleşme ile genellikle köylerden şehirlere doğru yaşanmıştır. Dönemin yoğun ve hızlı göç alan şehirlerinde ortaya çıkan çarpık kentleşme Türkiye’de göçün neden olduğu olumsuz etkenlerden biridir. Bu şekliyle bir ülkenin kendi sınırları dâhilinde gerçekleşen nüfus hareketi “iç göç” olarak adlandırılmaktadır. Yine Uluslararası Göç Hukuku (2004: 27)’na göre, yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde insanların ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine göç etmeleridir. Bu göç, geçici veya daimi olabilir. İç göçmenler, menşei ülke içinde yer değiştirebilirler ama yine menşei ülkede kalırlar ve kırsal alandan şehre göç etmek bunun bir örneğidir. Aynı durumu II. Dünya Savaşı sonrası Berlin duvarının ikiye ayrılmasıyla birlikte Almanya’da doğudan batıya göç eden kitle hareketi için de söylemek mümkündür. İç göç ile ülke nüfusunda sayıca bir artış ya da azalış olmazken, göç alan/veren bölgenin nüfus yoğunluğu değişmektedir.

Göçün en temel sebebi olan ekonomik şartlar, 1960’lı yıllarda Türklerin Almanya’ya göçünü zorunlu kılmıştır. Bireylerin ülkelerini gönüllü olarak terk etmeleri

ailelerine daha iyi imkânlar sunma isteğine dayanmaktadır. Ülkelerini geçici olarak terk eden göçmenlerin, belli bir süre sonra Almanya’da yerleşik bir düzen kurduğu ve ailelerini de yanlarına aldıkları görülmektedir. Buna göre, bir ülkenin vatandaşının farklı bir ülkeye geçici ya da kalıcı olarak yerleşmesi durumu “dış göç” olarak nitelendirilmektedir. Dış göç kavramı kendi içinde, beyin göçü, mübadele göçleri ve işçi göçleri olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 173–175):

Beyin göçü, geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerde yaşayan yetenekli ve iyi eğitilmiş bireylerin gelişmiş ülkelere doğru hareket etmeleri şeklinde tanımlanmaktadır. Göç veren ülkenin beşeri sermayesinden önemli bir kayıp olarak görülen beyin göçünün önüne geçilemediği durumlarda ülke gelişme hızı açısından yavaşlama sürecine girmektedir.

Mübadele göçü ise savaş sonunda sınırların değişmesiyle birlikte ortaya çıkan ve vatandaşların karşılıklı olarak yer değiştirmesi sonucu kelime anlamı “değiş-tokuş” olan zorunlu bir göç çeşididir. Buna göre göç alan ve göç veren nüfus için uyum sorunu ciddi bir problem teşkil etmektedir.

İşçi göçleri, çalışmanın önemli bir bölümünde bahsedilen bir diğer göç çeşididir ki bir ülkenin işgücü açığını diğer ülkenin işgücü fazlasıyla gidermesi durumudur. Bu durum piyasada vasıfsız işçiler ile rekabeti artırmak ve maliyeti düşürmek amacıyla geçmişten günümüze kadar gerçekleşmeye devam etmektedir.

Tarihsel süreçte meydana gelen göçlerin arka planında genellikle savaşlar ve savaşların sonucunda ortaya çıkan ekonomik dalgalanmalar yer almaktadır. II. Dünya Savaşı sonunda Alman faşizminin son bulması ile birlikte Almanya, Federal Almanya Cumhuriyeti (Batı Almanya) ve Alman Demokratik Cumhuriyeti (Doğu Almanya) olarak ikiye ayrılmıştır ve ardından ekonomik ve demografik ihtiyaçları sebebiyle yabancı iş gücü alımını gerçekleştirmiştir. Buna göre, Almanya ile Türkiye arasında 30 Ekim 1961 tarihinde imzalanan Türk-Alman İşgücü Sözleşmesi doğrultusunda Türk işçiler, kitleler halinde Almanya’ya göç etmeye başlamıştır. Ancak 1973 yılı ile birlikte gittikçe artan işsizlik sonucu dış göçler durdurulmuş ve “aile bileşimi” kapsamında Almanya’da geçici olarak bulunan göçmenlerin ailelerini yanlarına getirebilmesi için çeşitli politikalar ortaya konmuştur. İsviçreli yazar Max Frisch’in “İşgücü istendi, ama insanlar geldi” (akt. Koch, 1970: 18) sözü Batılıların yabancı işçilere bakış açısını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Almanca bilmeyen, Almanya’yı tanımayan, işgüçleri ile

ailelerini geçindirmeye, geleceklerini güvence altına almaya, çocuklarına iyi bir gelecek kurmaya çalışan ilk kuşak işçilerin çektiği çilelerin, sıkıntılarının başında dil bilmemenin olduğu hep anlatılmaktadır. Bu durum alan yazında “işgücü göçü” olarak aktarılmaktadır (Çakır, 2012: 40). Alman Hükümeti tarafından çıkarılan yasalara rağmen illegal şekilde ülkeye girişler yapılması ve geçici olarak kalma izni verilen işçi göçmenlerin burada yaşamaya devam etmesi Almanlarca hoş karşılanmamış ve yabancı düşmanlığını ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan bakıldığında aile ve evlilik kurumu da dolaylı bir biçimde zarar görmeye başlamıştır.

Göç olgusunun insan sağlığı üzerinde ortaya çıkardığı çeşitli sağlık sorunları ile psiko-sosyal sonuçları da bulunmaktadır. Örneğin göçmen bireyler üzerine yapılan araştırma Almanya’da göçmenlerin göçmen olmayanlara göre 1.26 kez daha fazla kronik hastalığı olduğunu göstermektedir (Sole-Auro A., 2008: 861-876). Göçmenlerin düşük gelir düzeyine sahip olmaları ve dolayısıyla yetersiz beslenmeleri, geleneksel düzenin alışkanlıklarından kopmakta zorluk yaşamaları, dil bariyerine takılı kalmaları ve sağlık sigortalarının olmaması gibi nedenler göçmenlerin sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte ailelerinden geçici olarak kopup gelen göçmenlerin aileleri ile sosyal ağ bağlantılarının sınırlı olması ailelerin parçalanmasına ve kişilerin psiko-sosyal stres yaşamalarına neden olmaktadır. Özellikle göç etme sebebi kendi isteği dışında gelişen göçmenler için bu durumun daha dayanılmaz olduğu bilinmektedir. Memleketlerinden ayrılarak belli bir gruba ait olmanın kaybını yaşayan bu göçmenler depresif bir ruh haline bürünmektedir. Yeni yerleşilen yerde bu kayıplara eşlik edecek olan yalnızlık duygusu, sosyal rollerdeki değişim, kültürel norm ve değerlerdeki belirsizlik ve bunun yol açtığı kültürel şok, göçmen kişi ve gruplarda yaşanan stresi açıklayan ve ruhsal bozuklukları işaret eden değişkenlerdir (Balcıoğlu ve Samuk, 2002: 40).

Almanya Federal Meclisi’nin görüştüğü nitelikli işgücü göçünün kolaylığını sağlayan yasa tasarısı 1 Ocak 2020’de yürürlüğe girmek üzere kabul edilmiştir. 1974 yılından beri yalnızca Avrupa Birliği ülkelerinin vatandaşlarını kapsayan yabancı işçi göçü olanakları, yeni göç yasası ile birlikte Avrupa Birliği’ne kayıtlı olmayan ülkeleri de kapsamaktadır. Almanya Hükümeti’nin bu kararı nüfusun azalmasına paralel olarak büyüyen kalifiye eleman açığını kapatmak amacıyla aldığı görülmektedir. Voice of America (VoA)’nın 14.07.2019 tarihli güncel haberinde nüfusun azalmasının başlıca

nedeni ise çocuk sayısının giderek azalmasına bağlanmaktadır. Yapılan araştırmalar, Almanya'da her beş kadından ve her dört erkekten birinin kesinlikle çocuk sahibi olmak istemediğini göstermektedir. Uzmanlar nüfustaki dengenin bozulmaması için doğurma olanağı olan her Alman kadının en az iki çocuk sahibi olması gerektiğini belirtmektedir. Ancak ülkede eğitimin ve meslek ediniminin uzun zaman alması sebebiyle çok sayıda kadının çocuk sahibi olmayı ikinci plana attığı görülmektedir. Bu durum gelişmiş sanayi ülkelerinde kaçınılmaz bir sorun haline gelmektedir. Ayrıca bu sorun yalnızca Alman kadınları için değil, eğitim ve gelir düzeyi iyi olan Türk göçmen kadınlar için de benzer bir nitelik taşımaktadır. Modernleşmenin kadınlar üzerindeki etkisi ile kadınlar eskiye oranla evlilik yapma ve çocuk sahibi olma girişimini ikinci plana atmaktadır. Dolayısıyla Almanya'da aile biçimleri genellikle bir ya da iki çocuktan oluşan çekirdek aileler şeklinde oluşmakta ve evliliğe alternatif olarak ortaya çıkan tek ebeveynli aile modelleri ile yalnız/birlikte yaşama şekilleri gün geçtikçe artmaktadır.

Sonuç olarak, 1 Ocak 2020 ile uygulamaya konacak olan g yasası ile nüfus artışında bir ivme kazanılması mümkündür. Ancak Türkiye'den Almanya'ya iş aramak amaçlı gelecek nitelikli elemanların iş aradığı sürece kendi geçimini ya da varsa beraberindeki aile üyelerinin geçimini sağlayacak olması şartı, göçmenler için ilerleyen dönemde potansiyel bir ekonomik problem haline gelebilir. Bu durumun beraberinde sağlık ve psiko-sosyal sorunlar gibi göçmenler üzerinde birçok problemi ortaya çıkaracağı öngörülmektedir.

SONUÇ

Tarihsel süreç içinde ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel açıdan değişim ve dönüşümler yaşamasına karşın, varlığını ve işlevini hala sürdürmekte olan ailenin tek ve net bir tanımından söz edilemez. Ancak Sanayi Devrimi'nin ardından meydana gelen hızlı toplumsal değişimin etkilerinin en çok hissedildiği alan ailedir. Endüstri sonrası nitelikli işgücü çekmek amacıyla göç politikaları düzenleyen Almanya ile aynı dönem aile ve evlilik birliğinin devamı için göç politikalarından faydalanan Türkiye arasındaki kültürel benzerlikleri ve farklılıkları, kuramsal perspektifler ışığında inceleyen bu çalışma, Türk sosyolojisi ekseninde yapılan aile çalışmalarını tamamlayıcı bir kaynak niteliğinde olacaktır.

Aile ve evlilik olgusuna ait sosyolojik araştırmaların çıkış noktası henüz çok yeni olmakla birlikte, sosyolojik perspektifler ışığında ortaya çıkan orijinal araştırmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Bu nedenle günümüz ailesini daha iyi çözümleyebilmek için aile terminolojisini ve aile ile ilgili hukuki, tarihi ve sosyolojik özellikleri bilmekte fayda vardır. Dünden bugüne değişen toplum yapısıyla birlikte, aile ve evlilik yapısının dejenerasyona uğradığını söylemek mümkündür. Bu çalışmada ekonomik problemler nedeniyle Almanya'ya göç etmek zorunda kalan Türk ailesi ve aynı zamanda II. Dünya Savaşı sonunda ülkesini terk etmeyi tercih etmek durumunda kalan Alman ailesi ile bu aile yapılarında meydana gelen değişim ve dönüşümler sosyolojik bir bakış açısıyla incelenmektedir. Aynı zamanda modernleşme ile birlikte klasik Alman aile yapısının günümüzdeki modeline, ortaya çıkan yeni aile türlerine ve göç olgusunun Almanya'da aile ve evlilik kurumunu nasıl etkilediğine dair değerlendirmelere yer verilmektedir. Özellikle Alman aile ve evlilik kurumuna ait son 20 yılı kapsayan istatistiksel verilerden faydalanılmaktadır.

Kentleşme ve sanayileşmeye bağlı olarak aile, geleneksel aile yapısından Almanların "kern Familie" olarak adlandırdığı "çekirdek aile"ye dönüşmektedir. Bununla birlikte, modern toplumlarda meydana gelen değişimin etkisi ile ekonomik açıdan refah olduğu bilinen, endüstriyel batılı ülkelerin evlenme oranları düşerken, evlilik ve boşanma konularında yeni yaklaşımlar ortaya çıkmakta ve boşanma sayısında belirgin bir artış yaşanmaktadır. Özellikle sanayileşmeye bağlı olarak kadının iş hayatında aktif bir rol elde etmesi, aile üyeleri arasındaki rollerin değişmesine ve böylelikle çatışmaların artmasına sebep olmaktadır. Öte yandan boşanma oranındaki

artış ile evliliğe alternatif olarak ortaya çıkan “yalnız yaşama” ya da “nikâhsız birliktelik” gibi yaşam şekilleri toplumda yer edinmeye başlamaktadır. Dolayısıyla Almanya’da giderek artan boşanmalar, aile kurumuna yönelik bakış açısını değiştirmektedir ve evlilik yaşı her geçen gün yükselmektedir. TÜİK (2017) tarafından Avrupa ülkelerinin evlenme yaşı istatistiklerine göre Almanya’da erkekler 33.5 yaş, kadınlar ise 30.7 yaş olmak üzere 32.1’lik yaş ortalamasına sahiptir. Türkiye’de ise her iki cinsiyetin evlenme yaşı ortalaması 25.1’dir ve erkekler 26.7, kadınlar ise 23.5 evlenme yaşı ortalamasına sahiptir. Sonuç olarak, ortalama evlenme yaşlarında öğrenim durumunun etkili olduğunu söylemek ve ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile ilgili çıkarımlarda bulunmak mümkündür.

Dünya’da ve Türkiye’de çeşitli örnekleri olmakla birlikte, mutlu bireylerin çoğunlukla üyeleri arasındaki iletişimin iyi olduğu ailelerde yetiştiği bilinmektedir. Dolayısıyla bir toplum aile kurumuna ne kadar önem verirse, o toplumdan aynı oranda bir verim elde edilecektir. Bu bağlamda ailenin bir kurum olarak korunması, güçlendirilmesi ve temel fonksiyonların yerine getirilerek karşı karşıya kalınan sorunların çözülebilmesi için ulusal ve uluslararası resmi kurum ve kuruluşlar tarafından oluşturulan aile politikalarına da önem verilmesi gerekmektedir. Demografik yapının değişmesi, istihdam koşullarının azalması, göç hareketlerinin birey üzerinde sosyal riskler yaratması ve çocukların ihtiyaçlarının giderek artması aile kurumunda karşılaşılan güçlüklerden bazılarıdır. Özellikle göç olgusunun Almanya’da aile ve evlilik kurumunu derinden yaraladığı açıktır. Göçmenler üzerinde görülen sağlık sorunları ve dil bariyeri, psiko-sosyal, kültürel ve ekonomik problemler göçün olumsuz etkileri arasında yer almaktadır. Teoride ve uygulamada aileyi etkileyen bu faktörlere yönelik oluşturulan refah rejimleri ile aile birliği koruma altına alınmaktadır. Böylece sosyal politikalar aracılığı ile toplumsal düzende refah elde edebilmek amaçlanmaktadır.

Almanya Federal İstatistik Dairesi (2018)’ne göre Almanya, 83 milyon civarında nüfusa sahip olan bir Batı-Avrupa ülkesidir. Toplumları şekillendiren ve geçmişten bugüne sürekli meydana gelen göç olgusunun Almanya nüfusunun artışındaki etkisi büyüktür. Aile ve evlilik kurumunun iyileştirilmesi amacıyla geçmişten günümüze kadar Almanya Hükümeti’nin geliştirdiği politikalar da nüfus artışında önemli bir rol oynamaktadır. Bu anlamda kadınları ve çocukları temel alan yasa değişiklikleri uygulanmaktadır. Alman Federal Aile Bakanlığının resmi sitesinde yeni yılla birlikte yürürlüğe giren birçok kanun değişikliği yayınlanmıştır. Buna göre,

anneliğin korunması (*Mutterschutz*), Çocuk parası (*Kindergeld*), Çocuk Vergi Muafiyeti (*Kinderfreibetrag*) ve Nafaka Avansı (*Unterhaltsvorschuss*) ile ilgili haklar 1 Ocak 2018 itibariyle daha da genişletilerek yasa kapsamına girmiştir. Çıkarılan yasaların temeli, aile ve evlilik kurumunda ekonomik açıdan refah sağlamaya dayanmaktadır ve böylece kadınlar ve çocuklar Almanya hükümeti tarafından verilen bu imkânlar doğrultusunda maddi açıdan koruma altına alınmaktadır.

Almanya'nın aile birliğine yönelik sağladığı imkânlar, göçmen nüfusun yıllarca kendi ülkesinden ve kültüründen uzak kalarak Almanya'da yaşamayı tercih etmesi için önemli bir kıstastır. Türkiye'ye döndüğünde benzer bir yaşam kalitesine sahip olamayacağını düşünen günümüzün Türk göçmenleri, yaşadıkları coğrafyada karma bir kültürle hayatını devam ettirmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'de istihdam olanaklarının artırılması ve aile üyelerinin refah bir hayat sürdürebilmesi için aile politikalarının arttırılması gerekmektedir. Bu gibi nedenlerle etnik kültürüne uzak kalan üçüncü nesil göçmenlerin Türk toplumuna ait hissetme düzeyleri düşük oranlarda seyretmektedir. Örneğin, resmi nikâh olmaksızın birlikte yaşama modern Türk kültüründe hala yadrganan bir yaşam şekli iken, Alman kültürünü kendi kültürü ile özümseyen bir Türk göçmen için aynı anlama gelmemektedir.

Sosyolojik açıdan evliliğin tanımı ve işlevleri tüm toplumlarca benzer olabilirken, evlilik türleri kültürlerin değişen algıları sebebiyle toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Bu nedenle tarihsel süreçte anlam ve önemi toplumların yaşam tarzına bağlı olarak değişen evliliği, iki yetişkin arasındaki salt bir cinsel birliktelik olarak tanımlamak yetersizdir. Cinsel birlikteliğin meşruiyetini sağlayan resmi nikâh ile birleşen hayatlar, akrabalık ilişkilerini de kapsayan toplumsal yetki ve sorumlulukları beraberinde getirmektedir. Aile üyelerinin bu sorumlulukları paylaşması, empati kurarak sorun ve çatışmaları çözüme kavuşturması ve karşılıklı sevgi, saygı, anlayış ve hoşgörü ile evlilikte doyuma ulaşması mümkündür. Dolayısıyla evlilikten beklenen doyum, aile bireyleri arasındaki doğru iletişim ile paralellik göstermektedir.

Aile birliğinin oluşum sürecinde bireyler arasındaki iletişimin başarısı, bulunduğu coğrafyadaki kültürün etkisi altında kalmaktadır. Buna bağlı olarak, gelenek-görenekler bütün dünyada farklılık göstermektedir. Örneğin, bir Alman düğününde gelin ve damadın üzerinden serpilene pirinç ile gelinin saçlarında kalan pirinç sayısı kadar çocuklarının olacağı inancı ile tören sonunda çiftin bir kütüğü keserek karşılımlarına

çıkabilecek her türlü sorunu birlikte çözebileceği inancı Alman geleneklerindedir. Öte yandan, baba evinden çıkan gelinin yeni evine kolayca uyum sağlayabilmesi inancına bağlı olarak damat evine girmeden önce kapıya yağ sürmesi ya da tez zamanda bebekleri olacağı inancı ile gelinin damat evine girdikten sonra kucağına bebek verilmesi Türk evlilik gelenekleri arasında gösterilmektedir. Toplumların kırsal bölgelerinde bu tarz inanışlar günümüzde varlığını sürdürmekte iken, modern toplumlarda demografik yapıdaki değişimlerle birlikte gelenek ve göreneklerde de farklılıklar yaşanmaktadır.

Son olarak, bu çalışma, bazı sosyal bilimcilerce toplumsal değişimlere rağmen kültürel yozlaşmadan etkilenmediği, değişim ve dönüşüm yaşamadığı iddia edilen Türk ailesinin yaşadığı problemleri, Alman sosyoloji ekolündeki aile kuramları perspektifiyle inceleyerek bu konuda karşıt bir sonuca varmaktadır. Değişen dünyada, değişmeyen bir toplum düşünmek neredeyse imkânsızdır. Dolayısıyla her toplumun en küçük yapı taşı olan aile, bir takım kültürel özelliklerini korumakla birlikte, sosyal yapıdan fazlaca etkilenmektedir. Bundan sonraki araştırmacılar için bu konu ile ilgili bazı önerilerde bulunmak gerekmektedir. Türkiye’de ve Batı Avrupa ülkesi olan Almanya’da daha bilimsel ve geçerliliği yüksek veriler elde edebilmek için imkânlar doğrultusunda her iki ülkede alan çalışması yapmak ve daha fazla orijinal kaynaklardan yararlanmak oldukça yararlı olacaktır ve böylece bu toplumların özgün yapısına, aile gerçekliğine ve evliliğe ilişkin tipolojilerine ulaşmak mümkün hale gelecektir.

KAYNAKLAR

- Abadan-Unat, N. (2006), *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* (2.Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abbott, P., Wallace, C., ve Melissa, T. (2005), *An Introduction to Sociology: Feminist Perspective* London ve New York: Routledge.
- Akkaya, C. (2012), “Eş Seçimi ve Evlilik”, *Değişen Toplumda Değişen Aileler*, (Editör: Nurşen Adak), Ankara.
- Aktaş, G. (2015), Türkiye’de Aile Sosyolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *Sosyoloji Konferansları* No: 52 (2015-2) / 419-441.
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), *Ekolojik Yaklaşım*, (Erişim: 19.01.2015, <https://www.acevokuloncesi.org/ogrenme-ortami/aile-katilimi/teorik-yaklasimlar>)
- Apeltauer, E. (1995), *Nonverbale Aspekte interkultureller Kommunikation*. In: Rosenbusch.
- Apter, S. J. (1982), *Troubled Children/Troubled Systems*. Oxford: Pergamon Press Ltd. (Akt. Davaslıgil, Ü., (1997), *Ekolojik Yaklaşımın Psikolojik ve Eğitime Uyarlanması*).
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Arslan, Y. (2016), Kim Daha İyi Empati Kuruyor -Empati Üzerine Mikro Bir Sosyolojik Araştırma, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*; Cilt 6 Sayı 2/1 (2016).
- Arslangilay, A.S. (2013), 3. Kuşak Türk Çocukları ve İki Dilli-İki Kültürlü Eğitim Modelleri, *Hessen Eyaleti Koala Projesi*.
- Balcıoğlu İ, Samuk F. (2002), Göç ve ruh sağlığımız. In *Medikal ve Psikososyal Açından Göç Olgusu* (Ed. İ. Balcıoğlu), Alfabe Basım Yayın, İstanbul.
- Basch, M. F. (1983). Empathic understanding: A review of the concept and some theoretical considerations. *J Am Psychoanal Assoc*, 31,101-126.
- BASGM, *Aile Yapısı Araştırması* (2006), Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları 2010, (Ed. Mustafa Turgut), Ankara.
- Baycar, A. (2014), Türk-Alman Evliliklerinin Dini İnanç ve Kültür Bağlamında Eşler, Aileler ve Çevreleri Üzerindeki Etkisi, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XVI, Sayı: 29.
- Becker, B. (2010). Equal Chances by the third generation? Cognitive and language skills of second and third generation children of Turkish origin in Germany. *EQUALSOC Conference*, 4-5 June 2010, Amsterdam.
- Bredenkamp, S. (2015). *Erken Çocukluk Eğitiminde Etkili Uygulamalar*. (Effective Practices in Early Childhood Education, 2nd Edition). (Çev. Hatice Zeynep İnan ve Taşkın İnan). 343-345. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Browne, K. (2005), *An Introduction to Sociology*, Polity Press, Cambridge.
- Burç, P. E. (2018), *Evlilik ve Aile Olguları Üzerinden Gündelik Hayata Sosyo-Kültürel Bir Bakış*.
- Can, İ. (2016), “Sistemik Aile Sosyolojisi”, *Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünyü, Bugünü ve Yarını*, (ed. Mustafa Aydın), 3. Baskı, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Canatan, K. (2009). *Avrupa Toplumlarında Çok kültürcülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım. Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2 (6), 80-97.*
- Canatan, K. ve Yıldırım E. (2009), *Aile Sosyolojisi, Açılım Kitap, İstanbul.*
- Canatan, K. ve Yıldırım E. (2016), *Aile Sosyolojisi, 6.bs., Açılım Kitap, İstanbul.*
- Coser, L. (1964), *The Function of Social Conflict*, The Free Press, New York.
- Çakır, M. (2012), *Türk-Alman İşgücü Anlaşması'nın 50. Yılında Almanya Türkleri, Türklerin Alman Kültüründeki İmajı*, (ed. Zehra Gülmüş), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:3, Eskişehir.
- Çalışkan, M. (2017), *Aile İşlevselliğinin Aile Doyumuyla İncelenmesi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Yıl: 17, Sayı: 39, Tarih: Temmuz-Aralık 2017, s: 59-74.*
- Darling, C. (1988), "Family Life Education" *Handbook of Marriage and the Family* ed. Sussman ve Steinmetz. NY. s:819.
- Davaslıgil, Ü. (1997), *Ekolojik Yaklaşımın Psikolojik ve Eğitime Uygulanması*.
- Demirel, D. (2013), *Max Weber'in Sosyoloji Kuramı, Volume 8/12 Fall 2013, p. 361 369, Ankara.*
- Doğan, İ. (2009), *Dünden Bugüne Türk Ailesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Doğan, N. (2012), *Alman Sosyoloji Geleneği*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Dündar, Ö. Z. (2012), “Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri ve İşlevleri”, *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar*, Ed. Nursen Adak, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Ekici Y. F. (2014), *Türk Aile Yapısının Değişim Ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi*, *International Journal of Social Science*, Number: 30, p. 209-224, Winter I 2014.
- Ekşi, H. ve Kahraman, Z. (2012), *Bir Evlilik ve Aile Hayatı Eğitim Programının Evli Kadınlarda Evlilik Uyumuna ve Aile Sistemine Etkisi*, *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı: 36, s: 129-145.
- Epik, M. ve Çiçek, Ö. ve Altay, S. (2017), *Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Rollerini*, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Sayı: 38, Tarih: Ocak-Haziran 2017, s.35-59.*

- Ersoy, E.G. ve Köşger, F. (2016), Empati: Tanımı ve Önemi, Derleme/ Review, *Osmangazi Tıp Dergisi/Osmangazi Journal of Medicine*, Mayıs/May, 2016;38 (2),9-17.
- Fenske, P. (2005). People in children's lives: Adults who promote resilience in children who have experienced abuse. *Relational Child and Youth Care Practice*,18, 3. pp. 50-55.
- Feyzioğlu, S. ve Kuşcuoğlu, C. (2011), Tek Ebeveynli Aileler* (Single Parent Family), *Aile ve Toplum Kültür Sanat Dergisi*, Yıl: 12, Cilt: 7, Sayı: 26, Temmuz Ağustos Eylül 2011.
- Freund, İ. (1990), “Max Weber Zamanında Alman Sosyolojisi”, [Bottomore, Tom ve Nisbet (ed), Robert, Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi (Çeviri: K. Tuncer), Ankara: Verso Yayınları].
- Gestrich, A. (2009), “Familienformen in Deutschland”, Almanya’da Aileler, Alman Tarih Enstitüsü, Sayı: 3, Londra. (www.politeknik.de, 2014).
- Giddens, A. (2000), *Sociology*, Third Edition, Oxford: Polity Press.
- Giddens, A. (2008), *Sosyoloji*, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Gitmez, A. (1983), *Yurt Dışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Gogolin, I. (2008). Eğitim yoluyla uyum. (çev. M. Çelikkafa) Goethe- Institut e. V. Güncelleme Ocak 2011.
- Gökçe, B. (1976), “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1-2, Ankara.
- Gökçe, B. (1990), “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, Aile Yazıları I-Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, Derleyenler, Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Bilim Serisi 5/1, Ankara: 205-223
- Gökçe, B. (1999), *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Savaş Yayınevi, Ankara.
- Gökçe, H. (2017), *Dünü, Bugünü, Yarını ile Aile*, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Cilt/Volume: 1 – Sayı/Issue: 1, Beyoğlu.
- Grolnick, W. S. ve Slowiaczek, M. L. (1994), Parents' involvement in children's schooling: A multidimensional conceptualization and motivation model. *Child Development*, 65. pp. 237-252.
- Güçlü, S. (2016), “Aileye İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar”, Değişen Toplumda Değişen Aile, (Edit. Nurşen Adak), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Güdek, K. (2012), *Nobel Tıp Birey ve Aile Sosyal Çalışma*, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2003), *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*, Ankara.

- Henslin, J. M. (2001), *Down to Earth Sociology*, Free Press.
- Hira, İ. (2000), Max Weber'in Yöntem Anlayışı, *Sakarya Üniversitesi, Bilgi* (2), 2000/1: 45-58
- İbrahimoğlu, D. (2004), *Evlilikte Doğru Seçim Ailede Mutluluk*, İstanbul: Hayat Yayınları.
- İçduygu, A. ve Sirkeci İ. (1999), *Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri*. (edt: Oya Baydar). 75 Yılda Köylerden Şehirlere. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Ingoldsby, B.B. (2006), *Families in Global and Multicultural Perspective*, Edited by: Ingoldsby, Bron, B;Smith, Suzanna, D;Sage Pub.
- İçli, G. (1997), "Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım," *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 3.
- İçmen, E. (2004), "Aile Yaşam Döngüsü", "Evlilik Okulu", (Ed.: Haluk Yavuzer), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kırkıncıoğlu, M. (1999), *Çocuk Ruh Sağlığı*, Esin Yayıncılık, İstanbul.
- Koch, H. R. (1970), *Gastarbeiterkinder in deutschen Schulen, Königswinter am Rein: Verlag für Sprachmethodik*.
- Koçak, Y. ve Terzi, Y. (2012), "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri", *Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3.
- Krabbe, H. (19.01.2016), Fort- & Weiterbildung, <https://hamburger-mediatorin.de/>.
- Kurt, A. (2006), "Dünden Bugüne Türk Ailesi", *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Editör, Mehmet Zincirkıran, Nova Basın Yayın, Ankara.
- Lefebvre, H. (2013), *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, (Çev.: Işın Gürbüz), İstanbul: Metis Yayınları.
- Lefebvre, H. (2014), *Kentsel Devrim*, (Çev.: S. Sezer), İstanbul: Sel Yayınları.
- Leslie, G. ve Korman, S. (1989), *The Family in Social Context*, Oxford University Press.
- Lüger, H. H. (1990), "Kommunikationsroutinen Anregungen für den DaFUnterricht", *Interkulturelle Kommunikation Kongreßbeiträge zur 20. Jahrestagung der Gesellschaft für Angewandte Linguistik GAL e.V. Forum angewandte Linguistik*, Derl. B. Spillner, Frankfurt am Main vd., s. 183-185.
- Marshall, G. (1999), *Sosyoloji Sözlüğü (A Dictionary of Sociology)* (Çev.: Osman Akınbay, Derya Kömürcü), Bilim Sanat Yayınları, Ankara.
- Monaghan, J. ve Just, P. (2013), *Sosyal ve Kültürel Antropoloji*, (Çev.: Hakan Gür), 2. Baskı. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

- Maurois, A. (1944), *Duygular ve Âdetler*, (Çev.: Vahdi Hatay), İstanbul: Güven Basımevi.
- Nave-Herz, R. (2004), “Ehe- und Familiensoziologie Eine Einführung in Geschichte”, Ein historischer und zeitgeschichtlicher Rückblick über die Ehe und Familie, München.
- Nave-Herz, R. (2013), “Ehe- und Familiensoziologie: Eine Einführung in Geschichte”, theoretische Ansätze und empirische Befunde, Ossietsky Universität Oldenburg.
- Newman, M. (2009), Revisiting the ‘Responsibility to Protect’, Volume80, Issue1, January/March.
- Nirun, N. (1994), *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, A.K.D.T.K. Yay., Ankara.
- Özer, İ. (2004), *Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Öztürk, M.S. (2016), *Ailelerde Nesiller Arası Normatif Dayanışma Araştırması*, Ankara.
- Peuckert, R. (1999), *Familienformen im sozialen Wandel*, Wiesbaden: Springer VS.
- Postigo, J. M. L. ve Honrubia, R. L. (2010), The co-residence of elderly people with their children and grandchildren. *Educational Gerontology*, 36, 330– 349.
- Preuss-Lausitz, U. (1995), *Kriegskinder, Konsumkinder, Krisenkinder. Zur Sozialisationsgeschichte seitdem Zweiten Weltkrieg.* (4. Auflage.)
- Randall. C. (1985), *Sociology of Marriage and the Family*. Nelson-Hall Publishers, Chicago
- Rosenbaum, H. (2014), *Familienformen im historischen Wandel*. In: Steinbach, Anja; Hennig, Marina; Arranz Becker, Oliver (Hrsg.): *Familie im Fokus der Wissenschaft*. Wiesbaden: Springer VS, s.19-39.
- Sarı, Ö. (2016), “Sistematik Aile Sosyolojisi”, *Aile Kurumu ve Ailenin Tanımı*, (ed. Mustafa Aydın), 3. Baskı, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Sarp, Ç. (2016), *Parsons’un Sistem Kuramında Değerler ve Bütünleşme İlişkisi*, Cilt: 8/Sonbahar, Sayı:32, Sage Yayınları.
- Schneider, N. F., Naderi, R., Ruppenthal, S. (2012), *Familie in Deutschland nach dem gesellschaftlichen Umbruch. Sind Ost-West-Differenzierungen in der Familienforschung zwanzig Jahre nach der Wiedervereinigung noch sinnvoll?* In: Huinink, Johannes; Kreyenfeld, Michaela; Trappe, Heike (Hrsg.): *Familie und Partnerschaft in Ost- und Westdeutschland. Ähnlich und doch immer noch anders*. In: *Zeitschrift für Familienforschung*, Sonderheft 9.
- Schneider, N.F., Diabaté S., Ruckdeschel K. (2015), *Familienleitbilder in Deutschland Kulturelle Vorstellungen zu Partnerschaft, Elternschaft und Familienleben*, Toronto.

- Schulz, Y., Geulen, D. (1995), Die „Nachkriegskinder“ und die „Konsumkinder“: Kindheitsverläufe zweier Generationen, in: Ulf Preuss-Lausitz u.a. [Hg], *Kriegskinder – Konsumkinder – Krisenkinder – Zur Sozialisationsgeschichte seit dem Zweiten Weltkrieg*, Vierte Auflage, Reihe Pädagogik, Beelitz.
- Seifert, W. (2012), *Geschichte der Zuwanderung nach Deutschland nach 1950*, (31.5.2012, www.bpb.de)
- Selçuk, A. (2005), *Kültürlerarası İletişim Açısından Gündelik İletişim Davranışları*, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Sezal, İ. (2003), “Toplum ve Aile”, *Sosyolojiye Giriş*, (Ed.: İhsan Sezal), Martı Yayınevi, Ankara.
- Sezal, İ. (2011), *Sosyolojiye Giriş*, Açık Öğretim Fakültesi Ders Kitabı, s.138-144.
- Sharma, RM. (1992), Empathy: A retrospective on its development in psychotherapy. *Austr NZJ Psychiatry*. 26,377-390
- Sherman, H. ve J. Wood (1982), *Sociology: Traditional and Radical Perspectives*, Harper-Row, London.
- Sieder, R. (1980), Ehe, Fortpflanzung und Sexualität. In: Mitterauer, Michael; Sieder, Reinhard (Hrsg.): *Vom Patriarchat zur Partnerschaft. Zum Strukturwandel der Familie*. München: C. H. Beck, S. 141-161.
- Sole-Auro A. (2008), Health of immigrants in European countries. *Int Migr Rev*; 42:861-876.
- Sprecher, S., Cate, R. and Levin, I. (1998), “Parental divorce and young adults beliefs about love”, *Journal of Divorce and Marriage*, 28 (4) 21-35.
- Steinbach, A. (2008), Stieffamilien in Deutschland. Ergebnisse des "Generations and Gender Survey" 2005, in: *Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft*, S. 153-180.
- Şahin, B. (2010), *Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kimlik ve Ait Hissetme*, Güz 2010, Sayı 55: 103- 134, Ankara.
- Şentürk, Ü. (2012), *Sosyolojik Açısından Parçalanmış Aile ve Çocuk İlişkisi*, Ed. Hikmet Onar, Kumsaati Yayıncılık, İstanbul.
- Stephenson, J. (2012). Yayılma: Propaganda ve Uygulamada Ulusal Toplumu Yaratmak. S.Davis, (Ed.), *Hitler Almanyası içinde* (91-112). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Türkiye Aile Yapısı Araştırması, TAYA (2011).
- Tarhan, N. (2011) *Evlilik Psikolojisi*, s.22. İstanbul.
- Tezcan, M. (2003), *Türk Kültüründe Kız Kaçırma Geleneklerinin Antropolojik Çözümlemesi*, Aile ve Toplum Yılı: 5 Cilt: 2 Sayı: 6 Ekim-Aralık, Ankara.

- Tusi, N. (2005), *Ahlak-ı Nasiri*, Türkçesi: A. Vahap Taştan & Habil Nazlıgöl, Fecr Yayınları: Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2012), *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri (2011)*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası: Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2017), "*İstatistiklerle Aile 2017*", Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası: Ankara.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları (ASAGEM 2007), *Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması*, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Rasim Kalaycı), Afşaroğlu Matbaası, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları (ASAGEM 2011), *Tek Ebeveynli Aileler Araştırması*. Yayın No: 148, Ankara.
- Uluslararası Göç Hukuku (2004), *Göç Terimleri Sözlüğü*, Birinci Baskı, Editörler: Richard Perruchoud ile Jillyanne Redpath – Cross.
- Unionpedia, <https://de.unionpedia.org/Ehe>
- Uslucan, H. H. (2003), *Interkulturalität in Erziehung und Familie: Risiken und Chancen. Frühe Kindheit*, 06, 28-31.
- Ünal, S. (2014), *Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi*, Vol.3, No:6.
- Wagner, M., ve Weiß, B., (2006), "On The Variation of Divorce Risks in Europe: Findings From a Meta Analysis of European Longitudinal Studies", *European Sociological Review*, 22(5), 483-500.
- Wallace, R. (1969), *Semantik similarity and the comprison of word meanings. Journal of Experimental Psychology*, 82.
- Wallace, R. ve Wolf, A. (2004), *Çağdaş Sosyolojik Teoriler*, Punto Yayıncılık, İzmir.
- Weber, M. (1993), *Sosyoloji Yazıları* (Çeviri: T. Parla), İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Weber, M. (2007), *Sosyolojinin Temel Kavramları*, Çev. Medeni Beyaztaş, İstanbul: Bakış Yayınları.
- Weiner, E. (26.03.2018), *Switzerland's Invisible Linguistik Bordes*, <http://www.bbc.com/travel/story/20180325-switzerlands-invisible-linguistic-borders>. *BBC Travel*.
- Yıldırım, E. (2016), *Aile Sosyolojisi, Aile ve Evlilik Türleri*, 6.bs., Açılım Kitap, İstanbul.

Gazeteler:

- "Almanya'da Azalan Nüfus Siyasetçileri Telaşlandırıyor" (14.07.2019). <https://www.amerikaninsesi.com/a/almanya-da-azalan-nufus-siyasetcileri-telaslandiriyor/4999265.html> . *Voice of America (VoA Haber)*

“Almanya'da eşcinsel politikacı olmak...” (07.10.2009).
<https://www.dw.com/tr/almanyada-e%C5%9Fcinsel-politikac%C4%B1-olmak/a-4770924> . *Deutsche Welle*.

“Almanya'da ilk eşcinsel evlilik” (01/10/2017)
<https://tr.euronews.com/2017/10/01/almanyada-ilk-escinsel-evlilik> . *Euronews*.

“Almanya'da evlenme yaşı daha da yükseldi” (30.10.2014).
<http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/almanya-da-evlenme-yasi-daha-da-yukseldi-27485296> . *Hürriyet Avrupa*.

“Avrupa Ülkeleri Evlenme ve Boşanma İstatistikleri” (17.01.2019).
<https://egezege.com/yasam/avrupa-ulkeleri-evlenme-ve-bosanma-istatistikleri/> . *Yaşam Gazetesi*.

“Dünya nüfusu yaşıyor” (30.09.2017).
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunya-nufusu-yaslaniyor/923333> . *Anadolu Ajansı*.

“Eine Zukunft ohne Familie” (16.08.2012).
<https://flash.bekb.ch/0316/eine-zukunft-ohne-familie/> . *Berner Kantonalbank AG*.

“Hanehalkı büyüklüğü en yüksek il belli oldu” (10.05.2018).
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/hanehalki-buyuklugu-en-yukse-1140898> . *Anadolu Ajansı*.

Hangi Ülkede Ne Kadar Mülteci Var? (07.03.2017)
<https://www.umhd.org.tr/2018/03/hangi-ulkede-ne-kadar-multeci-var/>

“Kalifiye Almanlar İsviçre'ye Kaçıyor” (01.09.2009).
<https://www.amerikaninresi.com/a/a-17-2009-07-01-voa22-88150842/873516.html> . *Voice of America (VOA Haber)*.

“Life for women and the family in Nazi Germany” (updated: 2019)
<https://www.bbc.com/bitesize/guides/zxb8msg/revision/2> . *BBC*.

“74 verschiedene Familienformen: Deutschland ist bunt.” (18.08.2016)
<https://blog.employland.de/lebensformen-deutschland-csd/> . *EMPLOYLAND*.

İstatistikler:

“Türkiye’de Kalan Yakınların Kalış Sebebi” (2007), T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

“Aile Bireylerinin Türkiye’de Kalma Durumu” (2007), T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

“Allein erziehende Elternteile* nach Geschlecht und Familienstand” (2017)
http://www.sozialpolitik-aktuell.de/tl_files/sozialpolitik-aktuell/Politikfelder/Familienpolitik/Datensammlung/PDF-Dateien/abbVII20.pdf . *Statistisches Bundesamt*.

- “Anzahl der Eheschließungen in Deutschland von 1991 bis 2017” (2017)
<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/227/umfrage/anzahl-der-eheschliessungen-in-deutschland/> . *Statistisches Bundesamt.*
- “Bevölkerung in Familien” (2017)
https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/_inhalt.html .
Statistisches Bundesamt.
- “Bevölkerung nach Lebensform” (2014)
https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/_inhalt.html .
Statistisches Bundesamt.
- “Durchschnittliches Heiratsalter von Männer und Frauen in Deutschland von 1991 bis 2017” (2017)
<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/180321/umfrage/durchschnittliches-alter-bei-der-eheschliessung-nach-geschlecht/> . *Statistisches Bundesamt.*
- “Eheschließungen zwischen Deutschen und Ausländern” (2017)
<https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Eheschliessungen-Ehescheidungen-Lebenspartnerschaften/Tabellen/eheschliessungen-deutsch-auslaender.html> .
Statistisches Bundesamt.
- “Entwicklung der Familienform Alleinerziehende 1997 – 2017” (2017)
http://www.sozialpolitik-aktuell.de/tl_files/sozialpolitik-aktuell/Politikfelder/Familienpolitik/Datensammlung/PDF-Dateien/abbVII94.pdf .
Statistisches Bundesamt.
- “Familien mit Kindern unter 18 Jahren nach Familientyp” (2017)
http://www.sozialpolitik-aktuell.de/tl_files/sozialpolitik-aktuell/Politikfelder/Familienpolitik/Datensammlung/PDF-Dateien/tabVII7.pdf .
Statistisches Bundesamt.
- “Gleichgeschlechtliche Lebensgemeinschaften in Deutschland” (2015)
https://www.tagesschau.de/inland/ehefueralle-start-101~magnifier_pos-1.html .
- “Scheidungsquote in Deutschland von 1960 bis 2017” (2017)
<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/76211/umfrage/scheidungsquote-von-1960-bis-2008/> . *Statistisches Bundesamt.*
- “Marriages for German Foreigners” (26.05.2013).
<https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Population/Marriages/Tables/MarriagesGermanForeigner.html> . *Statistisches Bundesamt.*

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyet	: Kadın
Doğum Tarihi	: 01/01/1987
Medeni Durum	: Evli
Uyruk	: T.C.
Sürücü Belgesi	: B (2008)

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans	Genel Sosyoloji ve Metodoloji, Pamukkale Üniversitesi	2013 - Devam
	Tez: Alman Sosyoloji Ekolünde Aile ve Evlilik	
Yüksek Lisans	Genel Sosyoloji ve Metodoloji (BURSLU ERASMUS+) Technische Universität Chemnitz	2015 – 2016
Lisans	Almanca Öğretmenliği - İngilizce Öğretmenliği (Yandal) Uludağ Üniversitesi	2006 – 2011
Önlisans	Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anadolu Üniversitesi	2012 - 2014
Lise	M. Akif Ersoy Anadolu Lisesi (Yabancı Dil)	2002 – 2005

İŞ DENEYİMİ

Prof. Dr. Üstün Dökmen Akademisi, Küçük Şeyler Anaokulu (İngilizce Öğretmeni)	2012 – 2014
Güneş Çocukları Anaokulu (İngilizce Öğretmeni)	2014 – 2017
Efebey Koleji Ortaokulu (İngilizce Öğretmeni)	2017- Devam
Almanca ve İngilizce Özel Ders Öğretmeni	2012 – Devam

ÖDÜLLER & BURSLAR

Onur Belgesi, M. Akif Ersoy Lisesi	2004
---	------

Bahar Dönemi Yüksek Onur Belgesi , Anadolu Üniversitesi	2013
Güz Dönemi Onur Belgesi , Anadolu Üniversitesi	2014
Master Educational Bursary, Technische Universität Chemnitz	2015 – 2016

KURS / SERTİFİKA BİLGİLERİ

Aile Danışmanlığı	Fiber Eğitim - Certificational	2017
Health Sociology	Chemnitz Technology University	2015 – 2016
Creation of Survey Instruments	Chemnitz Technology University	2015 – 2016
Drama and Story Time Activities by Oxford University Press	Üstün Dökmen Academy	2012 - 2014
Bilingual Education for Early English Learners	Üstün Dökmen Academy	2012
Classroom Management	Üstün Dökmen Academy	2012
Foreign Language Teaching to Early English Learners	Üstün Dökmen Academy	2012

BİLGİSAYAR BİLGİSİ

Word, Excel, Powerpoint, Outlook: Çok iyi

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	Okuma: Çok iyi, Yazma: Çok iyi, Konuşma: Çok iyi
Almanca	Okuma: Çok iyi, Yazma: Çok iyi, Konuşma: İyi

HOBİLER

En büyük hobim öğrenmek ve öğrendiğim her şeyi en yeni tekniklerle öğretmek. Seyahat etmek, yeni kültürleri yakından tanımak ve böylelikle yepyeni dostluklar edinmek, bu dostlukların kalıcılığını sağlamak. Her gün ruhumu dinlendirmek adına kitap okumak ve müzik dinlemek.

Fotoğrafçılık ve Resim (Özellikle yağlı boya ve kara kalem çalışmaları)